

DENG

SIYASAL VE KÜLTÜREL DERGİ

Evin Turizm İnşaat ve Yayıncılık Ticaret

Limited Şirketi Adına

Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Ömer MAVLAY

Yayına Hazırlayan

Ahmet BULUT

YAZISMA ADRESİ

Kurtismailpaşa 5. Sok. Fırat 5 Apt. Kat:1
No:2

Ofis/DİYARBAKIR

Tel: (0412) 223 89 23 / 228 05 08

Faks: (0412) 223 89 23

E-mail: kovaradeng@hotmail.com

evinyayin@yahoo.com.tr

ISSN: 1302-7964

TEMSİLCİLİKLER

İSTANBUL

Rasim Paşa Mah.

Mühendis Sarı Ali Sok.

No: 3 Kat 2

Kadıköy-İSTANBUL

Tel: 0(216) 346 40 05

HEWLÊR

Tel: 009647504456108

ALMANYA

Postfach: 131831, 4245

Wuppertal/ALMANYA

Faks: 00-49-202-9743594

E-mail: demanu.almanya@yahoo.de

BASKI: ZEKİSAN OFSET Tel: 0412. 226 71 79

İçindekiler Naverok

Merhaba.....2

Mesud TEK

“Legal Demokratik, Barışçıl

Mücadeleyi Yükseltelim.....3-10

Aydın GÜNEŞLİ

Özgürlük Mücadelesi.....11-16

Nevzat TEKER

Neden Ulusal Birlik.....17-20

Celadet ALAN

Pirsgirêkên Ciwanên kurd û Rola Wan a di Tevgera
Neteweyî de.....21-28

Mazhar KARA

4+4+4=Tek Din+Tek Dil+Tek Devlet Arzusunun
Tezahürüdür.....29-35

Yılmaz ÇAMLİBEL

Çoğulcu kimlik toplumsal belâ mı?
Yoksa zenginlik mi.....36-43

Mehmet KARA

Türkiye'nin sosyo – ekonomik Yapısı.....44-49

Ali Haydar KOÇ

Şeyh Sait Kürt Milli Hareketinin Türk Basımına
Yansıma Biçimi.....50-60

Mehmet BAYRAK

Atatürk Ve Aleviler.....61-66

Sêyidhan Kurij

Efsane Bir Direnişçi Portresi; Elazığ - Palu Cephesi
Komutanı: Yad.....67-83

M.Emin BOZARSLAN

Kürt dilinin Hint-Avrupa Dilleri
Arasındaki Yeri84-86

DENG

Bir kez daha merhaba...

Deng Dergisi olarak 86.sayımızla yine beraber olmanın sevincini yaşıyoruz.

Ortadoğu'da, Kuzey Afrika'da son yıllarda gelişen değişim hareketleri, sivil itaatsizlik eylemleriyle, kitle gösterileriyle diktatörlükleri deviriyor. Libya'nın ardından değişimin dayandığı Suriye'de BAAS rejimi namlularını kendi toplumuna çevirerek ömrünü uzatmaya çalışıyor.

Değişim fırtınalarının İran molla rejiminin de ufuklarında patlaması geç olmayacaktır.

Geçmişin iki kutuplu dünya dengeleri üzerinde diktatörlük rejimlerini ayakta tutanlar, toplumsal sorunları çözmek yerine bastırmaya kalkanlar için denizin bittiği günleri yaşıyoruz.

Türkiye 'de de son 10 yılda başlayan değişim süreci ağır aksak dahi olsa, sıkça geri dönüşler yaşansa da devam ediyor.

Statükocu militarist -Kemalist kesim ile AKParti'nin temsil ettiği ılımlı İslami kesim arasındaki iktidar çatışması çerçevesinde gelişen değişim süreci, uluslararası konjonktürün de yardımı ile vesayetçi sistemin aşılması ile sonuçlansa da henüz gerçek anlamda toplumsal sorunların çözümüne yönelik sonuç veren, ciddi bir gelişmeden söz etmek mümkün değildir.

Devasa sorunlar yerinde duruyor, toplumun değişim talebi hala canlılığını koruyor.

Ancak aradan geçen onca zaman da gösterdi ki AK Parti'nin samimi-bütünlüklü bir değişim programı yok. "Acemilik", "çiraklık" dönemini geride bırakıp "ustalık" dönemine girdiğini ilan eden AK Parti Türkiye'nin temel sorunlarına çözüm için henüz ciddi bir proje ortaya koymamaktadır. AK Parti iktidarı da tıpkı önceki iktidarlara gibi toplumu oyalamakta, devletle bütünleştikçe değişim taleplerine sırtını dönmektedir.

Türkiye'nin en önemli sorunu olan Kürt meselesinde, AK Parti de geleneksel çözümsüzlük politikalarına yönelmektedir.

Son günlerde bu kez CHP'nin Kürt meselesi için inisiyatif alma girişimlerinde bulunduğunu hayretle izliyoruz. Daha dün kadar Kürt meselesi söz konusu olduğunda, özellikle de açılım politikaları konuşulduğunda sert muhalefetiyle MHP ile yarışan CHP'deki bu gelişmenin arkasında ne var, göreceğiz.

Ancak onun da tıpkı AK Parti gibi somut bir projesinin olmadığı ortada. CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Kürt meselesinin çözümü için TBMM bünyesinde 'Toplumsal Mutabakat Komisyonu' ve TBMM dışında 12 kişiden oluşacak 'Akil İnsanlar Grubu' oluşturulması önerisini Başbakana ilettiler. Başbakanın da olumlu karşıladığı öneriye MHP kapıları kapattı.

Her şeye rağmen CHP'de ki bu değişim olumludur. İktidar ve Ana Muhalefetin uyarınca konuşarak çözüm projeleri ortaya koyma çabalarının, en azından yeni anayasa sürecinde bazı olumlu adımların atılması için cesaretlendirici bir zemin olmasını diyelim.

Öte yandan ulusal bir sorun olan Kürt meselesinin eşitlik temelinde çözümü için federal bir yapılanmaya gitmek kimsenin gündeminde yok! TC'nin kuruluşundan bu yana sorunun kaynağı olan CHP de, ondan pek farklı olmayan AK Parti de Kürtlerin kendi ülkelerinde kendi kendilerini yönetebilecekleri bir yaklaşıma kapalı oldukları ortada.

Meselenin "PKK'nin silah bırakması" kapsamında ele alındığını göreceğiz, sorunun çözümüne yönelik ciddi bir yaklaşımın sergilenmeyeceğine tanık olacağız.

Biz inanıyoruz ki Kürt meselesi ancak Kürt halkının kendi mücadelesi ile çözüme kavuşacaktır.

Bunu ancak barışçıl demokratik mücadeleyi güçlendirerek, halkımızı doğru politikalar etrafında birleştirerek sağlayabiliriz.

Saygıyla...

*Arif Sevinç
Deng Dergisi
Genel Yayın Yönetmeni*

“Legal demokratik, barışçıl mücadeleleri yükseltelim”

“Legal demokratik, barışçıl mücadele ile sivil toplumun geliştirilmesi, sivil itaatsizlik eylemleri önümüzdeki dönemde kader belirleyici bir niteliğe sahiptirler.

Ortadoğu’yu etkisi altına alan değişim sürecinin ülkemiz ve halkımız adına hayırlara vesile olması, bu tür çağdaş, silahı dışlayan mücadeleyi yükseltmemize bağlı.”

Mesud TEK

Süreç giderek karmaşık bir hal alırken...

Bölgemizdeki değişim süreci giderek hız kazanıyor. Hızlı bir diplomasi trafiğinin yaşandığı bölgede “dostlar” ve “düşmanlar” bir anda yer değiştiriyorlar. Dünün kankaları, kader birliği edenleri, “kardeşleri”, bir anda birbirlerinin kanlı bıçaklıları haline geliyorlar...

Kürdistan süper güçlerin de kıyasıya karşı karşıya geldiği böylesi bir bölgenin yani Ortadoğu’nun kalbinde yer alıyor. Bölgedeki değişim sürecinin önemli dinamiklerinden biri olan, özgürlük ve demokrasi mücadelesiyle değişim sürecine önemli katkılarda bulunan Kürdistan ulusal kurtuluş mücadelesi, bu süreçten etkilenenlerin (olumlu ya da olumsuz) başında geliyor.

Suriye, İran, Irak ve Türkiye’de yaşanan son gelişmeler, önümüzdeki dönemin biz Kürtler için daha sancılı geçeceğini gösteriyor. Ortadoğu’yu etkisi altına alan değişim sürecinin nesnesi değil öznesi olmak için, gelişmelerin gerçekçi bir bi-

Suriye muhalefeti ise henüz birliğini sağlamış değil. Başta Kürdler olmak üzere, Dürziler, Hristiyanlar ve değişim yanlısı demokrat Alevi kesimler, muhalefetle arasına mesafe koyuyorlar.

Mesafe koymanın nedenlerinin başında, Sünni Arapların ağırlıkta olduğu muhalefetin, özellikle de Arap ülkeleri ile Batının desteğini alan Suriye Ulusal Meclisi'nin azınlıklara güven vermeyen programı ve bazı şoven tavırları geliyor. Bu güvensizlik, adı geçen gurupların BAAS'ın yanında yer almasına, ya da en azından "tarafsız" kalmasına yol açıyor.

çimde okunması gerekiyor ve bu görev Kürd yurtsever hareketinin önünde duruyor.

Suriye'deki gelişmeler, yakın dönemde bölgenin kaderini tayin etme özelliğini koruyor. Bu ülkedeki gelişmeler, Tunus, Libya ve Mısır'dan farklı bir yol izledi, izliyor.

Suriye'de BAAS karşıtı halk hareketi, beklentilerin aksine Libya ve Mısır'da olduğu gibi kısa bir sürede sonuç alamadı. Bu ülkedeki gelişmeler, rejimin insanlık dışı saldırıları nedeniyle giderek bir iç savaş haline geliyor.

Suriye'yi, "Arap Baharı" etkisiyle değişime zorlanan diğer ülkelerden farklı kılan bazı iç ve dış etkenler bulunuyor. Bunların başında bu ülkenin bölgedeki konumu, siyasal ve sosyal durumu geliyor.

Suriye toplumu çok renkli ve çok kültürlü bir toplum ve ülkenin gerçek yöneticisi olan ordu ve istihbarat örgütleriyle eko-

nomi, Esad ailesinin kontrolünde. Öte yandan Suriye'yi uluslararası arena ve bölgede söz sahibi olan ülkeler destekliyor. Bunların başında BM Güvenlik Konseyi'nde veto hakkı bulunan Suriye ve Çin geliyor. Diğer yandan Rusya ile Suriye arasında askeri anlaşma da bulunuyor.

Suriye muhalefeti ise henüz birliğini sağlamış değil. Başta Kürdler olmak üzere, Dürziler, Hristiyanlar ve değişim yanlısı demokrat Alevi kesimler, muhalefetle arasına mesafe koyuyorlar. Mesafe koymanın nedenlerinin başında, Sünni Arapların ağırlıkta olduğu muhalefetin, özellikle de Arap ülkeleri ile Batının desteğini alan Suriye Ulusal Meclisi'nin azınlıklara güven vermeyen programı ve bazı şoven tavırları geliyor. Bu güvensizlik, adı geçen gurupların BAAS'ın yanında yer almasına, ya da en azından "tarafsız" kal-

masına yol açıyor.

Kürtler ise Suriye Ulusal Meclisi'nin İstanbul toplantısı sonrası açıkladığı programını, Türkiye'nin programı olduğunu söylüyorlar, Kürtlere yönelik tavrın netleştirilmesini istiyorlar. Suriye Ulusal Meclisi'nin bazı yöneticileri her ne kadar Kürtlere otonomi hakkı verileceğini söylüyorlarsa da bu talep henüz Meclis'in programında yer almış değil.

Suriye BAAS rejiminin bölgedeki destekçilerinden İran ve Hizbullah'a, Irak da eklendi. Uzun bir dönemdir Batıdan tecrit edilen, yıllardır uygulanan ve nükleer programı nedeniyle giderek ağırlaştırılan uluslararası ambargo nedeniyle derin ekonomik kriz yaşayan İran İslam Cumhuriyeti, kendisiyle Lübnan ve Hizbullah arasında köprü görevini yerine getiren Suriye'yi elden çı-

karmak istemiyor. Suriye'deki gelişmelerin kendi geleceğini direkt etkileyeceğinin bilincinde olan İran rejimi, BAAS rejiminin ayakta kalması için tüm gücünü seferber etmiş vaziyette. Bağdat üzerinden Şam'a her türlü yardımı iletiyor. Bununla değişim rüzgârlarının kendi sınırlarından içeri girmesini geciktirmenin yanı sıra, başta ABD ve Avrupa olmak üzere, uluslararası ve bölgesel karşıtlarıyla savaşını, Suriye topraklarında yürütmeyi amaçlıyor.

ABD askerlerinin çekilmesinden sonra giderek İran'ın etkisi altına giren Maliki yönetimindeki Irak hükümeti de Suriye'deki BAAS diktatörlüğünü destekliyor. Oysa daha dün Irak'ı kan gölüne çeviren terör eylemlerini gerçekleştiren Ensar ve El Kaide üyelerini desteklediği, Irak BAAS Partisi artıklarına kucak açtığı için Şam, Bağdat'ın kanlı bıçaklıydı. Bugün ise "Büyük Abi" İran'ın gözetiminde can ciğer kuzu sarması olmuş vaziyeteler...

Kuşkusuz Irak'ın bu tavır değişikliğinin Türkiye-Irak ve Bağdat-Hewlêr ilişkilerine etkisi olacaktır. Örneğin Haşimi nedeniyle de limon olan Ankara-Bağdat ilişkileri giderek kötüleşmektedir. Ankara, Maliki'ye yönelik Kürdistan Bölgesi Başkanlığı ve öteki muhalefet çevrelerinin söylemlerini benimsemiş bulunuyor. Maliki ise Kuzeyli Kürtlerin varlığından yeni haberdar olmuş, Güney Kürdistan'da olduğu gibi, Türkiye'de de Kürtler federasyon kurmalıdır diyor! Oysa çok değil, bundan aşağı yukarı bir yıl önce Ankara-Bağdat balayı yaşıyorlardı, bir gün içinde kırka yakın ekonomik, siyasal ve kültürel anlaşma imzalamışlardı...

Bağdat'taki yönetici hizip, bir yandan İran'ın yörüngesine girmesi ve öte yandan bölgede giderek netleşen Şii-Sünni cepheleşmesinde Şiilerin yanında yer alması nedeniyle, Suriye BAAS rejiminin destekçileri arasına girdi. Kürdistan Bölge Başkanlığı ise Suriye'deki değişim sürecini destekliyor, sü-

recin önemli dinamiklerinden biri olan Kürdlerin birliğini sağlamak için çaba sarf ediyor. Kürdistan Bölge Başkanlığı'nın bu tavrı, ister istemez onu BAAS karşıtı hatta konumlandırıyor ki, bu tavır Bağdat ve Tahran'ı rahatsız ediyor. Geçen sonbahar mevsiminde Behdinan'da Yezidi ve Asuri işyerleri ve kurumlarına karşı gerçekleştirilen saldırıların, adı geçen devletlerin "rahatsızlıklarından" bağımsız olduğunu düşünmüyorum. Önümüzdeki dönemde Ensar gibi terör örgütlerinin Güney'de aktif olmaları sürpriz olmayacaktır.

Elbette Bağdat-Hewlêr arasındaki gerginliğin tek nedeni, Suriye'ye yönelik tavır farklılığı değil. Bunun yanı sıra, Hewlêr Konferansı'nda varılan anlaşmanın hayata geçirilmemesi, Kerkük ve Bölge sınırları dışında kalan Kürt illerinin durumu, bütçe, peşmerge ve petrol gibi sorunlarla birlikte, Maliki iktidarının giderek otoriterleşmesi ve Maliki'nin bir diktatör gibi davranarak tüm yetkileri kendi elinde toplaması da gerginliğe yol açan nedenler arasında bulunuyor.

Bağdat-Hewlêr arasındaki problemler, bazılarının iddia ettikleri gibi, Irak'taki Sünni-Şii ayrılığında Kürdistan Bölgesi'nin Sünnilerden yana tavır koymasından kaynaklanmıyor. Aksine, Kürdistan Bölge Başkanı Mesud Barzani, defalarca Irak'taki mezhepsel gerginliklerde taraf olmayacaklarını dile getirdi. Daha bir kaç gün önce Mam Celal'in yönetiminde, Hewlêr'de yapılan danışma amaçlı toplantıya Şii lider Mukteda Sadr ile Şii olan İyad Alavi de katılmışlardı.

Ayrıca, söz konusu gerginliği Barzani-Maliki gerginliği gibi gösterip kişiselleştirmek de doğru değil. Yukarıda saydığım ve gerginliğe neden olan sorunlar, Kürdistan Bölgesi'nin temel sorunlarından bazıları; ama aynı zamanda Irak'taki demokrasi güçlerini de ilgilendiriyor. Unutulmalıdır ki Maliki, 2 yıl önce Mesud Barzani'nin çağrısıyla ve tüm siyasi grupların katılımıyla Hewlêr'de toplanan Irak Ulusal Konfe-

ransı'nda varılan uzlaşma sonucu başbakan oldu ve tüm siyasi gözlemcilerin sözkonusu toplantının gerçekleşmesinde başlıca rolü, Bölge Başkanı Mesud Barzani'nin oynadığı noktasında hemfikirler.

Kürdistan Bölge Başkanı Mesud Barzani, defalarca kez mevcut Anayasa'ya bağlı olduklarını, uygulandığı müddetçe Irak'ın birliği içinde kalacaklarını deklere etti. Son açıklamalarında, Anayasa'nın uygulanması şartının yanı sıra Maliki'yi dik-

Irak'ta yaşanan son gelişmeler, ulusal kazanımlar ile demokrasi arasında kopmaz bağlar bulunduğunu, kazanımların ancak demokratik bir sistemde güvence altında olacakları gerçeğini bir kez daha gözler önüne serdi.

tatörlükle suçlayarak, "kimse bizden diktatörlük altında kalmamızı isteyemez, bağımsızlık için halka gideriz, halkımız ne derse o" diyen Bölge Başkanı Barzani, ABD, Avrupa ve Türkiye'ye yaptığı ziyaretler esnasında da benzeri söylemleri dile getirdi, her fırsatta getiriyor.

Tüm bu ve benzeri gelişmeler, Güney Kürdistan'da bir dönemdir sakin olan siyasetin hareketleneceğini gösteriyor. Bir başka ifade ile Kürdistan Bölgesi, istese de Ortadoğu'daki siyasal gelişmelere yön veren "eksenler çatışması"ndan uzak kalamayacak.

Irak'ta yaşanan son gelişmeler, ulusal kazanımlar ile demokrasi arasında kopmaz bağlar bulunduğunu, kazanımların ancak demokratik bir sistemde güvence altında olacakları gerçeğini bir kez daha gözler önüne serdi.

PKK'nin Qandil'deki varlığı Kürdistan Bölgesi'nin başını daha fazla ağrıttacak

PKK'den gelen açıklamalar, önümüzdeki dönemde gerilla eylemlerinin artacağını, savaşın metropollere taşınacağını gösteriyor. Bu açıklamalar, PKK'nin, İran-Suriye hattını antiemperyalist, devrimci olarak gören ve bu nedenle Şii-Kürt ittifakını öneren stratejisinden ayrı düşünülemez.

İyi olan İran-PKK ilişkilerine son dönemlerde yeniden ısınan Suriye-PKK ilişkileri de eklendi. Bağdat'tan yapılan "Türkiye, Iraklı Kürtlerin elde ettiği hakları kendi Kürtlerine vermelidir" mealindeki açıklamalar, Maliki Bağdat'ının da bu koroya dahil olduğunun ipuçlarını veriyor. (Elbette Maliki'nin lideri olduğu Kanun Devleti Listesi sözcüleri, sözkonusu açıklamalarında doğru şeyler söylüyorlar. Ama sorun niye şimdiye kadar beklendiği, Maliki'nin Ankara'nın kendisine tavır almasından sonra Kuzeyli Kürdlerin haklarından haberdar olması ve savunucusu durumuna gelmesinde.)

İran, Suriye ve Maliki Bağdat'ının, Güney Kürdistan'ın birçok noktada Türkiye ile uyuşan politikaları karşısında boş duracaklarını beklemek en azından safdilliktir. Yakın bir dönemde, İran-PJAK ateşkesinin bozulup, PJAK'ın eyleme geçeceğini, eylemleri bahane eden İran'ın Güney Kürdistan topraklarını bombalamaya bıraktığı yerden devam edeceğini bilmek için, allameyi cihan olmak gerekmiyor. Saddam'ın yıkılmasından sonra kesilen ve yeni yeni başlayan PKK-Bağdat ilişkileri de giderek artacaktır.

Her zaman sorunlu ve karmaşık olan Güney Kürdistan-PKK ilişkilerinde de zorlu bir sürecin başladığını söyleyebiliriz. PKK-Güney Kürdistan ilişkileri bugün bulunduğu noktaya bir anda gelmedi.

Hatırlayalım. PKK, başta Kürdistan Parlamentosu olmak üzere Güney'deki siyasi yapıyı emperyalizmin ürünü ve kuklası olarak gördü: Abdullah Öcalan bir röportajında

Güney Kürdistan'daki yapıyı, "Arap aleminin sırtına saplanmış bir hançer" olarak değerlendirdi. Öcalan, TC mahkemeleri önünde verdiği ifadelerde, PKK'nin "emperyalizmin Kürd devleti kurma planlarını boşa çıkartmak için" Güney Kürdistan'da peşmergelere karşı savaştığını söyledi.

PKK, ara sıra desteklediğini söylediği Güney Kürdistan'ın Türkiye ile olan yakınlaşmasına, iki taraf arasındaki iyi ilişkilere

Kürdistan Bölge Başkanı Barzani, bir dönemdir, AK Parti hükümetinin demokratikleşme ve Kürd sorunu konusunda ileriye doğru attığı adımları desteklediğini dile getiriyor. Silahla hak alma döneminin kapandığını, Türkiye'de barışçıl ve demokratik mücadele yolunun açık olduğunu belirtiyor.

hep kuşku ile baktı, bu ilişkilerin kendisini tasfiyeye yönelik olduğunu söyledi. PKK, Güney Kürdistanlı liderlerin Türkiye ziyaretleri sırasında yaptığı açıklamalarda, Güneyli liderleri hiç de dostça olmayan bir üslupla "uyardı."

PKK'nin Qandil'deki üsleri, her zaman sömürgecilere, özellikle de Türkiye ve İran'a Güney Kürdistan'a saldırıda bulunma fırsatını verdi. Son gelişmelerden sonra, İran ve Maliki Irak'ının, bu sorunu kaşıyacaklarına kuşku yok.

Tüm bunlara karşın, Güney Kürdistan Siyasal Önderliği'nin sorumlu tavrı nedeniyle, uzun bir dönemdir PKK ile Güneyli örgütler arasında çatışmalar yaşanmadı. Mesud Barzani, defalarca kez, artık Kürdlerin eliyle Kürd kanının dökülmesine müsaade etmeyeceklerini dile getirdi. Ama bu, PKK-Güney Kürdistan ilişkilerinin iyi ol-

duğu, hiçbir sorun yaşanmadığı anlamına gelmez. Aksine bu ilişki bıçak sırtında yürüdü; yürüyor.

Bir başka ifade ile Qandil'in geline aşamada Kuzey'deki özgürlük ve demokrasi mücadelesine zarar vermektan başka bir işe yaramayan silahlı mücadeledeki rolü, aynı zamanda Güney'deki yapı için sorunlara yol açıyor, tehlike yaratıyor, sömürgeci devletlerin Kürdistan Bölgesi üzerinde baskı kurmalarına, egemenlik haklarını ayaklar altına alarak bombalamalarına da neden oluyor.

Hakkında çokça yorum yapılan Kürdistan Bölge Başkanı Mesud Barzani'nin son Türkiye ziyaretinde de farklı şeyler yaşanmadı. PKK liderleri yine "tasfiye" kaygılarını dile getirerek Bölge Başkanı'ni uyardılar.

Oysa, Kürdistan Bölge Başkanı Barzani, bir dönemdir, AK Parti hükümetinin demokratikleşme ve Kürd sorunu konusunda ileriye doğru attığı adımları desteklediğini dile getiriyor. Silahla hak alma döneminin kapandığını, Türkiye'de barışçıl ve demokratik mücadele yolunun açık olduğunu belirtiyor. Kürd sorununun diyalog ile çözülmesi gerektiğini, barışçıl çözüm sürecinde kendisine düşen görevi yerine getirmeye hazır olduğunu söylüyor.

AK Parti hükümetinin Kürd sorunu konusundaki "yeni konsept"inde, ateşkesin sağlanması ve PKK'nin silahsızlandırılması sürecinde Mesud Barzani ile işbirliği yapılması da yer alıyor. "Terörle mücadele, siyasetle müzakere" olarak formüle edilen yeni konseptin sonuç vermesi için silahların susması elzem. AK Parti Hükümeti Mesud Barzani'nin bu noktada devreye girmesini, etkisini kullanarak PKK'yi silahları bırakmaya ikna etmesini bekliyor. Bekliyor, ama Barzani'nin bu noktada elini güçlendirecek hiç bir adım atmıyor!

Sayın Barzani, son Türkiye gezisi sonrası yaptığı açıklamada, "şiddet ve savaş içeren hiç bir girişim içinde yer almayacak-

larını” tekrarlayarak, her türlü barışçıl çabaya destek vereceklerini, “konferansla, diyalogla, görüşmeler ve benzeri yollarla” PKK’yi ikna etmeye çalışacaklarını söyledi.

Kürdistan Bölge Başkanı’nın son gezisinden sonra, bir müddettir hakkında sıkça konuşulan olan Ulusal Kongre/Kürdistanlı Partiler Konferansı’nın toplanması sorunu yeniden gündeme geldi.

Ulusal Kongre Mi, Kürdistanlı Partiler Konferansı Mı?

Ulusal Kongre ve Kürdistanlı Partiler Konferansı sorunu biz Kürdler için bir tabu haline geldi. Öyle ki bu konuya eleştiren

Birlik sorununun birbirini tamamlayan iki yönü vardır. Bunlardan birisi her parçadan yurtsever örgüt ve yapıların kendi aralarında iş ve güç birliği yapması, öteki ise tüm parçalardan örgütlerin birliğidir. Ki, her ikisinin yapısı, programı ve işleyiş mekanizması elbette farklıdır; farklı olmalıdır.

Öte yandan her parçadan yurtsever örgütlerin birliği ulusal kongrenin yolunu açar, bu doğrultuda yürütülen çabalara büyük katkılar sunar.

Yaklaşanlar ya da kaygı ve kuşkularını belirtenler neredeyse “ihamet”le suçlanacaklar!..

Son günlerde yoğun bir biçimde gündeme gelen bu konuda kafa karışıklığı yaşadığı bir gerçek. Yapılan açıklamalarda bazen kongre, bazen konferans terimi kullanılıyor. Örneğin Kürdistan Bölge Başkanı en son, 2. Kürdistan Ulusal Gençlik Konferansı’nda yaptığı konuşmada Kürdistanlı Partiler Konferansından bahsetti.

Birlik sorunu, Kürd siyasetinin değişme-

yen gündem maddelerinin ilk sırasında yer alıyor. Birlik sorununun birbirini tamamlayan iki yönü vardır. Bunlardan birisi her parçadan yurtsever örgüt ve yapıların kendi aralarında iş ve güç birliği yapması, öteki ise tüm parçalardan örgütlerin birliğidir. Ki, her ikisinin yapısı, programı ve işleyiş mekanizması elbette farklıdır; farklı olmalıdır. Öte yandan her parçadan yurtsever örgütlerin birliği ulusal kongrenin yolunu açar, bu doğrultuda yürütülen çabalara büyük katkılar sunar.

Ulusal Kongre ile Kürdistanlı Partiler Konferansı hem içerik, hem katılımcıları ve hem de sonuçları açısından birbirinden çok

farklı. Adı üstünde, Kürdistanlı Partiler Konferansı, siyasi partiler ve gurupların katılımıyla belirli bir konu için toplanır. Örneğin, son dönemde gündeme gelen konferansla amaçlanan, uluslararası kamuoyu ve bölge devletlerine Kürdlerin sorunlarını barışçıl biçimde çözmek istedikleri mesajını vermektir.

Ama ulusal kongre öyle değil. Ulusal kongre tüm ulusal yapılar (siyasi partiler, demokratik kitle örgütleri, sivil toplum kuruluşları, vb) ve aydınların, sanatçı, yazar ve bağımsız şahsiyetlerin katılımıyla oluşur. Sadece bir tek konuyla ilgilenmez. Kürd hareketinin en genel sorunlarına

yönelik politika belirler, çalışma yürütür. Faaliyetleri için kurum ve mekanizmalar oluşturur.

Kürdistanlı yurtsever güçler, ulusal kongrenin toplanmasına yönelik çaba içinde oldular. 80’li yılların başından itibaren bu amaçla birçok çalışma yürütüldü, komiteler oluşturuldu. Kürdistan Sosyalist Partisi-PSK, bu çalışmaların merkezinde yer alan örgütlerden birisiydi. Bu çalışmalara ilişkin detaylı bilgi, Deng yayınları arasında çıkan Kemal Burkay’ın “Anılar-Belgeler, 2. Cilt”

adlı eseri ile Hamid Heci Derweş'in, "Tevgera Kurdi li Suriya Di Bin Roniya da (Bûyerên Dema 1956-1983) adı altında yayınlanan hatıralarında var. O dönemdeki çalışmaların analizi, başarısızlığın nedenleri elbette önemli konular. Ama bu yazının konusu değildir.

Bir dönemdir, Suriye'deki gelişmeler, özellikle de Kürtlerle ilgili olanları gündeme geldiğinde, ister istemez Türkiye ve Irak'taki Kürd meselesi ve bu mesele etrafında yaşanan gelişmelerden bahsediliyor.

Çünkü Türkiye, Irak, Kürdistan Bölgesi ve bu ülkelerdeki siyasal gelişmeler, tüm Ortadoğu'daki gelişmeleri güçlü bir biçimde etkiliyorlar. Aynı zamanda artık Kürd sorununu, Irak, Suriye ve Türkiye'deki gelişmelerden ayrı olarak ele almak mümkün görünmüyor ve hiç kuşku yok ki, çok geçmeden bu denkleme İran ve Doğu Kürdistan'da eklenecektir. Özcesi, ulusal kongreye bugün her zamandan daha fazla ihtiyaç var.

Ancak şunu söylemek mümkün. 80'li yıllardaki çabanın başarısızlığa uğramasının nedenlerinden bazıları bugün de varlığını sürdürüyor. Ki, bunların başında tarafların, konuya yönelik anlayış ve beklenti farklılıkları geliyor.

Bir dönemdir, Suriye'deki gelişmeler, özellikle de Kürtlerle ilgili olanları gündeme geldiğinde, ister istemez Türkiye ve Irak'taki Kürd meselesi ve bu mesele etrafında yaşanan gelişmelerden bahsediliyor. Çünkü Türkiye, Irak, Kürdistan Bölgesi ve bu ülkelerdeki siyasal gelişmeler, tüm Ortadoğu'daki gelişmeleri güçlü bir biçimde etkiliyorlar. Aynı zamanda artık Kürd sorununu, Irak, Suriye ve Türkiye'deki gelişmelerden ayrı olarak ele almak mümkün

görünmüyor ve hiç kuşku yok ki, çok geçmeden bu denkleme İran ve Doğu Kürdistan'da eklenecektir. Özcesi, ulusal kongreye bugün her zamandan daha fazla ihtiyaç var.

Ulusal Kongrenin toplanmasının önündeki geçmişten gelen engellerin yanısıra, ayrıca şu soru üzerinde iyi düşünmek gere-

kir. İran-Türkiye çekişmesinin derinleştiği, Suriye BAAS rejimi için yolun sonu gözüktüğü, Irak'ta, Arap milliyetçileri ve Kürd kazanımları karşıtları arasındaki çelişkinin giderek keskinleştiği, Bağdat-Hewlêr arasındaki gerginliğin arttığı ve Türkiye'de, Kürd sorununun çözümü konusunda bir yol ayrımına gelindiği bir dönemde, dört parçanın birliğini, bağımsız Kürdistan devleti algısını oluşturacak ulusal kongrenin toplanması, şu anda birbirleriyle problemli olan karşıtlarımızın bir araya gelmesine yol açmaz mı?

Elbette Kürdler arasında iyi ilişkilere bugün her za-

mandan daha çok ihtiyaç var. Ama bunu sağlamanın yolu, hazırlığı iyi yapılmayan ve astarı yüzünden pahalı olacak bir kongrenin toplanması değildir diye düşünüyorum. Bunun yerine Kürd örgütlerinin medyadan ve hamasetten uzak bir biçimde bir araya gelmelerinin, ilişkilerini düzenleyecek, genel sorunlarda ortak tavır almayı kolaylaştıracak bir mekanizmayı oluşturmalarının daha doğru ve verili şartlara uygun olduğu inancındayım. Böylesi bir mekanizma ve toplanması halinde Kürdistanlı Partiler Konferansı, Ulusal Kongrenin yolunu açar.

Mesud Barzani'nin Kürdistanlı Partiler Konferansına ilişkin açıklamalarının detaylarına bakıldığında, barış çağrısının esasen

PKK'ye yönelik olduğu görülecektir. Tüm zorluklar aşılarak Konferansın toplanıp barış çağrısı yapması halinde, PKK'nin bu çağrıya uyacağı konusunda ciddi kaygılar bulunuyor. Çünkü PKK'nin son açıklamaları, gözü kapalı AK Parti karşıtlığı üzerine oturttuğu politikası, "Devrimci Halk Savaşı" stratejisi ve bu stratejiye uygun olarak yaptığı "Şii-Kürd ittifakı" önerisi, bu konuda iyimser olmamamız gerektiğini söylüyor.

Suriye sorunu, İran için bir varlık-yokluk meselesi haline geldi. İran, Suriye ve bölgesel hâkimiyet konusunda başlıca rakiplerinden birisi olan Türkiye'de karışıklık yaşanmasını, şiddetin artmasını istiyor ve bu konuda en büyük yardımcısı ise PKK'nin sözkonusu politikası. Bu nedenle son aylarda artan İran-PKK görüşmeleri hayra alamet değil, bu amaca yöneliktir. Dolayısıyla, PKK ikna edilmediği sürece yapılacak barış ve ateşkes çağrısı havada kalacaktır, bu da Kürd siyasetinin imajı ve inandırıcılığını zedeler. Bu nedenle Kürdistanlı Partiler Konferansı, ön hazırlıkları iyi yapıldıktan sonra toplanmalıdır. Aksi durumda toplanmaması daha evladdir.

AK Parti'den Buraya Kadar Mı?

Son söylem, eylem ve tavırlarıyla, AK Parti Hükümeti değişimci barutunu tükettiği intibaini uyandırıyor.

AK Parti iktidarda kaldıkça devletlûlaşıyor, tutucu bir hale geliyor, devletçi bir söyleme sarılıyor. Geçen yıl Haziran ayında yapılan genel seçimlerden sonra, açılımın ve demokratikleşmenin devam edeceğine dair yapılan açıklamalara karşın, bu doğrultuda şu ana kadar hiç bir ciddi adım atılmadı. Aksine, Roboski katliamındaki sorumluları gizleyen ve koruyan suskunluğu devam ediyor. Askeri harcamaları Meclis denetimi dışında tutan düzenlemesi, Terörle Mücadele Kanunu, Özel Yetkili Mahkemeler ile Kıbrıs, ve Ermenistan so-

rununda eski devlet refleksini gösteriyor. Bunlar ve AB sürecindeki duyarsızlığının da gösterdiği gibi, AK Parti geçmişte yakındığı, zulmüne uğradığı sistemi değiştirmek yerine, iktidarda kaldıkça kısmen değişen sisteme entegre oldu, kendisi değişmeye başladı. Ermenistan ile imzaladığı Protokollerin uygulanmasını Karabağ Sorunu'na bağladı. AK Parti, başlangıçta farklı tavır gösterdiği Kıbrıs konusunda son olarak Denktaş Limanı'na demir attı. İfade ve örgütlenme özgürlüğünün belası, sistem karşıtı her söylemi ve eylemi "terör" olarak değerlendirmeye müsait Terörle Mücadele Kanunu'nunda ufak tefek değişikliklerle yetinmek istiyor. AK Parti, Kürd sorununun çözümü konusunda ileriye yönelik yeni adımlar atmak, Kürdlerin doğal haklarını tanımak yerine giderek güvenlikçi politika ve söylemlere yöneliyor.

Tüm bu ve benzeri gelişmeler, önümüzdeki dönemde, AK Parti'deki devletlûlaşmayı gözden irak tutmadan, O'nun ileriye yönelik adımlarını destekleme ve onu bu doğrultuda teşvik etmenin yanı sıra, Kürd yurtsever hareketi ile demokratik ve sol güçlerin birlikte mücadelesine daha fazla ağırlık vermeliyiz.

Bu nedenle legal planda ortaklaşa atılan adımlara sahip çıkılmalı, daha ileri mevzilere ulaştırılmalı. Ortak talepler uğruna, legal partilerin Anayasa süreci nedeniyle başlattıkları kampanya benzeri kampanyalar örgütlemeliyiz.

Özcesi, legal demokratik, barışçıl mücadele ile sivil toplumun geliştirilmesi, sivil itaatsizlik eylemleri önümüzdeki dönemde kader belirleyici bir niteliğe sahiptirler.

Ortadoğu'yu etkisi altına alan değişim sürecinin ülkemiz ve halkımız adına hayırlara vesile olması, bu tür çağdaş, silahı dışlayan mücadeleyi yükseltmemize bağlı.

Yurtsever güçlerle birlikte elimizi taşın altına koymalıyız.

04 Mayıs 2012

Özgürlük mücadelesi

“Özgürlük mücadelesinin karşı olduğu, değiştirmek istediği statü, hedefledikleri ve dayandırılan zemin kadar bu mücadelenin alacağı şekil, izleyeceği yol ve öne çıkaracağı yöntemler, değiştirilmek istenenin yerine ne konacağı da belirleyici özelliklerdir.”

Aydın GÜNEŞLİ

Kuzey Kürdistan’da özgürlük mücadelesi yaklaşık 200 yıldır devam ediyor.

Hala Kürdistan özgür değil, sömürgeci boyunduruktan kurtulmuş değil.

Güney Kürdistan’daki federal yapılanmayı saymazsak, Kürdistan sömürgeci rejimlerin talan ve sömürü alanı olarak ağır baskı altındadır

Bu durumun elbette ki pek çok nedeni vardır.

Uluslararası konjonktürün belirleyici etkisi, sömürgeci rejimlerin kendilerini çeşitli antlaşma ve paktlarla oluşan statüko ile sigortalamaları, Kürt toplumunun parçalı yapısı ve önderlik problemleri ile birleşince ortaya çıkan manzara; amansız- fasılasız bir mücadele ve hala en temel hak ve özgürlüklerden yoksunluk olmuştur.

Kürdistan’ın feodal parçalanmışlık içinde birbirine denk

beylikler halinde bulunduğu bir dönemde, Kürdistan'ın doğusunda ve batısında iki güçlü devlet; Osmanlı ve İran devletleri mevcuttu.

Her iki devlet arasındaki çekişme Şah İsmail ve Yavuz Sultan Selim arasında yapılan Kasr-ı Şirin antlaşmasıyla, Kürdis-

izleyen ayaklanmalara sahne oldu.

Osmanlı devletinin yıkılmasıyla sonuçlanan Birinci Dünya Savaşı Kürtler açısından yeni bir felaketi de getirdi. Osmanlı egemenlik alanlarını paylaşan emperyalist güçler Kürdistan'ı bir kez daha böldüler. Kürdistan'ın bir bölümü İngilizlerin ege-

menliğinde bugünkü Irak devletinin sınırlarına dâhil edilirken diğer bir parçası Fransa'nın egemenliğindeki bugünkü Suriye devletine bırakıldı.

Emperyalist devletler Kürdistan'ı parçalamakla yetinmediler, Türkiye, İran, Irak ve Suriye sömürgeci devletlerin toprak bütünlüğünü de garanti ettiler.

1. Dünya Savaşı sonrasında bölgede kurulan statüko bu gün de Kürt hareketinin en önemli açmazıdır.

Kürdistan'ı aralarında paylaşan devletlerde meydana gelen iktidar çatışmaları, ihtilaller, darbeler, rejim değişiklikleri ne olursa olsun sınırların değişmezliği bir kutsal akt gibi korunmaktadır. Bu durum hem Kürdistan'ı sömürge statüsünde tutan devletler hem de büyük emperyalist devletler açısından böyledir.

Bu devletler arasındaki çelişkiler ne kadar derin, uzlaşmaz olsa da, kimi zaman çatışma ve savaş noktasına varsa da Kürt halkının aleyhine oluşan statüko hep korunmuştur.

Mevcut statüko salt Kürt halkını soykırım kışkıracı tutması, dünyanın en zengin ve verimli topraklarında yoksul ve çağdışı koşullarda tutulması bakımından değil, Kürdistan'daki ulusallaşma sürecini engellediği ve nihayet özgürlük mücadelesinin aleyhinde en temel engel olduğu için kabul edilemez.

Bugün Kürt özgürlük hareketinin, ülkesini parçalayan sınırları meşru görmesi mümkün değildir.

Bu sınırlar emperyalist çıkarlar gözetil-

1. Dünya Savaşı sonrasında bölgede kurulan statüko bu gün de Kürt hareketinin en önemli açmazıdır.

Kürdistan'ı aralarında paylaşan devletlerde meydana gelen iktidar çatışmaları, ihtilaller, darbeler, rejim değişiklikleri ne olursa olsun sınırların değişmezliği bir kutsal akt gibi korunmaktadır. Bu durum hem Kürdistan'ı sömürge statüsünde tutan devletler hem de büyük emperyalist devletler açısından böyledir.

Bu devletler arasındaki çelişkiler ne kadar derin, uzlaşmaz olsa da, kimi zaman çatışma ve savaş noktasına varsa da Kürt halkının aleyhine oluşan statüko hep korunmuştur.

tan'ın ikiye bölünmesiyle sonuçlanmıştı.

Osmanlı'nın İran ile olan sınırı boyunca uzanan Kürdistan'da beyliklerin özerk durumu uzun bir dönem devam etse de nihayetinde Osmanlı'nın merkezileşme çabaları ile bozulmuş, bu da Kürdistan beylikleriyle çatışmayı getirmiş, Kürdistan'ı yönetegelen beyliklerin Osmanlıya karşı mücadeleye girişmelerine neden olmuştur.

Kürdistan'da özerk (görece bağımsız) yapılara karşı Osmanlı devletinin başlattığı saldırılar Kürdistan özgürlük mücadelesinin de başlangıcı olmuştur.

Ne yazık ki Kürt beylikleri bu mücadelede topraklarını ve egemenliklerini kaybettiler.

Kürdistan, son 200 yıl içinde bir birini

lerek çizilmiş, hiç bir mantıki geçerliliği olmayan, hem Kürt halkını, ülkesini dramatik bir biçimde bölen hem de Kürdistan'ı paylaşan devletleri istikrarsızlaştıran bir işleve sahiptir.

Bu nedenle Kürdistan özgürlük mücadelesi sadece insani nedenlerle veya ideolojik argümanlarla değil, reel politik olarak da statükoya ve statükonun garantörü emperyalist politikalara karşı olmak zorundadır.

Bu nedenle Kürdistan özgürlük mücadelesi sadece insani nedenlerle veya ideolojik argümanlarla değil, reel politik olarak da statükoya ve statükonun garantörü emperyalist politikalara karşı olmak zorundadır.

Kürdistan'ın toprak ve nüfus bakımından en büyük parçası Kuzey Kürdistan'dır.

Kuzey Kürdistan, Türkiye Cumhuriyeti devletinin egemenlik alanı içindedir. Ve diğer parçalara nispeten çok daha ağır sömürü, talan ve asimilasyon politikalarına muhatap olmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Devleti, Lozan antlaşmasını takiben; İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin soykırım politikalarını devam ettirmiş, çok uluslu çok ülkeli ve çok kültürlü bir coğrafyada zorla tek ulus yaratma çabasını eşi görülmedik bir inkâr- asimilasyon ve imha politikaları ile yürürlüğe koymuştur.

Öyle ki Kürdistan, Kürt halkı, dili ve kültürü toptan yok sayılmıştır. Bu konulardaki en ufak bir itiraz kanla ağır baskılarla engellenmiştir.

1. Dünya Savaşı koşullarında Türkler ve Kürtler arasında, işgal altındaki Osmanlı topraklarını kurtarmak üzere başlatılan ittifak "Kurtuluş Savaşı"nın ardından Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ile sonuçlanmış, ancak iktidarı eline geçiren Kemalist klik hem Osmanlıyı, hilafeti tas-

fiye etmiş hem de Kürtlere verilen özerklik sözlerini bir kenara iterek tam bir Türkleştirme siyasetini gündemleştirmiştir.

Kürdistan'ın yerel egemenlerinin (bey-aşiret reisi, şeyh ve diğer ileri gelenlerin) öncülüğünde meydana gelen ve 1925 Şeyh Sait - 1938 Dersim hareketine dek aralıksız devam eden isyan ve başkaldırıları kanla, katliamlarla bastırılmıştır. Kürdistan'ın yerel iktidar odakları ya tümden imha veya sürgünlerle tasfiye edilmiştir.

Kürdistan, Türk devletinin karakol ve askeri kışlaları ile donatılmış 1938 Dersim harekâtı ile Kürdistan'ın işgali tamamlanmıştır.

Türk Devleti her vesile ile Kürdistan'daki askeri varlığını tahkim etmeyi sürdürmüştür.

Kürdistan'ın işgalini yerel ekonominin tahrip edilmesi izlemiş, Kürdistan'ın yer altı yer üstü kaynakları talan edilmiştir.

Çok bilinçli olarak izlenen ekonomi politikalarıyla Kürdistan'da aşiretçi yapı-feodal üretim ilişkileri mümkün olduğunca diri tutularak parçalı, içe kapanık yapı korunmuş, Kürdistan'ın diğer parçaları arasında zaten kopan ekonomik ilişkilere ek olarak kuzey parçasında dahi bir Kürdistan pazarının oluşması engellenmiş, yerelde sermaye birikimine imkân verilmemiştir. Kürdistan ekonomisi Türkiye metropollerine ham madde ve ucuz iş gücü sağlayan, metropole bağımlı, onun meta ihraç ettiği bir alan haline getirilmiştir.

Uzunca bir dönem devlet eliyle, kısıtlı alanlarda Türk sanayisinin ihtiyaç duyduğu hammadde teminine yönelik yatırımlar gerçekleşmiş, her şeye rağmen Kürdistan'da gelişen, metropole bağımlı kapitalist ekonomik ilişkilerden çıkan cılız sermayenin de batıya akacak mekanizmalar içinde birikmesi ve ulusal hale gelmesi önlenmiştir.

Kürt iş adamları Türk sermayesinin yerel bayileri, işbirlikçileri halinde tutulmuşlardır.

Bu ekonomik politika nedeniyledir ki zengin ve çok çeşitli hammadde kaynakla-

rına rağmen Kürdistan Türkiye'nin en geri kalmış bölgesi olmaya devam etmektedir.

Kürdistan'da estirilen devlet terörü, binlerce yerleşim alanlarının yakılıp yıkılması, toplumun ağır baskı cenderesinde tutulması, Kürt halkının kendi topraklarında göçe zorlanması, nüfusunun yarısının batıya sürülmesi, en temel insani hak ve özgürlüklerden mahrum bırakılması, dilini dahi konuşamayan kendine, kültürüne yabancılaştırılmış bu ve pek çok nedenden dolayı doğal gelişimi engellenmiş bir toplum olarak geri ilişkiler içinde tutulması, yer altı-yer üstü kaynaklarının talan edilmesi, ekonomik gelişmesinin engellenmesi sömürgeci politikalarının vahametini göstermektedir.

Bu nedenle Kürdistan özgürlük mücadelesi sadece insani nedenlerle veya ideolojik argümanlarla değil toplumsal gelişiminin önünü açabilmek için, reel politik olarak da sömürgeci politikalara karşı olmak zorundadır.

Bu gün dünyada modern kapitalist ekonomik ilişkiler egemendir. Kapitalist sistem insani değerlere uzak, üretim araçları üzerinde özel mülkiyete dayalı, emek sömürüsü üzerinde şekillense de insanlığın - üretim ilişkilerinin doğal evrimi bu sistemi görece ileri bir sistem olarak insanlığın gündemine taşıdı. Batıda, Avrupa'nın sömürgeci devletlerinin sömürgelerden talan ederek ülkelerine, şehirlere taşıdıkları zenginlikler giderek büyüyen bir sermaye birikimine ve yeni bir sınıfın doğmasına neden oldu. „makineleşme ile el ele veren sermaye sahipleri burjuva(kent soylu) sınıfı yarattılar.

Bu sınıfın büyüyerek güçlenmesi ve yerleşik feodal düzen ile çatışması Avrupa'da bir birini izleyen burjuva devrimler sürecini başlattı.

Kapalı, toprağa dayalı, kendine yeten ekonomik yapı olarak karakterize olan feodal sistem çözüldü. Feodal ve köylü üzerine şekillenen sınıfsal yapı çöktü. Ülkelerdeki feodallerin egemenlik alanları ile sınırlandırılmış parçalı yapı dağıldı, toplumu bir-

birinden ayıran çitler yıkıldı. Feodalizmin çöküşü ve çözülüşü toplumu bir pazar etrafında "ulus" olarak birleştirdi. Artık kapalı, toprağa dayalı, kendine yetinen ekonomi yerini ulusal pazara bıraktı. Üretim pazar için yapıldı. Feodal- köylü tarzındaki sınıfsal yapı yerini burjuva ve işçi sınıfına terk etti. Üretim toprağa dayalı olmaktan kurtuldu, fabrikalara kaydı.

Uluslaşma süreci ancak feodal çitlerin yıkılması toplumun bir pazar etrafında bütünleşmesi ile mümkün oldu. Ulusal devletler kapitalist sürecin bir ürünü olarak tarih sahnesinde yerini aldı.

Dünyada bu süreç yaşanırken Kürdistan'da kapitalizmin doğal gelişim süreci engellendi.

Bunun başlıca nedeni Kürdistan'ın sömürge statüsünde tutulması, savaş alanı haline getirilerek yerel ekonomisinin tahrip edilmesidir. Aynı zamanda gerek Osmanlı gerekse Türkiye Cumhuriyeti devletleri Kürdistan'da egemenliklerini sürdürebilmek için feodal hatta çok daha eski üretim ilişkilerini(aşiret yapısını) canlı tutarak, onlara dayanarak Kürdistan'da bir ortak iç pazarın oluşmasını engellediler. Ancak Kendi egemenlik alanlarına saldırı olduğunda baş kaldıran aksi halde sömürgecilerle ittifak halinde yerel egemenliklerini sürdüren feodaller, toplumun gelişmesini, ekonominin bir pazar etrafında bütünleşerek ulusallaşmasını engellediler. Kürdistan'da meydana gelen ve ulusal karakter kazanan ayaklanmalar sırasında feodal ve aşiretçi yapılar ya sömürgecilerle işbirliğine girerek ayaklanmanın bastırılmasında rol aldılar ve ya tarafsız kalarak sömürgeci egemenliğe katkı sundular.

Bu gün de sömürgeci rejimin en önemli dayanağı feodal ve aşiretçi yapıdır. Tek tek kimi feodalın, aşiret reisinin milliyetçi olması bu gerçeği değiştirmez. Bu yapının halen, dünyada yaşanan onca gelişmeye, kapitalist üretim ilişkilerinin Kürdistan'da da hızla gelişmesine rağmen özenle korunmasının nedeni de budur.

Feodal ve aşiretçi yapı ortaçağdan kalma geri, gerici üretim ilişkilerinin artığıdır. Bu toplumsal ilişkilerin kaynaklık ettiği pek çok gerici kültür toplumun geri ilişkiler içinde tutulmasının, demokratikleşememesinin en önemli nedenlerindendir. Kürdistan'da uluslaşma sürecinde engelleyici rolü de ortadadır. Bu ortaçağ kalıntısı yapı sömürgeciliğin temel dayanaklarındandır.

Bu nedenle Kürdistan özgürlük mücadelesi sadece insani nedenlerle veya ideolojik argümanlarla değil toplumsal gelişiminin önünü açabilmek için, reel po-

Feodal ve aşiretçi yapı ortaçağdan kalma geri, gerici üretim ilişkilerinin artığıdır. Bu toplumsal ilişkilerin kaynaklık ettiği pek çok gerici kültür toplumun geri ilişkiler içinde tutulmasının, demokratikleşememesinin en önemli nedenlerindendir. Kürdistan'da uluslaşma sürecinde engelleyici rolü de ortadadır. Bu ortaçağ kalıntısı yapı sömürgeciliğin temel dayanaklarındandır.

litik olarak da feodal ve aşiretçi ekonomik ilişkilere karşı olmak zorundadır.

Bu gün, Kürdistan ,sömürgeci müdahalelere rağmen, geri ekonomik yapıların canlı tutulmasına gösterilen özene ve çabaya rağmen kapitalizmin çarpık da olsa geliştiği çeşitli sınıf ve tabakaların var olduğu sınıflı bir toplumdur.

Toprağa dayalı mülkiyet ilişkilerinde süreç içinde önemli değişiklikler olmuştur. Feodal beylerin bir kısmı tasfiye olurken, önemli bir kısmı eski üretim ilişkilerinin yerini alan kapitalist üretim ilişkilerine uyum sağlayarak ticarete evrilmişlerdir. Sömürgeci burjuvazinin yerel bayileri olarak onların ürettiği ve ya dışa-

rıdan ithal ettikleri malların Kürdistan'da pazarlanmasını sağlayan acentelere dönüşmüşlerdir. Yine sömürge metropollerine, ihtiyaç duyulan ham maddenin sağlanmasına aracılık etmektedirler. Bu ekonomik iş birliği Kürt ticaret "burjuva" sınıfının iş birliği karakterinin temelini oluşturmaktadır. Bu nedenle bu sınıf, sadece ekonomik olarak değil sömürgeci siyasal partilerin de Kürdistan'da ki uzantıları, temsilcileri, oy depolarıdır.

Kürt halkının kendi ulusal partilerinde örgütlenmeleri önündeki sömürgeci yasak ve engellerin sürdürülebilirliğinin temel dayanağıdır.

Öte yandan gelişen ve giderek tüm toplumsal ilişkileri dönüştüren kapitalizm sömürgeci zulümle birlikte yıkılan ve göçe zorlanan köylüleri kentlere sürmekte, kentlerde büyük işsizler kitlesi oluşmaktadır. Yine kapitalizm kentlerde cılız da olsa işçi sınıfının, küçük burjuva sınıfının oluşumunu hızlandırmaktadır. Küçük üretim alanlarında, imalat , hizmet, inşaat ve ticaret sektöründeki gelişmeye paralel olarak büyüyen bu sınıf ve tabakalar ulusal baskı altında en fazla etkilenen kesimleri oluşturmaktadır. Öte yandan çok sınırlı alanlarda, daha çok gıda, ham madde, ticaret ve inşaat sektörlerinde cılız bir burjuva sınıfı da oluşmaktadır. Bu sınıf henüz kendi pazarına tek başına talip olacak güçte değilse de kimi alanlarda bu yönde gelişmeler de gözlenmektedir. Bu kesim henüz gerçek anlamda milli bir karakter taşımasa da kapitalizmin doğal evrimi bu kesimin güçlenerek sömürgeci sermaye ile bağlarının zayıflamasına, yer yer çıkar çatışmasına ve nihayet milli karaktere bürünmesine yol açacaktır.

Sömürgeci barbarlığın en direk muhatabı olan sadece katledilmekle yetinilmeyen, yerinden yurdundan edilerek kentlere sürülen köylülük, kentlerdeki işsiz yığınlar, işçi ve küçük burjuva sınıf ve tabakalara ek olarak cılızda olsa gelişen "milli" karakterli burjuvazi ulusal mücadelenin,

Kürdistan özgürlük mücadelesinin temel dayanaklarıdır.

Sömürgeciliğin tasfiyesi ile iç içe geçen feodal ve aşiretçi yapının tasfiyesi mücadelenin demokratik özelliğini belirler

Kürdistan özgürlük mücadelesi ancak

Kürdistan özgürlük mücadelesi sadece insani nedenlerle veya ideolojik argümanlarla değil toplumsal gelişiminin önünü açabilmek için, reel politik olarak da toplumun sömürgecilikten etkilenen çeşitli sınıf ve tabakaları gözetmek, onları doğru politikalar etrafında yan yana getirmek, bu anlamda demokratik kurumlar yaratmak, özetle demokratik olmak zorundadır.

bu geniş sınıf ve tabakaları bir araya getirecek bir program sunarak başarıya ulaşabilecektir.

Kuşkusuz bu ne kadar güçlü olursa olsun tek tek partilerin altından kalkabileceği bir yük değildir. Ulusal demokratik mücadele toplumun farklı kesimlerini temsil eden parti veya hareketlerinin bir araya gelerek oluşturacakları ortak "ulusal" kurumlar aracılığıyla başarıyla yürütülebilir.

Bu nedenle Kürdistan özgürlük müca-

delesisi sadece insani nedenlerle veya ideolojik argümanlarla değil toplumsal gelişiminin önünü açabilmek için, reel politik olarak da toplumun sömürgecilikten etkilenen çeşitli sınıf ve tabakaları gözetmek, onları doğru politikalar etrafında yan yana getirmek, bu anlamda demokratik kurumlar yaratmak, özetle demokratik olmak zorundadır.

Özgürlük mücadelesinin karşı olduğu, değiştirmek istediği statü, hedefledikleri ve dayandırılan zemin kadar bu mücadelenin alacağı şekil, izleyeceği yol ve öne çıkaracağı yöntemler, değiştirilmek istenenin yerine ne konacağı da belirleyici özelliklerdir.

Özgürlük mücadelelerinin izleyeceği yol ve yöntemler pek çok faktör tarafından belirlenir.

Her ülkenin kendine özgü koşulları, sınıfsal ve kültürel yapısı, mücadele geleceği, sömürgeci devletle ilişkileri, coğrafi yakınlığı, ırki ve dinsel özellikleri kadar sömürgeci devletin iç yapısı, dış ittifakları, uluslar arası konjonktür vb. pek çok faktör mücadelenin şeklini de belirler.

Bu karmaşık, her an değişebilen ilişkiler ağında doğru stratejiyi belirlemek ve sürdürmek kolektif aklı, kaliteli, bilinçli, kararlı, yüksek manevra kabiliyetine sahip, sürece cevap verebilecek bir önderliği gerektirir.

Çağımızda özgürlük mücadelelerinin yürütücüleri siyasi partilerdir, siyasi partilerin bir araya gelerek oluşturdukları cephe veya kongre vb. yapılarıdır.

Neden ulusal birlik

“Birlik taktik bir sorun değil, stratejik bir sorundur. Ulusal m¼cadelenin herhangi bir aşamasında ¼nemsizleřen veya g¼ndem dışına d¼řen bir konu değildir. Onun için birlik sorunu, g¼n¼ birlik birtakım politik çıkarlara heba edilmemelidir

Nevzat TEKER

K¼rt sorununun ¼z¼m¼ne ilişkin tartışma konularının başında birlik konusu geliyor.

K¼rt yurtsever hareketi 1970’den başlayarak g¼n¼m¼ze dek bu konuyu tartıştı, hala da tartışmaya devam ediyor.

K¼rt siyasal ¼rg¼tlenmelerinin basın, yayın organlarına bakın. Bu konu ile ilgili hemen hemen her sayıda bir yazı veya makale bulabilirsiniz.

Birlik sorunu ile ilgili gerek yurt içinde gerekse yurt dışında, onlarca kez legal ve illegal K¼rt ¼rg¼tleri tarafından; toplantı, konferans, panel vb. etkinlikler yapılmış olup hala da yapılmaya devam etmektedir ama oluşturulan kalıcı bir birlik-telik yok.

Bunca yıl tartışılan, konuşulan, yazılan, çizilen ve sonuç alınamayan bir başka sorun g¼remezsiniz.

Peki, neden bu kadar tartışılıyor? Neden bu kadar ¼nemsemiyor, neden bu kadar ¼zerinde duruluyor; ¼nk¼ sorunun ¼z¼m¼ buna bağlı.

Kürt sorunu ulusal bir sorundur, çözümü de siyasi yöntemlerle olmalı, diyoruz. Ulusal sorun bir avuç işbirlikçi ve hain dışında, çözüm konusunda tüm ulusal güçlerin birliğini gerektirir.

İşçisi, köylüsü, esnafı, zanaatkârı, yurtsever toprak sahipleri, aydınları, sanatçıları, yazarları ve ulusun özgürlüğünden yana olan ticaret erbabının içinde oldukları örgütleri bir araya toplayan geniş bir ulusal birliğe ihtiyaç vardır.

Bu birlik salt ulusal kurtuluş için değil,

Kürt sorunu ulusal bir sorundur, çözümünü de siyasi yöntemlerle olmalı, diyoruz.

Ulusal sorun bir avuç işbirlikçi ve hain dışında, çözüm konusunda tüm ulusal güçlerin birliğini gerektirir.

İşçisi, köylüsü, esnafı, zanaatkârı, yurtsever toprak sahipleri, aydınları, sanatçıları, yazarları ve ulusun özgürlüğünden yana olan ticaret erbabının içinde oldukları örgütleri bir araya toplayan geniş bir ulusal birliğe ihtiyaç vardır.

ulusal kurtuluştan sonra da, ülkenin demokratikleşmesi, köklü bir toprak reformu ve ulusal kültürün gelişmesi için zorunlu ve gereklidir.

Eğer Güney Kürdistan'daki yurtsever güçler kendi aralarında ciddi bir dayanışma ve birlik oluşturmamış olsalardı, ne özgür Kürdistan olurdu, ne de bugünkü noktaya gelinirdi.

Ulusal demokratik mücadelenin başından sonuna kadar birlik sorunu üzerinde

özenle durulmalı ve bu yöndeki kazanımlar titizlikle korunmalıdır.

Birlik taktik bir sorun değil, stratejik bir sorundur. Ulusal mücadelenin herhangi bir aşamasında önemsizleşen veya gündem dışına düşen bir konu değildir. Onun için birlik sorunu, günü birlik birtakım politik çıkarlara heba edilmemelidir.

Dünyada ulusal kurtuluş mücadelesi veren halkların tarihine baktığımızda, bu halkların özgürlüklerini birlik sorunlarını çözerek gerçekleştirdiklerini görürüz. Be nedendir ki ulusal kurtuluş mücadelesinin olmazsa olmazlarının başında ulusal birlik sorunu gelir.

Kürtlerin de kendi ülkelerinde özgürlüklerine kavuşmaları için, Kürt ulusal birliğini oluşturmaları ve bu birliğe sıkı sıkıya bağlı kalarak pratiğe yansıtmaları gerekir.

Hiçbir örgüt, Kürt sorunu gibi yüzyılın biriktire geldiği bir sorunu tek başına çözemez. Çünkü ulusal sorun salt bir örgütün sorunu değil, ulusal baskıya uğrayan tüm ulusal güçlerin sorunudur.

Hangi Kürt örgütü ile konuşursanız konuşun, hangi Kürt yurtseveri ve aydınıyla konuşursanız konuşun hiç kimse birliğe karşı değildir. Herkes yurtsever güçler arasında birlikten yanadır. Hangi toplantıya, hangi konferans ve seminere katılırsanız katılın, birlik sorunu konuşmacıların konuşmasının ana temasını oluşturur.

Peki, herkes birlikten yana, herkes birliğin önemini söylüyor, yıllardır bu konu yazılıyor, konuşuluyor, tartışılıyor. Bütün bunlara karşın gerek legal, gerekse de illegal zeminlerde neden bir ulusal birlik oluşmuyor. Şu ana kadar oluşturulan ve devam etmeyen onlarca birlik örneği karşımızda durmasına rağmen.

Dünden bugüne gerek Kuzey Kürdistanlı örgütler arasında, gerekse de dört parçadaki Kürt örgütleri arasında oluşturulan birliklerin ve birlik çalışmalarının hiçbir kalıcı olmamış. Belli bir süre sonra dağılmak veya

kendini feshetmek zorunda kalmış.

Kürtler arasında kalıcı, geniş tabanlı ve istikrarlı bir ulusal birliğin oluşmamasının birçok nedeni vardır.

Kuşkusuz olay, salt bir iyi niyet işi değildir. Kürdistan'ın sosyal, siyasal ve coğrafi konumu, örgütlerin yapısı, Kürdistan'ın parçalanmışlığı gibi birçok neden, ulusal birliğin önündeki en önemli engellerdir.

Kürdistan'ın her parçasının içinde bulunduğu ülkenin yönetim biçimi ve bu ülke-

İlkeli ve kalıcı bir birlik için, örgütlerin buna hazır ve yurtsever güçlerin birliğini içselleştirmeleri gerekir.

Örgütlerin kendi içlerinde yaşadığı siyasal istikrarsızlıklar, dar grup anlayışları, geçmişten gelen önyargılar, Kürt halkı adına değil de kendi adına politika yapma gibi hastalıklar da birlik önündeki engelleyici faktörlerdir.

lerdeki siyasal süreçler; ister istemez o parçadaki Kürt hareketini etkilemekte ve bu bölünmüşlük çoğu zaman ulusal birliğin oluşturulması yönünde ciddi engeller oluşturmaktadır.

Örgütlerin birbirine karşı önyargıları ve düşmanca tutumları birlik önündeki diğer engeldir. Örgütlerin birbirine karşı samimi ve dostça bir tutum içinde olmaları gerekir. Kürt halkının çıkarını ön planda tutan ve buna saygılı olan her örgütte birlik sorunları görülebilir.

İlkeli ve kalıcı bir birlik için, örgütlerin buna hazır ve yurtsever güçlerin birliğini içselleştirmeleri gerekir.

Örgütlerin kendi içlerinde yaşadığı siyasal istikrarsızlıklar, dar grup anlayışları,

geçmişten gelen önyargılar, Kürt halkı adına değil de kendi adına politika yapma gibi hastalıklar da birlik önündeki engelleyici faktörlerdir.

Kürt örgütleri arasında ulusal bazda bir birliğin sağlanamamış olmasından dolayı, tüm Kürt örgütlerinin rolünü aynı gösterme gibi toptancı bir mantıkla davranmak, hepsini günahkar ilan etmek de çok doğru bir tutum olmaz. Hatta böylesi bir yaklaşım; bu konuda samimi olanla olmayanı, yapıcı ve sorumlu davrananla sorumsuz davranış gösterenleri aynı kaba koymak olur ki, bu da büyük bir haksızlıktır.

Biz kendi payımıza 1970'den başlayarak günümüze dek, Kürt örgütleri arasındaki şiddet eğilimlerine ve kardeş kavgasına hep karşı olduk. Bu şiddet anlayışının Kürtlere hiçbir yararı olmadığı gibi, Kürtlerin düşmanlarının işine yaradığını söyledik. Silahın sivri ucunun hep düşmana çevrilmesi gerektiğini belirttik.

Daha önceleri Güney Kürtleri arasında olan brakuji politikası, ne yazık ki PKK eliyle Kuzey Kürdistan'a taşındı. Bu talihsiz ve onursuz misyonu da onlar üstlendi. Kürt yurtsever örgütlerinden ve kendi içlerinden yüzlerce hatta kendi ifadeleri ile binlerce yurtseverin kanına girildi. Brakujiden öte olan bu tutum sahibi bir örgütlenme ile ulusal bir birlik oluşturmak elbette imkânsızdır.

Dünden bugüne Kürt yurtsever güçleri arasındaki birliğe önem verdik. Birlik çalışmalarına samimi ve özverili bir şekilde katıldık. Oluşan birliklere önemli katkılar sunduk ve bu birliklerin yaşaması için yoğun ve samimi bir çaba gösterdik. Eğer insanların vicdanları kararmamışsa, bizim bu hakkımızı teslim etmeleri gerekir.

12 Eylül öncesi faşizmin ayak seslerinin yaklaştığı bir süreçte KUK ve DDKD ile birlikte yaptığımız çağrıyla oluşan UDG, (Ulusal Demokratik Güçbirliği) 12 Eylül sonrası beşli yürütülen HEVKARİ çalış-

ması, 1988 yılında Kuzey Kürdistanlı 8 örgütle oluşturulan TEVGER, 1993 PKK ile oluşturulan protokol ve yine 12 Kuzey Kürdistanlı örgütün içinde bulunduğu birlik çalışması, tüm olumlu çabalarımıza rağmen başarılı ve kalıcı olamadı.

Ancak birlik salt birlik istemek ve tek taraflı sorumluluk taşımakla olacak şey değil, koşulların ve sürecin buna denk düşmesi gerekir.

Bugün Kuzey Kürdistan'da Kürt örgütleri arasında kalıcı, ilkel ve organları ile bir ulusal birlik oluşturmak mümkün değildir. Birlik oluşturmak birbiriyle yakın düşünen, mücadele biçimi hedefleri ve stratejisi birbirinden uzak olmayan örgütlerle olur.

Siyaset sahnesinde barışçı mücadeleyi esas alan HAK-PAR ve benzeri örgütlerle, silahlı mücadeleye taraf olan BDP'nin aynı program etrafında kalıcı bir birlik oluşturmaları kolay değildir. Silahla kalemin yan yana barınması güçtür. Adil ve eşit bir rekabet içinde olunmaz. Silahı elinde bulunduran kesim alternatif kabul etmediği gibi bu yapıları kendisine alternatif gördüğü zaman-

larda da bütün şiddetini bu alternatif üzerine yoğunlaştırır.

Eğer Kuzey Kürdistan'da geniş tabanlı ve kalıcı bir ulusal birlik gündeme gelecekse, bunun için ya Kuzey Kürdistan'daki örgütlerin de PKK gibi silahlı olması gerekecek ya da PKK silahlı mücadele yerine barışçıl ve demokratik mücadeleyi seçecektir. PKK dışındaki örgütlerin silahlı olması söz konusu olmayacağına göre; PKK'nin, artık miadını doldurmuş bu mücadele biçiminden vazgeçmesi gerekir ki Kuzey'de ve dört parçadaki Kürt örgütlerinin Hewler'de yapmayı düşündükleri Kürdistan Ulusal Konferansı gerçekleştirilsin.

Bugün herkesin gözü önünde olmasına rağmen, Kürt rakiplerini karalamak ve tehdit etmekten geri durmayan PKK'nin bu tutumun temelinde; elinde tuttuğu silahlı güçlere dayanarak bölgenin tek ve mutlak sahibi olma gibi hegemonik ve otoriter siyaset stratejisi yatmaktadır. Bütün bu politikalar ve yaklaşımlar Kürt siyasi partileri ve sivil toplum örgütlerinin ortak bir birlik oluşturmalarının önündeki en önemli etkenlerdir.

Pirsgirêkên ciwanên kurd û Rola wan a di tevgera neteweyî de

“Niha peywireke girîng li ber ciwanên kurd heye. Ya em ê li himberî van polîtîka û hewldanên hêzên dagirker serî deynin, ji rastiya xwe dûr bikevin û jiyanekê di bin nîrê koletiyê de bipejirînin, yan jî em ê xwedî li doz û nirxên gelê kurd derkevin û heta ku em welatê xwe ji bin nîrê koletiyê rizgar bikin têbikoşin.”

Celadet ALAN

Mirovahiyê: di serdema ku em tê de dijîn de, di warê zanistî, teknoloji û ragihandinê de guhartin û pêşketinên ku mirov gêjdikin, pêk aniye. Li aliyekî, bi saya van pêşketin û guhartinan dinya her ku diçe biçûk dibe, her bûyer û qewimînên li rûyê dinyayê tevahiya mirovahiyê eleqedar dike, ji bo têkilî û danûstendinyayê tixûbên nav welatan her ku diçe wateya xwe winda dike. Mirovahî ber bi aqil û helwesteke yekgirtî ve diçe. Bîr û baweriya wekhevî, aştî û azadiyê hîn xurtir dibe.

Li aliyê din komeke pir biçûk ku di heman demê de ev kes serwer in, li piraniya hilberîn û dewlemendiyên ku mirovahiyê afirandiye xwedî derdikevin. Ew koma serwer xwedî jiyanekê bêperwa ye û sermayeyên wan bi qasî sermayeyên dewletan e. Ji vê dewlemendiyê têr nabin û hewl didin ku ev sermaye hîn jî zêde bibê. Ji bo vê yekê sazûmanekê li gor pêwistiyên xwe avakirine. Bi alîkariya saziyên wek IMF, Banqeya Dinyayê û hin rêxistinên împeryalist ên din dewletan dixin bin bandora xwe. Li wan deran, li gor hewcedariyên xwe, bi destên hevkarên xwe polîtîka û mekanîzmaya diafirînin. Ji xwe re cih, keda erzan û bazarên nû peyda dikin. Dewlemendiyên wan welatan ên sererd û binerd ber bi wan ve diherike.

Li aliyekî din jî li gelek deverên dinyayê mirov di nav be-

lengazî û xizaniyê de dijîn; ji birçibûn, tibûn û nexweşiyê jiyana xwe ji dest didin. Bêstar, cih û war in. Di rewşeke ku li dij rûmeta mirovahiye ye de dijîn. Gelek ji wan bêkar in û ji bo debara xwe bikin xwedî tu derfetan ji nîn in.

Li ser rûyê dinyayê şert û mercên ku kedkar tê de dijîn ji bi vî rengî ne. Karker û kedkar an ji mafên xwe yên xebatê, rêxistinî, aborî bêpar in an jî ev mafên wan hatiye dorsiorkirin. Ew keda xwe bi erzanî difroşin û di şertên gelek xirab de dijîn. Dewlemendiyê

Ger em bindestiya gele kurd ku nêzikî 40 milyonî ye û hinek pirsgerêkên spesîfik nehesibînin, panoramaya li welatê me ji ya cîhanê pir dûr nîn e.

Gelê kurd, ji mafên xwe yên neteweyî yên rewa pêbar e, ji nîrê bindestiyê rizgar nebûye, welatê me qada şerekî li dijî me ye.

Hîn jî politikayên tunekirinê, bişaftinê û koçbarkirinê di meriyetê de ne. Helbet çîrokeke dîrokî ya vê rewşa em tê de ne heye.

Divê mirov wê careke dinê vebêje. .

hildiberin lê ji wê dewlemendiyê dûr in.

Li gelek deverên dinyayê şer û pevçûn didomin, bi hezaran mirov jiyana xwe ji dest didin, brîndar dibin, tene girtin. Bi kurtasî, em li dinyayeke neadilane dijîn. Neheqî, zordestî û kedxwarî bi hemû rengê xwe di jiyana me de cihê xwe çêkiriye.

Ev rewşa li dinyayê, bûye sedemê têkoşîneke li dij xwe. Îroj li her derê dinyayê mirovahi jî bo wekhevî, azadî û aştîyê têdikoşe, li himberî serweriyên despotik, totalîter û monarşîk serî radikin û ji wan serweriyan hi-

nekî jî rûdixînin. Van bûyerên dawîn ên li Rojhilata Navîn û Bakurê Afrîqayê ku wek "Bihara Ereban" tê binavkirin, mînakên vê têkoşînê ne.

Ger em bindestiya gele kurd ku nêzikî 40 milyonî ye û hinek pirsgerêkên spesîfik nehesibînin, panoramaya li welatê me ji ya cîhanê pir dûr nîn e. Gelê kurd, ji mafên xwe yên neteweyî yên rewa pêbar e, ji nîrê bindestiyê rizgar nebûye, welatê me qada şerekî li dijî me ye. Hîn jî politikayên tunekirinê, bişaftinê û koçbarkirinê di meriyetê de ne. Helbet çîrokeke dîrokî ya vê rewşa em tê de ne heye. Divê mirov wê careke dinê vebêje.

Gelê kurd, yek ji niştecihên qedîm ên Mezopotamyayê ye ku bi hezaran salan li ser vê axê bi cih û war bûye. Di dîrokê de aramî û bextewarî, (ligel netewe û kêmneteweyên vê erdnîgarê) para kurdan neketiye.

Kurdistan ku perçeyek ji Mezopotamyayê ye, ji ber axa xwe ya bibereket û cihê xwe yê jeopolîtîk her tim bûye qada şer û pevçûnan. Kuştin û qirkirin, wêranî, malxirabî û koçbarî ji vê erdnîgarê kêm nebûye. Gelek împaratorî û dewletan, ev der xistine bin hikumdariya xwe. Yan împaratoriyeke/dewleteke hatiye û yên din têkbiriye, yan jî ew hilweşîyan e û di şûna wan de dagirkerekî din hatiye.

Kurdistan berê di navbera împaratoriyeke Osmanî û Îran de bûye du beş; ji ber gelek şerên di navbera van herdu dewletan ên ku li ser Kurdistanê çêbûn, welatê me di nav agir û şewatê de xirab bû û hat talankirin; di warê aborî, civakî û çandî de bi paş de ket. Di vê serdemê de, sazûmana feodalî ya li Kurdistanê jî bû astengeke mezin a li ber pêkhatina yekitiyeke navendî.

Gelek serhildanên neteweyî ku gelê kurd di seranserê sedsala 19an de pêk anîbû, bi hevkarîya osmanî, faris û piştgiyariya dewletên mezin ên Rojava ku dixwestin herêmê bixin bin desthilatdariya xwe, têkçûn.

Piştî Şerê Cîhanê yê Pêşîn. Dewleta Osmanî hilweşi û Kurdistan careke dinê di encama têkoşîna împeryalistan a ku bi taybet dixwestin qadên niftê yên dewlemend bi-destxin, perçe bû. Îngilîzan, beşekî mezin ji

Başûrê Kurdistanê di nav sinorê Iraqê de hiştin ku ev der bi wan ve girêdayî bû. Frensiyan jî Cizîr û Çîyayê Kurd ku ji aliyê niftê û erda çandinîyê ve gelek dewlemend e, bi Sûriyê ve girêdan û xistin bin destê xwe. Beşê mezin ê Kurdistanê jî Komara Tirkîyeyê ku li ser mîrateya Dewleta Osmanî ji nû ve saz-bûbû re ma. Îranê jî para xwe ya kevn parast. Bi vî awayî Kurdistan bû çar parçe û heya iroj bi vî awayî ma.

Dewletên heremê û hêzên împeryalist ku

Her çiqas êdî înkarkirina
gelê kurd negengaz be jî, dewletên
ku gelê kurd di bin serweriya wan
de dijî, mafên gelê kurd ên rewa
înkar dikin. Dixwazin rê li ber tê-
koşîna gelê kurd a ji bo
azadiyê bigirin.

Lê hêzên welatparêz jî li teva-
hiya perçeyan têkoşîna ji bo azadî,
wekhevî û aştiyê bi gelek rê û rê-
bazan û di gelek qadên jiyanê de
dimeşînin.

Kurdistan di nav xwe de parve kiribûn, gelek serhildanên gelê kurd ku di sedsala 20an de çêbûbûn; bi xwîn û şewatê têkbirîn û li dijî gelê me hevkarî û piştgiriya hevûdu kirin.

Him li Tirkîyeyê û Îranê, him jî li Sûriyeyê û Iraqê dewletên neteweyî çêbûn û ev welat, di warê aborî, civakî û çandî de gelek bi pêş ve çûn. Lê Kurdistan, ji ber zordestî û zêrandina giran, ji vê pêşveçûnê bêpar ma.

Li Kurdistanê guhartin gelek hindik bû. Sedemê wê jî zulm û zêrandina mezin a li Kurdistanê û li ser gelê kurd bû. Ev dewletên ku welatê me di nav xwe de perçe kirine, bi salan e ku li çar perçê Kurdistanê şerekî qirêj dikin da ku berxwedana gelê kurd a ji bo azadiyê bipelixinin. Ji bo gelê me dawiya kuştin, qirkirin û koçê nayê. Welatê me tim

cihê agir û şewatê ye. Piştî serhildan û berxwedanan bi hezaran gund û bajarên Kurdistanê hatin vala kirin û şewitandin. Bi milyonan kurd ji cih û warê xwe, bi darê zorê hatin koçbarkirin û li metropolan, bajar û navçeyan di şertên herî xirab de bi cih bûn. Li himberî gelê kurd jenosîdên wek Enfal û Helepçe, bi hezaran kuştinên ku kujêrên wan hêzên tarî yên dewletên dagirkerbûn, pêk hatin. Bi deh hezaran mirov, jiyan xwe jî dest dan. Bi deh hezaran mirov jî hatin girtin û darizandin. Gelek welatparêzên kurd ên girtî bi awayekî formalite hatin darizandin, cezakirin û dardekirin. Mixabin gelek ji wan jî ciwan bûn. Aboriya Kurdistanê ser û bin bû. Helbet di rewşeke wiha de, ne gengaz bû ku di warê aborî û civakî de guhartinên baş çêbibin.

Ziman û çanda gelê kurd li Tirkîye, Sûriye, Iraq û Îranê jî ber politîkayên dewletên dagirker hatibû qedexekirin û dorpêçkirin. Ev zordestî xasima li Tirkîyê pir zêde bû. Dewleta tirk bi rê û olaxên neditî dixwest ku ziman û çanda gelê kurd ji holê rake û gelê kurd bihelîne. Hebûna gelê kurd û mafên wî înkar dikir. Zimanê kurdî di warê perwerdehî, ragihandin, nivîsandinê de, di kar û barên fermî de hat qedexekirin. Pîrî caran, xwestin ku di warê xebardana rojane de jî rê li kurdî bigirin û ceza dane mirovên ku bi kurdî dipeyivîn.

Ev zordestiyên hanê, -Başûrê Kurdistanê ne tê de- li hinek perçeyan sist bûbe jî ber-dewam in û tesîreke xirab li ser pêşveçûna gelê kurd a di warê civakî û çandî de dikin.

Her çiqas êdî înkarkirina gelê kurd negengaz be jî, dewletên ku gelê kurd di bin serweriya wan de dijî, mafên gelê kurd ên rewa înkar dikin. Dixwazin rê li ber têkoşîna gelê kurd a ji bo azadiyê bigirin.

Lê hêzên welatparêz jî li tevahiya perçeyan têkoşîna ji bo azadî, wekhevî û aştiyê bi gelek rê û rêbazan û di gelek qadên jiyanê de dimeşînin.

Şik tune ye ku li her perçeyekî welatê me asta pêşketina civakî, aborî, siyasî û rêxistinî cuda ye. Dîsa politîka û stratejiyên hêzên da-

girker jî cihê reng in. Lê pîrsgirêka kurd a li her perçeyekî, pîrsgirêka yek neteweyekî ye û têkoşîna ku tê dayîn jî xwedî qarekterekî neteweyî ye.

Gelê kurd, li Başûrê Kurdistanê piştî têkoşîneke dûr û dirêj, bi teda û eza, îroj gihîştîye azadiya xwe. Ev destkeftin, di têkoşîna gelê kurd de qonaxa herî bilind e û divê kurd vê statuyê bi hemû hêza xwe biparêzin.

Di gergefa kevneşopî û bindestiyê de ciwanên kurd

Wek me li jorê jî anî ziman, Başûrê Kurdistanê ne tê de li her sê perçeyên din ên Kurdistanê rewşa gelê kurd pir hindik nêzikî hev e. Gelê kurd li ser axa xwe azad nîn e, xwedî dewlet an statuyekî nîn e. Li welatên me şerekî fizîkî û psikolojîk tê birêvebirin.

Bi vî şerî re ewrên tarî li ser Kurdistanê geriya û ciwanên kurd di rewşeke wiha tarî de hatin dinyayê û mezin bûn. Ciwanên kurd guhdariya çîrokên Mîrze Mihemed, Pîrê û Rovî, Şengê û Pengê nekirin. Lê guhdariya çîrokên li ser şewitandina gundê xwe û cîranên xwe, kuştina ap û xaltiyên xwe, girtina bav û xalên xwe kirin. Wan li stranên şahî û govendê na, li tilîliyên li pey şehîdan, li dengê balafiran, top û tifingan guhdarî kir.

Beşek ji ciwanan, jenerasyoneke ku di van şert û mercan de mezin bûne. Helbet, pîrsgirêkên ciwanan ên duh û îroj, ji yên gelê kurd veqetandî û cuda nîn in.

Dive mirov pîrsgirêkên ciwanan di çend kategoriyên de dabeş bike.

Ji pîrsgirêkên ciwanên kurd ên sereke pîrsgirêkên politîk in. Ciwanên kurd îroj xwedî nasnameya xwe nîn in. Wek kurdekî azad najîn û nikarin xwe bi azadî îfade bikin.

Ciwanên kurd, çi li welêt û çi li metropolên welatên dagirker û çi jî li derveyî welêt, ji ber nasnameya xwe ya neteweyî rasti gelek astengî û pîrsgirêkan tên.

Carekî, hemû rejîmên ku kurd di bin serweriya wan de dijîn, bi çavekî neyartî li ciwanên kurd dinihêrin û wan wek kesekî bersûç dibînin. Di hemû bûyer û qewimandinan de hêzên ewlekariyê, di serî de berê

xwe didin ciwanên kurd ên li nêzikî vê bûyerê. Dadger û dozgerên dadgehan jî bi vê bîr û baweriyê tevdiagerin û biryarên neyênî di derbarê ciwanên kurd de didin.

Ciwanên kurd rastî êrişên hêzên dewletan ên herî tund tên. Têne kuştin, girtin û darizandin, rastî îşkenceyên herî xirab ên hêzên ewlekariyê tên. Parçeyekî girîng ên jiyana wan di girtîgehan de derbas dibe.

Di şere qirêjê li her çar parçeyên Kurdistanê de yên ku piranî hatine kuştin, brîndarkirin, girtin û darizandin ciwan in.

Di nav pêşmerge û gerîla de hejmareke gelekî mezin ciwan in. Di şer û pevçûnan de, di çalakî û xwepêşandanan de em, ciwanan her tim li pêş dibînin û êriş her tim bi ser wan ve ye.

Rewşa aborî-civakî ya Kurdistanê jî yek ji astengiyên li ber ciwanan e. Ciwaka kurd, civakeke feodal e. Di warê aborî, civakî û çandî de derfet tunebûye ku bi pêş bikeve. Ji ber vê yekê civaka kurd, xwedî kevneşopîyan e û hemû têkilî, dan û stendin li gor van kevneşopîyan têşe digirin. Ciwanên kurd jî di nav civakeke bi vî rengî de dijî.

Tê zanîn ku ciwanî qonaxê girîng e ji bo takekesîtiyê. Di vê serdemê de ciwan naxwazin ku tu tiştek wan dîrsînor bike, astengiyên derxe ber biryar û helwestên wan. Ew dixwazin di her warî de heta ku ji wan tê bi tena serê xwe tevbigerin. Lê di civakeke xwedî kevneşopî de ev qet jî hêsan nîn e. Carekê, bav di vê civakê de otorîte ye, ne gengaz e ku ciwanek bêtîrê bavê xwe tevbigere, biryarekî bistîne yan helwestekî bigire. Kesên mezin ên derdora ciwanan jî xwe li ser wan xwedî maf dihesibînin.

Ciwanên civakeke bi vî rengî, di bin bandora tore, adet û baweriyên civakê de ne. Di pîrî babetan de ev tore, adet û bawerî bê tolerans in û xwedî mûeyîdeyê hişk in. Divê ciwan an civakê bistîne himberî xwe yan jî serî li ber vê sazûmanê bitewîne.

Mixabin hinek ji van tore, adet û bawerî dibin sedemên şikestina têkiliyên di nav malbatê de, evîndaran dieşînin, dibin sedemên kuştina keç û xortên kurd. Ev kevne-

şopî, rê li ber pêşketina kesayetiya ciwanan digire. Ciwan nikarin jiyanêke ku xeyal dikin, hestên ku di dilê wan de ye bijîn, bixwînin û bibin xwedî karekî li gor dilê xwe. Bi taybetî jî keçên ciwan, bandora vê kevneşopiyê qat bi qat di jiyana xwe de his dikin û dijin.

Yek ji pirsgrêkên ciwanên kurd jî problemên aborî ne. Him ji ber politikayên aborî yên dewletên dagirker ku li himberî gelê

Pirsgrêkeke ciwanên kurd a sereke jî pirsgrêka perwerdehiyê ye.

Zimanê kurdî hîn jî li Tîrkiye, Sûriye û Îranê di gelek qadên jiyane de qedexe ye û ciwanên kurd nikarin zimanên xwe di hemû pêvajoyên perwerdehiyê de û bi hêsanî di hemû qadên jiyane de bikarbînin.

kurd dimeşînin û him jî ji ber şerê ku li Kurdistanê tê meşandin, aboriya li welatê me gelek bi paş de maye. Gelê kurd xwedî derfetên fireh ên ji bo debara xwe bike, nîn e. Ji bo vê yekê jî xizani û hêjarî tu car jî ber derê me kêr nebûye.

Ciwanên kurd, di rewşeke wiha de mecbûr e ku ji bo debara malbata xwe berpirsiyariyê bistîne û bixebitin. Li Kurdistanê, dîtina karekî ku têra debara malbatekî bike wisa hêsan jî nîn e. Divê ciwanên kurd an li metropolan an li bajarekî ji xwe re karekî bibînin. Hêj di destpêka lêgerîna kar de ciwanên kurd rastî nêzikahiyên kardêran ên biçûkdîtî û şoven tînin. Dema ku ciwanên kurd kar dibînin jî şertên giran dertêne pêşîya wan.

Îroj li dewletên ku kurd di bin hakimiya wan de dijîn, mercên xebatê gelek giran in. Carekî karê herî giran û xirab para mirovên kurd bi taybetî jî para ciwanên kurd dikeve.

Kardêr her tim dixwazin ku keda mirovan herî bi erzanî bistînin.

Di gelek karan de xebatkar, ji mafên aborî û ewlehiya civakî bêpar in. Dema wan a xebatê gelek dirêj e û karên wan jî gelek giran e. Piraniya ciwanên kurd jî pîrî caran di şertên bi vî rengî de; ji malbata xwe, heval û hogirên xwe dûr, di nav civakeke ku nasake de dixebitin.

Jiyana wan a sosyal bi karên wan û çend nasên wan ve girêdayî ye. Demeke wan a ku ji xwe re veqetînin pîr hindik e û pîrî caran îznê wan jî tune ye.

Ciwanên kurd pîrî caran, li cihên ku ji xwe re kar dîtine rastî êrîşên nijadperestan jî tînin. Di bûyer an qewimandîneke ku li dijî rejîmê pêkhatîye de an gelek caran jî ji ber sedemên aborî ku naxwazin kurd li wan deran dewlemendiyeke bi dest bixin û vê yekê li dijî berjewendiyê xwe dibînin, ev nijadperest êrîşî kurdan dikin.

Di sa ji ber xizani û hêjariyê, hêzên tarî dixwazin ji ciwanên kurd îstifade bikin. Mixabin hinek ciwanên kurd jî ji bilî hêjariyê, ji ber hin sedemên cûr be cûr jî dikevin da-fika van kesan û karên wan ên qirêj wek si-xûrî, fûhûş, firotina esrar û eroînê, dizî û hwd. dikin.

Pirsgrêkeke ciwanên kurd a sereke jî pirsgrêka perwerdehiyê ye. Zimanê kurdî hîn jî li Tîrkiye, Sûriye û Îranê di gelek qadên jiyane de qedexe ye û ciwanên kurd nikarin zimanên xwe di hemû pêvajoyên perwerdehiyê de û bi hêsanî di hemû qadên jiyane de bikarbînin.

Di mufredata perwerdehiyê de di derbarê erdnîgarî, aborî, dîrok, çand û zimanê kurdan û kêmteweyan de tu agahiyek tune ye. Heta niha ji bilî çend beşên li zanîngehên dewletê tu lêkolîn an xebat di warê ziman, çand, huner û dîroka kurdî de nehatine kirin. Mirov tu gotinekî li ser dîroka kurdan û kêmteweyan di pirtûkên dibistanan de nabîne. Mufredat li gor politikayên dewletên serdest hatine avakirin û herkes wek ereb, ecem û tirk tîne hesibandin. Heta ji vê yekê jî xirabtir, wek mîna-keke balkêş

li Tirkiyeyê zarokên kurd, li ber dibistanan sondeke şovên dixwînin ku tê de pesinan-dina nîjada tirk heye.

Ji ber ku ciwanên kurd bi zimanê xwe perwerde nebûne, di gelek waran de bi paş ve mane. Di xweîfadekirinê de tengasiyê di-kişînin, di têkiliyên civakî de ji xwe bawer nîn in, di waneyên xwe de ne biserketî ne. Gelek ji wan, ji bo di waneyên xwe de ne bi-serketî ne, perwerdehiya xwe di nîvî de di-hêlin û naxwînin.

Di îstatîkan de ji mirov dikare bibîne ku perwerdehî li Kurdistanê gelek bi paş de maye û dewlet jî ji bilî asîmilasyonê, tu er-kekî li dibistanan û perwerdehiyê nekiriye. Dewletên serwer, dibistanan finansê nakin, teknolojiyên di warê perwerdehiyê de bi kar nayinin, şertên dibistanan yên fizîkî nagu-hêrin, têra xwe mamosteyan naşînin û gelek ji mamosteyên heyî jî di warê xwe de pîspor nîn in û hwd. Ciwan û zarokên kurd jî di van dibistanan de dixwînin û ev rewşa dibistanan jî li ser serfiraziya wan bando-reke neyênî dike.

Derfeten aborî jî bandorê li ser serfira-ziya xwendekaran a di warê perwerdehiyê de dike. Ciwan û zarok ciqas xwedî derfet, çav-kanî û materyalên perwerdehiyê bin û bika-ribin wan bi kar binin, dê ewqas serkeftî bin. Mixabin piraniya zarok û ciwanên kurd jî van derfetan bêpar in.

Li zanîngehan jî rewş ji dibistanê seretayî û navîn cuda nîn in. Li zanîngehan azadiya zanistî tune ye, mirov nikarin li gor xwestek û qabiliyeta xwe beşekî bibijêrin. Bi azadî lêkolînan li ser mijarên ku dibijêrin bikin. Qadroyên zanîngehan ne li gor liyaqatê û tê-gihîştinê, lê li gor referansên xwe yên siyasî û olî tene bijartin. Ev yek jî rê li ber ciwanên kurd ên li zanîngehan digire ku bi kesetayî û nasnameya xwe, di warên zanistî de xwe bi pêş ve bibin.

Çanda civakên serdest jî wek pîrsgirêk dertê himberî ciwanên kurd. Dewletên ser-dest bi alikariya çapemenî, dibistan, sazî û dezgehên xwe yên din dixwazin bi giştî gelê kurd û bi taybet jî ciwanên kurd ji ras-

tiya xwe, ji hestên neteweyî, ji xwebirêxis-tinkirinê û politîkayê dûr bixin û ji bo vê yeke propaganda û dezînfarmasyoneke ne-dîtî bi rê ve dibin. Di encama vê hewldanê û ji ber hin sedemên din; beşekî ji ciwanên kurd, her ku diçe ji rastiya xwe dûr dikeve û dejenere dibe.

Helbet pîrsgirêkên spesîfik ên ciwanên kurd ku li gundan, li derveyî welêt dijîn, ên girtî, şervan û hwd. hene. Ku her pîrsgirêkek bi xwe jî mijara lêkolînan e.

Li himberî van pîrsgirêkên ku qala wan hate kirin divê çî bê kirin. Beriya ku mirov ji hêla ciwanan bersivên vê pîrsê bide, divê mirov çend gotinan di derbarê rola ciwanan a di parastina nasnameya neteweyî de bîne ziman.

Di parastina nasnameya gelê kurd de rola ciwanan

Dema mirov çavên xwe li dinyayê vedike xwe di nav malbat û civakê de dibîne. Bi ziman, çand û hestên wê malbat an civakê mezin dibe. Kesayetîya wî/ê mirovî/ê bi hemû kodên wê çanda ku tê de mezin dibe, têşe digire. Ji destpêka zarokîya xwe û vir de bir, bawerî û hestên wî/ê bi çîrok, stran û destanên ku ew ji derdora xwe dibihîzin tê honandin. Bi kurtasî giyanê wî/ê kesî/ê di-şibe rengê giyana wê civakê.

Têşegirtina giyanî ya wê civakê/nete-weyê jî di nav pêvajoyeke dîrokî de û bi afî-randinên her takekesê/a wê civakê/neteweyê pêk tê.

Ango civak/netewe û takekes bi awayekî rasterast û bi du alî li ser hev xwedî bandor in û her tevgerêk di aliyekî de guhartineke erênî an neyênî li ser aliyê dinê pêk tîne û ev yek veke çerxekî û bê navber her bi pêş ve didome.

Her neteweyek, li gel têşegirtina giyanî ya dîrokî; xwedî çand, ziman, dîrok, bazar, welateke xweser û hevpar e. Ev hêman himên neteweyan in. Netewe bi wan hêma-nan hene û hebûna xwe didomînin.

Ji ber vê yekê ye ku dema desthilatdar dixwazin neteweyekî bixin bin desthilatiya

xwe, êrîşî van hêmanan dikin.

Mîrov dikare bibêje ku neteweya kurd jî îroj bi vê rastiye re rû bi rû maye. Neyarên gelê kurd, li aliyekî welatê kurdan dagirkirine û li aliyê dinê jî êrîşî hemû nîrxên wan dikin. Ev êrîş him bi awayekî fîzîkî û him jî

Îroj barekî giran ligel aliyên din ên civakê dikeve ser milê ciwanên kurd ên welatparêz.

Ji bo têkbirina polîtîkayên li dijî ciwanên kurd; divê di serî de partî, rêxistin, sazî û dezgehên kurdan û ciwan bi xwe, xwedî polîtîkayên stratejîk ên li gor berjewendiyê gelê kurd û nîrxên gerdûnî bin.

Divê li himberî polîtîkayên bişavtîn û dejenerasyonê, di hemû qadên jiyanê de xwe bi rêxistin bikin û polîtîkayên xwe yên alternatîf bi rê ve bibin.

bi polîtîkayên asîmîlekirinê pêk tê.

Bi sedan sal e ku kurd, li welatê xwe li himberî van êrîşên dagirkeran têkoşîneke bêhempa didin da ku li ser axa xwe, bi rûmetî û di nav azadiyê de bijîn.

Ev têkoşîn, îroj li parçeyekî welat angoyê Başûr gihiştîye konaxê serkeftî û li Başûrê Biçûk hêviya azadiyê geştir bûbe jî li parçeyên din rewşa gelê kurd, mixabin neguheriye.

Ji bo ku ev rewş biguhêre, ji bo ku em kurd wek hemû gel û neteweyên din ên cihanê li welatê xwe, di nav azadî û aramiyê de bijîn, divê em têbikoşin.

Şik tune ye ku di têkoşîna azadiya gelê kurd de li gel aliyên civakî yên din, roleke mezin a ciwanên kurd ên welatparêz heye. Ciwanên welatparêz, bi ked, enerjî û berdêleke mezin xwedî li doza gelê kurd derketine.

Ya xwezayî jî ev e. Ji ber ku ciwan, perçeyekî vê civakê yê herî zinde, çalak, azadîxwaz û jî guhartinan re vekirî ne. Têkoşîna wan a li himberî dîlîtî û bindestiyê, yek ji taybetiyê karekterên wan e.

Îroj barekî giran ligel aliyên din ên civakê dikeve ser milê ciwanên kurd ên welatparêz. Ji bo têkbirina polîtîkayên li dijî ciwanên kurd; divê di serî de partî, rêxistin, sazî û dezgehên kurdan û ciwan bi xwe, xwedî polîtîkayên stratejîk ên li gor berjewendiyê gelê kurd û nîrxên gerdûnî bin. Divê li himberî polîtîkayên bişavtîn û dejenerasyonê, di hemû qadên jiyanê de xwe bi rêxistin bikin û polîtîkayên xwe yên alternatîf bi rê ve bibin.

Divê em daxwaza mafên gelê kurd ên neteweyî bikin û di her qadên jiyanê de biparêzin. Divê em wek mirovekî hevdem û kurdekî ku rêzê li mafên hemû mirovahiyê digire, tevbigerin. Li himberî her cûre êrîş û tundiyên li himberî gelê kurd û mirovahiyê têbikoşin. Li dijî kuştin, qirkirin û bînpêkirina mafên mirovan dengê xwe bilind bikin.

Divê em kuçe bi kuçe, kolan bi kolan xwe birêxistin bikin û xwe bigihînin ciwanên kurd û wan bi rastiya wan bidin naskirin. Derfet û deskeftiyên xwe bi kesên hewcedar re parve bikin, piştevaniyeke civakî avabikin.

Divê em piştgiriyeke xurt bidin partî, rêxistin û dezgehên kurdan ku ew bikaribin bi awayekî serkeftî erkên xwe bi cih binin.

Divê ciwanên kurd ên welatparêz, zimanê kurdî di hemû qadên jiyanê de wek zimanê sereke bi kar binin, bi kurdî bi axivîn, binivîsin û bixwînin. Nas û hevalên xwe motive bikin da ku ev jî fêrî kurdî bibin û bi kurdî jiyana xwe bidomînin. Divê ciwanên kurd daxwaza perwerdehiya bi zimanê zikmakî bikin; çand, huner, erdnîgarî û dîroka gelê kurd bi hemû aliyên wê ve bizanibin û ji dîroka xwe sûd wergerin. Kêmasiyên xwe yên dîrokî li ber çavan bigirin û xwedî li destkeftî û tecrûbeyên dîrokî derkevin. Ya rastirîn divê em wek kurdekî jiyana xwe bi kurdî bixemilînin.

Tê zanîn ku civaka kurd ji çîn û tebeqeyên civakî, ol û baweriyên cuda cuda pêk tê. Li gel gelê kurd, li Kurdistanê kêmteweyên din jî dijîn. Her wiha di nav hemû aliyên civakê de jî nevekheviyek heye û her yek ji me xwedî tercîhên cuda cuda yên politîk û olî ne. Ji ber ku em hemû aliyên civaka Kurdistanê bi hev re di nav aştî û azadiyê de bijîn, hevdû neêşînin û wê ahenga nav xwe xirab nekin, ji bo ku çanda demokrasî û xweşbîniyê di nav gelê kurd de bi cih bibe roleke mezin dikeve ser ciwanan jî.

Helbet bi saya navgînên ragihandinyayê ku îroj pir bipêşketine, hemû çandên li cihanê bi hev didin û distînin û bi vê yekê li gel dînamîkên din, çand diguhêrin û pêşve diçin. Lê divê ciwanên kurd, li gel aliyên din ên civaka kurd xwedî li çand û hunera kurdî derkevin û hewl bidin ku ev çand û huner li himber çanda neteweyên serdest û çanda împeryal a paşverû nehele û têk neçe.

Divê dezgeh, sazî û rêxistinên ciwanên kurd piştgiriya hev bikin, di nav diyalogê de bin û tecrûbeyên xwe bi hev re parve bikin.

Divê ciwanên kurd di warê perwerdehî, zanistî û teknoîlojîyê de serkeftî bin ku bîkaribin ji derfetên wan îstifade bikin. Ji ber ku di serdema em tê de dijîn de, ew gelên ku girîngiyê didin zanyarî, perwerdehî, teknoîlojî û endustriyê her tim bi pêş ve diçin û rewşa jiyana xwe hîn baştir dîkin. Divê ciwanên kurd jî li gel têkoşîna xwe ya ji bo azadiyê, xwe perwerde bikin, di warê zanyarî û teknoîlojîyê de xwe bi pêş ve bibin da ku gelê kurd ji tarîtiya kolonyalîzmê û kevneşopiyê rizgar bikin û nêzî civakên xwedî jiyanêke bi rûmet bikin.

Divê ciwanên kurd çapemeniyê û navgînên ragihandinê bi hostatî bikaribînin, bi saya

wan xwe bigihînin ciwanên kurd û wan tevli refê tevgera gelê kurd bikin. Ev jî têr nake; divê bi vê riyê xwe bigihînin aliyên şoreşger, demokrat, pêşverû, guherînxwaz ên gelên cîran û dinyayê.

Divê ciwanên kurd di heman demê de bi rêxistinên navneteweyî re di nav têkiliyê de bin, diplomasiyeke xurt bimeşînin, tecrûbeyên xwe bi wan re parve bikin, ji tecrûbeyên wan îstifade bikin û piştgiriya ji bo tevgera gelê kurd a neteweyî bixwazin.

Ji bo başkirina rewşa xebatkaran û bi pêş ve birina siyaseteke sîvil û demokratîk, divê em di nav rêxistin û saziyên sîvil ên wek sendîka û komeleyan de cih bigirin.

Ji bo em xwe ji bandora civaka feodal û nîrxên feodalî rizgar bikin, bêtî ku em civak û malbatên xwe biêşînin, divê em têkoşînekî li himberî vê sazûmanê bimeşînin.

Divê em bizanibin ku yên li welatê me derfetên jiyanêke bi rûmet, azad û adilane biafirîne, em niştecîhê vî welatî ne. Ger em, di hemû qadên jiyana de sazî û dezgehên civakî ên demokratîk û sîvil avanekin, xwedî li hev dernekevin, wan xirabiyên ku sistemen dagirgeriyê bi xwe re aniye ji jiyana xwe dernexin û tovê jiyana ku di xewnên me de ye ji îroj ve neavêjin; dê kesekî din neyê û van kar û yên wek wan kara neke.

Niha peywireke girîng li ber ciwanên kurd heye. Ya em ê li himberî van politîka û hewldanên hêzên dagirker serî deynin, ji rastiya xwe dûr bikevin û jiyanêke di bin nîrê koletiyê de bipejirînin, yan jî em ê xwedî li doz û nîrxên gelê kurd derkevin û heta ku em welatê xwe ji bin nîrê koletiyê rizgar bikin, têbikoşin.

Bi kurtasî ji bilî xwebirêxistinkirinê û têkoşîna çareseriyek tune ye.

4+4+4=Tek din+tek dil+tek devlet arzusunun tezahürüdür

“Eğitim yaşının 60 aya çekilmesi ve anaokuluna alınacak çocukların yaşını dörde çekilmesiyle farklı kültür mensubu çocukların daha etkili bir asimilasyon sürecine tabi tutulması sağlayacaktır. Özellikle de Kürt çocukların asimilasyonunda bu güne değin uyguladığı yöntemlerin bekleneni vermemesi, hükümeti bu yönetime girmesini sağlamıştır.”

Mazhar KARA

Kamuoyunda 4+4+4 yasası olarak ta bilinen on iki yıllık kesintisiz zorunlu eğitim yasası TBMM de geçerek yasal-
laştı. Bu yasa ile kesintisiz sekiz yıllık eğitim on iki yıla çı-
karılmış oldu. Milli Eğitim Bakanlığı dokuz mayısta on iki
yılık zorunlu eğitim uygulamalarına ilişkin bir genelge ya-
yınlandı. Bu genelge ile yasa ile getirilen yeni düzenlemelerin
ayrıntılıları ve uygulama biçimi netleşmiş oldu. Bu genelgeye
göre on iki yıllık kesintisiz eğitim sistemi şöyle: “Zorunlu
eğitim 4 yıl süreli ilkokul, 4 yıl süreli ortaokul ve 4 yıl süreli
lise eğitimini kapsamaktadır.”

Eğitim sistemindeki bu ani ve hızlı değişimin hangi acil
ihtiyaca binaen gerçekleştirildiği halen pekiyi anlaşılmamış-
tır. Konu ile ilgili olarak toplumun her kesiminin katıldığı
bir tartışma furyası boyutlanarak devam ediyor. Kimilerine
göre 4+4+4 eğitim reformunun pedagojik, entelektüel ve bi-
limsel(!) gerekçelere dayandığı, amacın eğitimi yaygınlaş-

tırmak, eğitim süresini bu sistemle uzatarak eğitilmiş bir toplum yaratmak olduğunu savunurken, kimileri “milli mülahazalarla” karşı çıkıyor. Kimileri indirgemeci bir yaklaşımlarla meseleyi sınıf temelli yaklaşımlarla ele alırken kimileri, “kesintili mi yoksa kesintisiz mi olmalı” kısmıyla ilgileniyor. Ancak, onca tartışmaya karşın toplumun kafası büyük oranda karışık. Yeni kayıt döneminin yaklaşması ile birlikte özellikle velilerde bir telaş, bir kaygı havası hâkim. Yani, dün olduğu gibi bugün de toplumun büyük kesimi eğitimin içeriği, hedefi, nitelikleri ile pek ilgili değil. O yukarıda sözünü ettiğimiz genelge ile açıklanan teknik ayrıntılarla ilgilidir.

Her eğitim sisteminin özel ve genel amaçları vardır.

Eğitim süreçlerinin bir sistem olarak ortaya çıktığı günden beri her zaman, egemen kesimleri ihtiyacına cevap vermeyi amaç edinmiştir. Diğer bir deyişle, eğitim sistemlerini kuranların belirleri amaçları, belli hedeflere olur ve eğitim sistemi de bu yöndeki ihtiyaçlarına uygun olarak düzenlenir. Sistem sahiplerinin, diğer bir deyişle egemenlerin amaçlar, hedefleri, beklentileri değiştikçe eğitim sistemleri de, yeni duruma uygun olarak yeniden yapılandırılır. Bu nedenle de eğitimin içeriği, kapsamı, hedefleri ve niteliği her an değişime açıktır. Tarih boyunca bu süreç böyle işlemiştir. Ancak, eğitim sisteminin mutlaka egemenlerin ihtiyaçlarına, çıkarlarına cevap vermek üzere dizayn edildiği gerçeği hiç bir zaman değişmemiştir. Kapitalizm öncesinin sosyal formasyonlarında eğitimin amacı, egemen ideolojiyi üretmek, yaymak ve devlet aygıtının yönetici-bürokratik kadrolarını yetiştirmektir. Bu coğrafyanın yakın tarihine bakarak konuyu açarsak. Osmanlı’da Enderun Mektebi bu amaçla, yani devlet aygıtını yönetecek olan bürokratların yetiştirilmesi amacıyla kurulmuştu. Süreçte İmparatorluğun ihtiyaçların farklılaşınca, farklı eğitim sistemlerini oluşturmaya çalışıldı. Hatta, günümüzde dahi önemli oranda yürürlükte olan Tevhidi Tedrisat Kanunu Osmanlı ‘İmparator-

luğunun son dönemlerinde çıkarılmış bir eğitim kanunudur.

Kapitalizmin egemen üretim tarzı haline geldiği dönemde, eğitim sisteminin işlevi de değişmiş oldu. Artık eğitim sisteminin amacı sermaye sınıfının ihtiyacı olan “yetiştirilmiş insan gücünü” yaratmaktır. Sistem yeniden bu işlevi örececek şekilde revize edilmiş, realize edilmiştir. Osmanlının son yıllarından başlamak üzere ortaya çıkan milliyetçi düşünceler bu okullarda yetişen aydınlar arasında hızla yayıldı. Buralarda yetişen milliyetçi aydınlar aracılığı ile milli devletin “ilelebet” yaşatılması amacı, Türk milli eğitim genel amaçları arasına konuldu. Bu amaca uygun olarak, bu ihtiyacı karşılamak üzere “devletin yılmaz bekçilerini” yetiştirmek üzere milli müfredatlar hazırlandı.

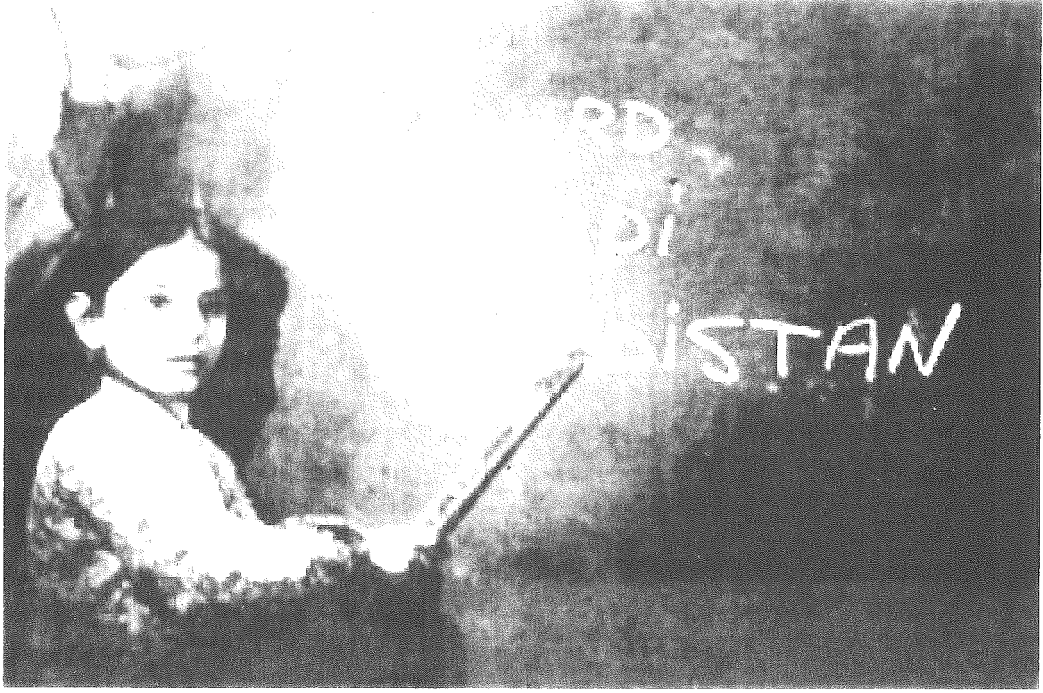
Bu nedenle Cumhuriyet’in tarihi boyunca “milli eğitim” politikaları çok özel bir öneme sahip olmuştur. Ta baştan beri cumhuriyet kurucuları toplumu, halkı zayıf, gerici, bilinçsiz ve cahil olarak görüyorlardı. Bu “cahil halkı” milli mekteplerde eğiterek, aydınlatarak yepyeni bir millet, bir halk yaratmak istemişlerdir. Yeniden yaratılacak olan millet Türk Milleti olacaktır. Yani mekteplerde işletilecek eğitim sistemi ile bu coğrafyadaki Türklerden, Kürtlerden, Araplardan, Rumlardan, Ermenilerden, Çerkez, Gürcü, Abaza vb halklardan Türk Milleti yaratılacaktır! Gerçekleşmesi imkansız bir hedefe yönelen çabaların sonuçsuz kalması, hem de sistem ihtiyaçlarının değişmesi eğitim sisteminin sık sık gözden geçirilmesine, reformlara tabi tutulmasına neden olmuştur. Bu nedenle Cumhuriyet tarihi boyunca da eğitimde yenilik(!) çalışmaları devam etmiştir.

Eğitime büyük önem veren cumhuriyet yönetimleri ilköğretimi “parasız ve zorunlu” olmayı benimsediler. Bunu anayasa ile de güvence altına aldılar. Ancak bu güne değin bu ilke tam olarak hayata geçirilmediği gibi, eğitim adına alınan onca vergilere rağmen sağlam bir eğitim altyapısı da kurulamadı. Amaç, araç ve yöntem uyumsuzluğu nedeniyle beklenen başarılar

da sağlanamadı. Sistem kör topal haliyle ilerliyor. Sürekli kendini tekrarlayıp duruyor. Yenilik, yenileşme, reform adına ortaya çıkan her çaba "mili ve manevi değerlerin korunması" adına engellendi-

yi kullanarak muhalefete karşı duruş, örgütlenme mecali vermedi. Buna geleceğiz.

Hükümetin önemli avantajlarında biri de, eğitimde işlerin kötü gittiği, sistemin beklentileri karşılamadığı konusunda top-

ğinden dolayı, bu güne değin nitel bir değişim gerçekleşmedi. Ancak bugün durum farklıdır. Zira değişimi dayatan maddi hayatın kendisidir. Böyle olunca da değişime soyut kavramlarla karşı koymak beyhude bir çabaya dönüşür.

Günümüz dünyasında, pazarın ihtiyaçlarını göz ardı eden eğitim sistemlerin yaşama şansı yok. Bugün, değişim kavramı bir başına bir heyecan dalgasını yaratmaya yetecek kadar etkilidir. Bu nedenle dünyadaki gelişmelere bakılarak yeniden yenilenmeye çalışan milli eğitim politikaları, öne çıkan engelleri aşma kudretine sahiptir. Önemlisi büyük bir halk desteğine sahip bir hükümet var iktidarda. Bu hükümet, geçmiş yenilenme kalkışmalarından dersler çıkardı. Neoliberal ekonomi politikası benimseyen muhafazakâr hükümet hızlı davrandı. Tabiri caizse silahını hızlı çekti ve muhalefeti gafil avladı. Büyük toplum desteğine sahip olma avantajını da

lumda oluşan büyük bir mutabakattır. Ancak, işin çözümü öz konusu olunca aynı mutabakatı göremiyoruz... Mesela, meseleye soldan bakan yazarlardan Fikret BAŞKAYA konuyla ilgili şöyle yazıyor: "Son dönemde, neoliberal kürelileşmeyle birlikte eğitimin hızlı bir tempoyla paralılaşması, metalaşması, şeyleşmesi, bir kamu hizmet alanı olmaktan çıkıp özelleştirilmesiyle, artık eğitim bir kâr alanı ve aracı haline de dönüşmüş bulunuyor. Başka türlü söylessek, eğitim artık her hangi bir mal gibi alınıp-satılan bir metaya dönüşmekte. Değerlenme sıkıntısı çeken sermaye için bir kâr alanı haline gelmekte.

Eğitimin eğitilenler bakımından işleviyse, belirli düzeyin üstünde eğitim görmüş olan diplomalılara "sınıf değiştirme" yolunu açmasıdır. Böylece eğitim, emekçi sınıfların çocuklarının, mütevazı kesimden gelen çocukların egemen sınıf katına, şimdilerde burjuva sınıfına katılmasını sağlı-

yor. Tabii onları içinden çıktıkları sınıfa yabancılaştırmak kaydıyla... Başka türlü söylersek, onları ezen tarafın unsurlarına dönüştürüyor. [Elbette eğitilmiş olanlar arasından az da olsa içinden çıktıkları sınıfa ihanet etmeyenler de çıkabiliyor. İyi ki de çıkıyor, aksi halde durum daha da vahim olurdu...] Bu alıntı yazarın Dengê Kurdistan sitesinden alınmıştır.

Sağdan bakan yazarlar ise son yıllarda yenilik adına yapılan reformları "milli şuuru" yok etme çabası olarak görmektedirler. Sağ siyasete geçmişe özlem var. Eğitim sisteminde dönem dönem ortaya çıkan yenilenme çabalarına sert bir biçimde karşı çıkmaktadır. Türk Eğitim Sisteminin yarı militer, ırkçı-şoven karakterinin korunması, hata güçlendirilmesi yönündeki geriye dönüş yönünde bir değişimi arzulamaktadır. Radikal "Milli Sol" bu yöndeki değişim arzusunun militan gücü olarak sahneye çıkıyor.

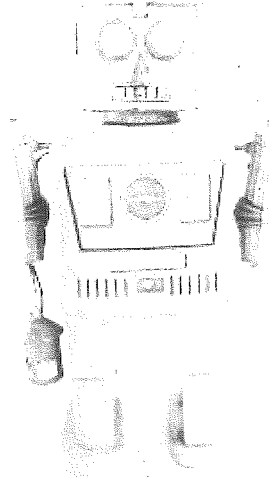
Cumhuriyet tarihi boyunca, Çetin ALTAN'ın değişimiyle "kışla-cami" arasında geçen iktidar kavgalarında, tarafların eğitim sistemine ilişkin argümanları küçük üslup farkları ile devam ediyor: Üslup değişikliği daha çok muhafazakâr çevrelerde görülmektedir. Cumhuriyet'in ilk yıllarında geleneksel İslam anlayışı içinde ilerleyen siyasal İslam, 1950'lerden sonra giderek muhafazakâr bir karaktere büründü. Bu yeni muhafazakâr siyaset Türk İslam Sentezi olarak ta nitelenen bir toplum projesine dönüştü. 12 Eylül Cuntası'nın yarattığı olumlu iklim içinde önemli bir toplumsal zemin bulan bu siyasal akım, aslında Cumhuriyet tarihinin en muazzam siyasal akımı haline de geldi. Şimdi toplumun %50 sinin desteğine sahip olarak arzuladığı gibi toplumsal değişimi yönetmeye çalışıyor.

Mevcut iktidar, bu nedenle, küresel rekabetin gereksindiği insan gücünün yaratılması beklentisi ile muhafazakâr toplumun beklentilerini aynı anda karşılayacak bir eğitim sistemi kurma gayreti içindedir.

Yeni eğitimin sisteminin temel amaçlarından birisi de etkili asimilasyondur

Yani, yeni eğitim sistemi ile hem sermayenin, özellikle de küçük ve orta ölçekli sermayenin beklentilerini karşılayacak, hem de muhafazakâr toplum projesinin gereksinim duyduğu "dindar gençlik" yetiştirilecektir. Küçük ve orta ölçekli sermayenin en önemli beklentisi ise Çin'den daha ucuza emek ortamının sağlanmasıdır. Bu amaçla da çocuk emeği sömürsünü kolaylaştıracak, çıraklık sistemini yeniden canlandıracak bir model oluşturulacaktır. Bu amaçla, 4+4+4 sistemiyle, açık ortaöğretim ve lise eğitimi ile devam zorunluluğunu kaldırarak gerekli yasal zemin de hazırlanacaktır. Oysaki ülkenin ihtiyacı demokratik eğitimidir. Eğitim süreçlerini demokratikleştirmek, içeriğinin demokratikleşmesidir. Asıl ihtiyaç duyulan şey budur. Demokratik eğitim aynı zamanda her sınıfsal kesimde, her etnik kökenden, her dilde, kültürden çocukların eğitim kurumlarından eşit yararlanmaları anlamına gelir. Eğitimin demokratikleşmesi, ancak eğitimin özgürlük ve demokrasi ilkeleri üstüne inşa edilmesi, bu temel üzerinde yürütülmesi ile sağlanır.

Oysa bu ülkede işle bir kez daha olması gerektiğinden farklı yürüyor. 4+4+4 yasası ile gerçekleştirilen değişimin daha etkili bir biçimde devreye sokulması için, eğitimin sisteminin giderek özelleştirilmesine, paralı hale getirmesine de ihtiyaç duyulmaktadır. Bunu iki nedenle istemektedir. Birincisi, toplumun zayıf kesimlerinin; pa-

ralı eğitime kaynak ayıracak durumunda olmayan ve toplumun çoğunluğunu oluşturan işçi, memur, küçük esnaf, köylü çocuklarını yatılı okullara, vakıflar okullarına, burslu özel okullara kaydırarak ailelerinden, sosyokültürel dokularında ayırarak, uzaklaştırarak daha etkili bir biçimde amaçlarına uygun olarak eğitmektir. İkincisi, eğitimim tümüyle pazarın bir unsuru, bir ekonomik sektör olarak devreye sokmaktır.

MEB'in kesintili zorunlu 12 yıllık eğitim uygulamasına ilişkin yayınladığı genelgede belirttiğine göre, bu yıl beşinci sınıfı bitiren çocuklar, önümüzdeki eğitim-öğretim yılında imam hatip okullarının orta okul kısmına kayıt yaptırabilecekler. Dindar gençlik" yetiştirmek için de din eğitim yaşının de aşağıya çekilmesi gerekir.

Bu tarz bir sistemle bu amaca koşut ola-

yacaktır. Özellikle de Kürt çocukların asimilasyonunda bu güne değin uyguladığı yöntemlerin bekleneni vermemesi, hükümeti bu yönelime girmesini sağlamıştır. Çocukları kendi anadillerini henüz tam olarak öğrenmeden, kültürlerini özümsemeden asimile etmek daha kolay olacaktır.

Bilim adamlarının, pedagogların bu eğitim sisteminin oluşumundaki katkıları da sadece bu kısımla ilgili olarak devreye girdiği anlaşıyor. Sistemi bu yöndeki değişimini öteden beri savunan çokça "bilim adamı, eğitimci, pedagog" bilirim. Onlar, sistemin bekası! için, Kürt çocuklarını daha küçük yaşta asimilasyona tabi tutmak, çocukların bilincini resmi ideoloji enjeksiyonu ile daha baştan köreltmek, yaratıcılıklarının, başarılarının kendi kültürleri üzerinde özgürce yeşermelerini engellemek gerektiği yönünde tezler geliştirmekte, hükümeti bu yönde adım at-

arak, ikinci hedefine ulaşma şansını da yalamış olacak. Özellikle eğitim yaşının 60 aya çekilmesi ve anaokuluna alınacak çocukların yaşını dörde çekilmesiyle farklı kültür mensubu çocukların daha etkili bir asimilasyon sürecine tabi tutulması sağla-

maya zorlamaktadırlar.

Kürt çocuklarının kendi anadillerinde eğitim görmelerini engellemek adına Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Evrensel bildirgesinin konuyla ilgili 3 maddesine çekince koyan zalim bir sistemden, onun

yılmaz savunucuları durumundaki Bilim(!) adamlarından, eğitimcilerinden, politikacılarından başka türlü bir tutum da beklenebilir hani. Çünkü ırkçı histeriler onların gözlerini yanı sıra vicdanlarını da köreltmıştır. İçlerinde, bilim insanı etiği, vicdan, insan hak ve özgürlükleri adına bir şey bırakmamıştır.

Halbuki, bütün dünyada, bilim insanlarını, pedagogların, eğitim bilimcilerinin ve bütün vicdanlı insanların hemfikir olduğu bir konu var. Biliniyor ki, herhangi bir çocuk eğitim yaşına gelene kadar, içinde doğup büyüdüğü sosyal ve kültürel çevreden, yaşantılar yoluyla önemli bir kültürel birikim oluşturur ve büyük beceri kazanır. Bu kazanımları yok sayarak, çocuğu yeni bir dil ve yabancı bir kültür içinde zorunlu eğitime tabi tutmak, onun yedi yılını çalmaktır. Bilim adamları(!) bu gerçeği iyi bilirler. Ancak nedense büyük çoğunluğu üç maymunları oynuyor. Aslında Kürt çocukları eğitime yaşlıtlarına göre yedi yıl geriden başlıyor. Oysaki Kürt çocuklarının başarılı, özgür, yaratıcı ve bireyler olarak yetişmeleri eğitim süreçlerini bu birikimler üstünde inşa etmeleri gerekir. Bu süreç, kişinin kendini gerçekleştirme ihtiyacını karşılayarak huzurlu bir birey olarak yaşamasını sürdürmesi bakımında çok önemlidir. Huzurlu, mutlu, barışçıl bir toplumun inşası da büyük oranda buna bağlıdır.

Tabi değişimi yönetme kudretine sahip hükümetin mensupları, Kürt çocuklarının anadilde eğitim hakkını ve talebini karşılamamak için geçmişin inkarcı, asimilasyoncu politikaları anımsatan siyasal söylemler geliştirmeye çalışmaktadır.

Hükümetin vicdanlı bir aktörü olarak bilinen Bülent ARINÇ: “Kürtçe medeniyet dili değil” diyor. Bu nedenle de “Kürtçe ile anadilde eğitim olmaz” anlamına gelen açıklamalar yaptı. Sayın Arınç medeniyet kavramından ne anlıyor? Başka dilleri yasaklayan, kültürleri asimilasyon yoluyla, zülüm yoluyla yok eden zalim bir devlet kurmuş olmak mıdır medeniyetin ölçüsü? Eğer Sayın Arınç’ın da pek sevdiği “istiklal Şairi Akif ERSOY’un medeniyet kav-

ramına yüklediği anlama uygun kullanırsa dediği doğrudur. M Akif; “Medeniyet dediğin yek dişi kalmış canavar” diyor. Doğrudur. Kürtler böyle bir medeniyet yaratmadı. Fakat Kürtçenin kullanım olanakları etkili bir eğitim ve öğretimine elverişlidir. İnkârcı ve asimilasyoncu siyasi aktörler bu söylemleri ile kendilerinden başka kimseyi kandıramayacaklar. İnsanlık bu saçma gerekçelerin altında yatan ırkçı, asimilasyoncu, inkârcı ve gaspçı niyetleri sezecek kadar akıllıdır, vicdanlıdır.

Kemalist gençlik yerine dindar gençlik dayatması geliyor

Hem ağırlıklı olarak dini eğitim veren imam hatip liselerinin yaygınlaştırılmasını, hem de bu liselerin orta kısımların açılmasını sağlayan yeni eğitim yasası aynı zamanda 5. sınıftan itibaren orta eğitim kurumlarında din eğitimini yaygınlaştırıyor. Seçmeli ‘Kur’an-ı Kerim ve Peygamberin Hayatı” dersleriyle camiye, yani devlet dinini okula sokuyor. Bu durum büyük bir çatışma riskini, tehlikeyi de barındırıyor. Bu kez okullarda öğrenciler arasında kim Kur’an-ı Kerim ve Peygamberin Hayatı” derslerini seçti-seçmedi tartışmalarının başlamasına, yeni gerilimlerin, bu yönlü mahalle baskılarının oluşmasına neden olacaktır. İslam alemi içinde süregiden inanç temeli çatışmaların boyutlanmasına zemin hazırlayacaktır.

İmam hatip liseleri, ilahiyat fakülteleri, Kuran kursları, cemaatlere ait legal ve illegal cemaat ve tarikat evleri yeterince dindar bir gençliğin oluşmasına yetmedi. Şimdi ülke sathında bütün gençlik dindar ve muhafazakâr gençlik tornasından geçirilmeye çalışılıyor. Yani, yeni sistemle birlikte Kemalist gençlik yerine dindar gençlik dindar-muhafazakâr gençlik dayatması geliyor. Tek dil, tek din dil sürçmesi(!) aslında tek tip bir toplum yaratma arzusunun tezahürü olarak ortaya çıkıyor.

Hükümet bu kez yangından mal kaçırıcasına yeni eğitim yasasını çıkardı. Bununla da yetinmedi ve hemen yürürlüğe de soktu. Dindar gençlik projesiyle eğitilenlerin bilincini köleleştirmek, körleştirmek,

köreltmek, genç nesilleri ufuksuzlaştırmak, bilinci köreltmek, köleleştirmek ve toplumu kolay güdülür bir sürüye dönüştürmektir.

Kaldı ki, bu son yıllarda Prof Dr. Recep KAYMAKCAN'nın 2007 yaptığı "gençliğin dini değerlere bakışı: Avrupa Türkiye Karşılaştırmaları" adlı çalışmaları kendini inanan biri olarak kabul eden gençlerin oranı %97,8 tir. Daha ne isteniyor?

Sistemin temeli köpüğün üzerinde atıldı

Hükümet yetkilileri ile devlet bürokrasisi "Kervan Yolda Düzeler" atasözünü pek seviyorlar. Çağdışı bir eğitim sisteminin çıktıkları olan siyasal aktörler, doğaldır ki, dünyadaki gelişmeleri geride izlemek zorundadırlar. Ne denli geride kaldıklarını fark ettiklerine ise telaşa kapılıyorlar. Bu açılmış arayı kapatma, yetişme telaşı meseleyi tam olarak anlamadan, kavramadan, özümsemeden, altyapıyı kurmadan harekete geçiyorlar. Bambaşka kültürlerde, bambaşka sosyal, siyasal ve kültürel zeminlerde oluşmuş olan eğitim sitemlerini olduğu gibi ithal etmeye çalışıyorlar. Bu durum kaçınılmaz olarak başarısızlığa geçiriyor.

Bu gün de 4+4+4 yasası çıktı, resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe girdi. Yönetmelikler, genelgeler, yönergeler hazır. Fakat sitemin temelini oluşturan unsurlar yok ortada. Olsun "Kervan yolda düzeler!"

Bu kervan yolda düzalmaz. Çünkü yol yok. Yol olmadan kervan ilerleyemez.

Mesela derslik sayıları yeterli değil. Etkili bir eğitim için gerekli okul binaları yok, getirilen yenilikleri hayata geçirecek olan yeterli uzman kadro yok. 1998 de başlayan kesintisiz 8 yıllık eğitim sistemin tam olarak rayına oturmamıştı. Halen büyük oranda öğretmen açığı mevcuttur. Orta öğretime geçiş sistemi, yüksek öğretime geçiş sistemi birer kaos süreci olarak işlemeye devan ediyorlar.

Önemli eğitim müfredatları, materyal-

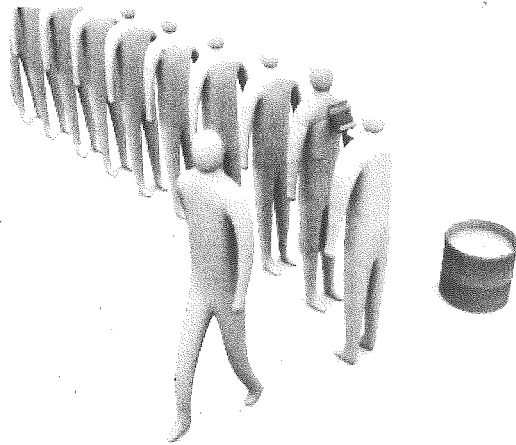
leri yetersizdir.

Bu yeni sitem ile getirilen en önemli yenilik olan 5. sınıftan itibaren getirilen mesleğe yöneltme iş ve işlemlerini yürütecek uzman yok. Rehber öğretmen açığı devam ediyor. İlkokul öğretmenleri anasını öğretmenlerinin de işini yapacaklar. İlkokul öğretmenliği formasyonuna sahip müdürler, müdür yardımcılar ortaokulda da görev yapacaklar. Çünkü her bir okul kategorisi için ayrı bir okul yok. Pedagojik açıdan, çocuk sağlığı ve güvenliği açısından sakıncalı olmasına karşın, altyapı yetersizliğinden dolayı on yaşındaki çocuklar ile on sekiz yaşındaki gençler aynı mekanları paylaşmak zorunda olacaklar. Mesleki ve teknik eğitim için yeterince laboratuvar, atölye, işlik yok.

Daha bir çok eksiği sıralamak mümkündür. Yani altyapı yok ancak sistem var. Sistem köpüğün üzerine kuruldu. Kısa sürede çökecektir. Öyle "yolda düzelecek" gibi de değildir hani.

Bu kaos büyük bir zaman enerji, emek ve maddi kaynak kaybına neden olacaktır. Ülke kaybedecektir, halklarımız kaybedecektir.

Nasıl ki demokrasiye geçiş süreçlerinde

el yordamıyla süren yürüyüşün neden olduğu gecikmelerin bedelini yiten yıllarımızla, sönen hayatlarımızla ödediysek; canımızı, zamanımızı, servetimizi, önemlisi özgürlüğümüzü vererek ödediysek, bu kaosu bedelini aynı şekilde bir ödeyeceğiz.

Çoğulcu kimlik toplumsal bela mı? yoksa zenginlik mi?

“Kürtler de çağdaş, uygar bir toplum olabilmek için çok renkli, çok sesli, katılımcı, paylaşımcı bir toplumsal yaşamı kendine amaç edinmelidir. Sahip olduğumuz zengin mozaik, çağdaş bir yaşam kurmamız için en büyük sermayemizdir.”

Yılmaz ÇAMLİBEL

Orta çağda din, mezhep ve inançlar yüzünden yıllarca süren acımasız savaşlar yaşandı. Yüz binlerce insan işkence gördü, zindanlarda çürüdü. Şehirler yakılıp yıkıldı. Toplumsal katliamlar yapıldı.

Ulus devletlerin kurulduğu yeniçağda ise; renk, dil, kültür, ideoloji ve özellikle ırk farklılıkları yüzünden kitlesel gerginlikler, kamplaşmalar ve savaşlar yaşandı.

Son yüzyıl içinde Afrika'da, Uzakdoğu'da, Kafkaslar'da ve Balkanlar'da egemen uluslar, beraber yaşadıkları diğer halklara karşı etnik temizlik, jenoside varan katliamlar yaptılar. Bazı ülkelerdeki bu vahşet, bütün hızıyla hala devam ediyor.

Bu tabloya baktığımızda heterojen toplumlardaki çoğulculuğun, bir bela olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Ama yaşadığımız dünyanın bazı yörelerine baktığımızda da toplumdaki çoğulculuğun, o topluma zenginlik ve renklilik kazandırdığını görüyoruz. Bu ülkelerin, içinde barındırdığı tüm kimlikleri yaşatarak, besleyip geliştirerek;

hoşgörülü, sevecen, katılımcı, paylaşımcı, çok renkli, çok sesli, demokratik ve barışçı bir devlet ve toplum oluşturdıklarını görüyoruz.

Bu tabloya baktığımızda da çoğulcu kimliğin toplumsal bir renklilik ve zenginlik olduğunu görüyoruz. Peki, nasıl oluyor da bir yerde çekişme, kamplaşma ve savaş nedeni olan çoğulculuk, başka yerlerde renklilik, zenginlik ve uygarlık gerekçesi olabiliyor?

Bu farklı anlayış ve yapılanma, üç asra yakın bir tarihi süreç içinde şekillenmiştir. Bu yapılanmanın tohumu feodalizmden kapitalizme geçiş döneminde atılmıştır.

Her türlü tarihi ve toplumsal değişim ve dönüşümün evrensel kuralları vardır. Ama bu değişim ve dönüşümler, her toplumun tarihine, kültürüne ve sosyo-ekonomik yapısına göre birbirinden farklı bir seyir izlemiş ve birbirinden farklı toplumsal yapılar ortaya çıkarmıştır.

Feodalizmden kapitalizme geçme sürecini kaba olarak iki kategoride ele almanın doğru olacağını düşünüyorum. Zira Avrupa feodalizmi ile Asya feodalizmi arasında önemli farklılıklar vardır.

Avrupa feodalizminde, en önemli üretim aracı olan toprağın mülkiyeti, baron, kont, düğ, senyör diye adlandırılan aristokratlara aitti. Bu kişiler topraktan azami rantı almak için, ellerinden gelen her türlü çabayı gösterdiler. Milyonlarca köleyi karın tokluğuna çalıştırıp sermaye birikimi sağladılar.

Meydana gelen bu sermaye, sermaye sınıfını doğurdu. Tarih sahnesine çıkan bu yeni sınıf, kendine engel olan statükocu düzenin üzerine yürüdü. Hayatın her alanında, eski düzene ait tüm değerleri yok edip yerine kendi değerlerini ikame etti. Eski düzeni yıkıp yerine yeni bir düzen kurdu.

Bu yeni düzen, tarih sahnesine çıkan burjuva sınıfının çıkarına hizmet eden bir yapılanmaydı. Ama bu yeni düzen burjuva sınıfının dışındaki sosyal sınıf ve katmanlar ile diğer tüm toplumsal gruplara da bazı önemli kazanımlar sağladı.

Köleden doğanın köle, askerden doğanın asker, ruhbandan doğanın ruhban, kraldan doğanın kral olduğu toplumsal yapı yıkılıp, yerine sınıf değiştirmenin mümkün olduğu yeni bir düzen kuruldu. Bu yeni düzende; pazarlarda satılan köleler, emeğini satan işçilere dönüştü.

Allah, kral ve devlet başta olmak üzere tüm tabular tartışılır hale geldi. İki dudağı arasında çıkan lafların kanun olduğu yöneticilerin yerini, halk oyuyla seçilen temsilciler aldı.

İnsanlar kul olmaktan çıkıp vatandaş oldular. Devlet, tapılması gereken bir kurum olmaktan çıkıp vatandaşa hizmet eden teknik bir aygıtı dönüştü.

Senyörlere ait olan toprak köylülere dağıtıldı. Kırdan kentlere göç eden insanlara istihdam edecek iş yerleri açıldı. Sulama, gübreleme ve zirai mücadele ile toprağın rantı artırıldı.

Ticaret hızlandı. Makinenin üretime sokulması ve sanayileşme; durağan ekonomiyi dinamize etti. Hızlı bir kalkınma ve zenginleşme sürecine girildi. İcatlar ve keşifler çağı başladı. İnsanların maddi ve manevi dünyası renklenmeye, zenginleşmeye başladı.

Düşünme, düşündüğünü söyleme tabu olmaktan çıkarıldı. Bilim, sanat, edebiyat ve kültür alanındaki yasaklar yok edildi. İnsan zekâsı ve yaratıcılığı harekete geçti. Bakan, yorumlayan, düşünen ve araştıran bir entelektüel tabakası oluştu. Körü körüne inanmanın yerini düşünerek, yorumlayarak inanma aldı.

Bu hızlı değişim ve dönüşüm içinde, tarih sahnesine yeni bir sınıf (işçi sınıfı) çıktı. Bu hızlı gelişme ve zenginleşmenin üzerine oturduğu yeni sömürü düzenine ilk muhalefet, işçi sınıfından geldi. Daha iyi koşullarda çalışma, çalışma saatlerinin azaltılması, milli gelirden daha fazla pay istemiyle başlayan muhalefet karşısında burjuvazi önceleri sert önlemler almaya, taviz vermeme yolunu seçti. Kaba güç kullanıldı.

Sosyalist dünya görüşünün ortaya çıkıp, kitleselleşmesi üzerine yükselen

yeni sınıf muhalefeti karşısında, burjuvazi uzlaşma yoluna gitme zorunda kaldı. Sınıf çatışmasının yükselmeye başlaması üzerine, burjuvazi sınıfı geri adım attı, sınıf çatışması yerine sınıf uzlaşmacılığını gündeme getirdi.

Çünkü onlar, taviz vermeyen, uzlaşma yollarını tıkayan feodal sınıfın iktidarını yıkan bir sınıftı. Hiç bir uzlaşmaya yanaşmayan egemen düzenin yaşamayacağı konusunda tarihi deneyim ve bilinci olan bir sınıftı.

Bu tarihi deneyim ve bilinç ile hareket eden burjuva sınıfı, kendisini sıkıştıran işçi sınıfına sürekli tavizler vererek düzenlerini güvence altına alma basiretini gösterdi. Böylece sınıf çatışması yerine sınıf uzlaşmasını savunan sosyal demokrasi anlayışı tarih sahnesine çıktı.

İşçi sınıfı partileri ile sendikaları kuruldu. Grev yapma, hak olarak tanınırken, lokavt yasaklandı. Sonuçta işçi sınıfı, devlet ve toplumsal yaşamın şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaya başladı.

Burjuva sınıfı, gerek tarihi bilinci ile gerekse sömürgeleştirdiği ülkelerden ana yurda aktardığı zenginliklerden bir miktarını emekçi halk kitlelerine aktararak barışçı, demokratik uzlaşmaya dayalı yeni bir düzeni kurma yoluna gitti.

Bu demokratik, uzlaşmacı yaşam içinde, işçi sınıfı dışında kalan diğer toplumsal gruplar da keza örgütlenerek hak ve hukuklarını koruma şansını yakaladılar.

Böylece Batı Avrupa ülkelerindeki kişi ve toplumsal grupların örgütlendiği, devletin halka hizmet eden teknik bir aygıtı dönüştüğü, düşüncenin ve düşünceyi örgütleyip propaganda etmenin suç olmaktan çıktığı; katılımcı, paylaşımcı, çok renkli çok sesli demokratik bir devlet ve toplumsal yaşam anlayışı ortaya çıkmış oldu.

Bu barışçı, uzlaşmacı demokratik yapı sonucunda, bu ülkelerdeki çoğulculuk ça-

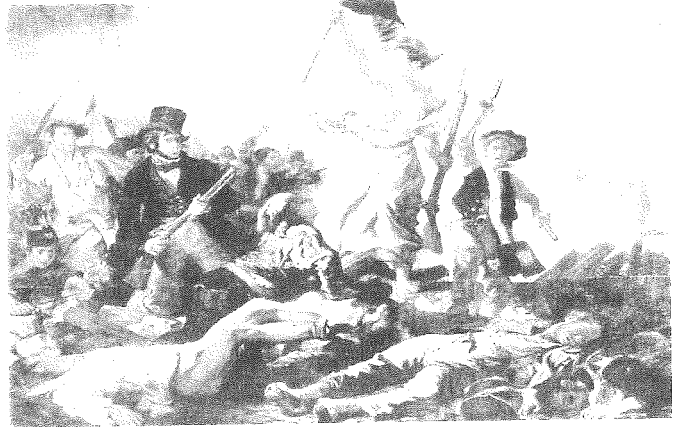
tışma konusu olmaktan çıktı, aksine toplumu ve devleti renklendiren zenginleştiren bir işlev görmeye başladı.

Osmanlının da içinde yer aldığı Asya feodalizminde ise, ulus devlet olma serüveni çok farklı bir yol izledi.

Osmanlı feodalizminde tek üretim aracı olan toprağın mülkiyeti insanlara değil, Allah'a aitti. Padişahlar, Allah adına bu toprağın bir bölümünü istediği kişiye veriyor ama istediği an geri alabiliyordu. Yani toprağın tapusu değil, kullanım hakkı geçici olarak veriliyordu.

Her an geri alınabilecek bir toprağa kim, batıda olduğu gibi ciddi bir yatırım yapabilir? İşte bu yapı yüzünden Osmanlı'da, daha çok kazanmak amacıyla veya rantını yükseltmek için toprağa yatırım yapılmadı. Bu yüzden ne sermaye birikimi, ne de sermaye sınıfının ortaya çıkması söz konusu oldu.

1789 yılında Fransa'da gerçekleştirilen burjuva demokratik devrimi, 130 yıl gecikmeyle Osmanlı sınırlarının içine girdi. Mil-

liyetçilik, milli devlet olma özlemi, Osmanlı halklarının içinde yayılmaya başladı. Özellikle her halka mensup Osmanlı aydını arasında, batı tipi çağdaş bir ulus devlet kurma özlemi yayılmaya başladı. Yıkılma sürecine giren Osmanlının enkazından azami çıkar sağlamak isteyen emperyalist devletlerin bu milliyetçi akımları desteklemesi, ulus devlet kurma özlemlerini iyice tahrir etti.

Tarih göstermiştir ki, bir toplumda milli demokratik devrimin şartları oluşmuş

ama çeşitli nedenlerle burjuva sınıfı ortaya çıkmamışsa, o zaman küçük burjuva aydınları bu görevi yüklenmektedirler. Keza aynı şey, sosyalist devrimler için de geçerlidir. Her iki halde de küçük burjuvalar, burjuva veya işçi sınıfı adına devrim yapmaya çalışmışlardır.

İşte batı ile doğu arasında, burjuva demokratik devrimini gerçekleştirme ve ulus devlet kurma aşamasındaki en büyük fark budur. Bu iş, batıda bizzat burjuva sınıfının öncülüğünde yapılırken, doğuda radikal küçük burjuva aydınları tarafından yapılmaya çalışılmıştır.

İdeolojinin sahibi olan sınıfın öncülüğünde yapılan devrimler tutarlı ve sağlıklı bir yol izlerken, küçük burjuvalar tarafından gerçekleştirilen devrimler ise sancılı ve hastalıklı bir yol izlemiştir.

Burjuva sınıfı tarafından yapılan değişim ve dönüşümlerin nasıl bir yol izlediğini, özet olarak vermeye çalıştım. Şimdi küçük burjuva aydınlarının öncülüğünde yürütülen devrimin zaafı ve içine düşülen yanlışlıkları yine özet olarak sunmak istiyorum.

Eğer bir toplumda tarihi ve sosyo-ekonomik sebeplerden dolayı sermaye sınıfı oluşmamış, ama milli demokratik devrim koşulları oluşmuşsa, o zaman küçük burjuva aydınları bu görevi yüklenirler. Oluşturdukları sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi organizasyonlar aracılığıyla, mensup oldukları halkın kaderini tayin etmeye çalışırlar.

Bu program, burjuva sınıfının programıdır. Bu yüzden burjuva sınıfı öncülüğünde yapılan devrimler her zaman burjuva sınıf çıkarlarıyla uyumlu bir tutarlılık içinde yürütülür. Bu yüzden mücadele içinde ciddi sapma ve hastalıklara rastlanmaz.

Küçük burjuva aydınlarının öncülüğünde yürütülen mücadeleler içinde ise hastalıklar ve sapmalar yaşanır. Mücadele radikalleştiği oranda bu hastalıklar da artarak devam eder.

Milli demokratik devrim, bir halkın içinde var olan tüm dil, din, mezhep, kültür

gibi etnik azınlıklarla sosyal sınıf ve katmanların hepsini daha iyi bir konuma getiren bir değişim ve dönüşüm projesidir.

İşte bu sebepten küçük burjuvalar, kitleleri peşlerine takmak ve her kesimin beklentilerine yanıt vermek amacıyla mavi boncuk dağıtıcı bir politika izlerler.

Sosyalist siyasetin yaygınlaşmasından sonraki dönemlerde, burjuva demokratik devrimini gerçekleştiren küçük burjuva kadrolarında mavi boncuk politikası daha da güçlenir. Küçük burjuva radikalleri, işçi ve köylüler karşısında sosyalist, dindarlar karşısında dindar, feodaller karşısında feodal, ticaret burjuvazisi karşısında burjuva, aydınlar karşısında ise çağdaş söylem ve vaatlerle çıkmışlardır.

Bu kadrolar, çıkarları farklı olan tüm toplumsal grupları yan yana getirmek için, her kesin altına sığınıp onur duyacağı bir üst kimlik oluştururlar. Bu üst kimliğin ana ilkelerini, doğruluğu tartışılmaz kutsal bir metin olarak kitlelere sunarlar. Toplumun kültüründe var olan tapınma duygularını mincıklayarak parti programını, partiyi ve önderi kutsal varlıklar haline getirirler. Toplumda mevcut tüm toplumsal, sınıfsal, dinsel ve kültürel grupları bu kutsal resmi ideolojinin kalıbı içine sokmaya çalışırlar. Kendilerini sınıflar üstü gören bu kadrolar, sistematik bir ajitasyon ve propaganda çarkı çevirerek; oluşturulan bu resmi ideolojinin toplum yararına olduğunu kitlelere zorla dayatırlar. Kendilerini sınıflar üstü gören bu kadrolar, topluma babalık yapmaya başlarlar. Halka rağmen, halkı zorla yönetmeye kalkarlar.

Bu resmi kalıbı kabul edenler, devletin tüm nimetlerinden yararlanırken; ret edenler ise baskı altına alınır, cezalandırılırlar. Muhalifleri, vatan ve milletin kurtuluşunu istemeyen; birlik, dirlik ve mutluluğunu sabotage eden vatan hainleri olarak gösterirler.

Bu anlayışla kurulan ulus devletlerde, burjuva demokratik devriminin tüm kazanımlarının toplumun yararına sunulması mümkün olmaz. Mevcut toplumsal gruplar, yürürlüğe konulan nimetlerden de aynı şekilde yararlanamazlar. İş kurma, ko-

nuşma, yazma, örgütlenme ve yönetme; yıkılan eski rejimde olduğu gibi, yine elit bir kesimin inisiyatifinde olur. Yine devlet, parti, yöneticiler vs. eskisi gibi kutsal olur. Bunlar tenkit edilemez, yaptıkları tartışılmaz. Efendi-köle ilişkisi biraz modernize edilerek devam eder. Oluşturulan resmi ideolojinin halka zorla dayatıldığı bu ülkelere baktığımızda, birbirlerine benzer motiflere sahip olduğunu görürüz. Özellikle

Kürt radikal çevrelerinin Ortadoğu'da kurulan ulus devletlerin öncülüğünü yaptığı siyasi akımlara çok benzer bir yol izlediğini görüyorum. Bu yolla başarıya ulaşmış kadroların kurduğu devletlerin, sözüm ona kurtardıkları kendi halkları başta olmak üzere, bu coğrafyada yaşayan tüm halklara ve etnik azınlıklara çektirdikleri ortadadır. Bu rejimlerden en çok zarar gören Kürtlerin, onları taklit eden bir yol izlemesi ibret verici bir durumdur

yaşadığımız Ortadoğu'daki devletler, bu konuda dikkat çekici örneklerdir.

Şimdi ben konuyu, Ortadoğu'ya ve Kürtlere getirmek istiyorum. Zira, Kürt radikal çevrelerinin Ortadoğu'da kurulan ulus devletlerin öncülüğünü yaptığı siyasi akımlara çok benzer bir yol izlediğini görüyorum. Bu yolla başarıya ulaşmış kadroların kurduğu devletlerin, sözüm ona kurtardıkları kendi halkları başta olmak üzere, bu coğrafyada yaşayan tüm halklara ve etnik azınlıklara çektirdikleri ortadadır. Bu rejimlerden en çok zarar gören Kürtlerin, onları taklit eden bir yol izlemesi ibret verici bir durumdur. Kürtlerin faşizmden en çok zarar gördüğü halde, bugün Filistinlilere karşı benzer yöntemlerle müca-

dele eden Yahudilerin durumuna düşmesi gerekiyor.

Yalnız Kürtlerin değil, Türkiye'de düzene muhalif olan tüm toplumsal muhalefet gruplarının benzer argümanlar kullandığını görüyorum. Ama daha önce başka bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Acaba her insanda mevcut olan farklı kimlikler nasıl oluşuyor? İnsanlar bu kimlik karmaşası içinde nasıl bocalıyor? Egemenler bu karmaşadan nasıl yararlanıyor? Ve insanlar kendisini ezen, horlayan ve sömüren egemen düzene karşı mücadele ederken, ne tür yanlışlara düşüyor? Bu hatalardan kurtulmak mümkün mü?

Üzerinde yaşadığımız Ortadoğu, dünyanın en enternasyonal coğrafyasıdır. Onlarca kavim buraya göç etmiş, devletler kurmuş ve medeniyetler yaratmıştır. Kürtler de bu coğrafyanın en eski halklarından birisidir.

Burada yaşayan halklar, tarih boyunca karşılıklı etkileşerek, dünyanın en zengin mozağini beraberce yaratmışlardır. Örneğin bu gün Türkiye'de beş din (Müslüman, Hristiyan, Yahudi, Yezidi, Süryani) ve bunlara bağlı çeşitli mezhepler; otuz civarında değişik dil ve kültür iç içe yaşıyor. Bu topraklarda yaşayan halklar, işte bu zengin mozağin mirasçılarıdır.

Ne yazık ki bu coğrafyada egemenlik kurmuş tüm devletler, bu renkli mozaige inat; yönettikleri toplumu, oluşturdukları resmi ideolojinin dar kalıbı içine sokmaya çalışıyorlar. Bu çoğulcu yapıyı tek renk, tek ses, tek kokuya indirgemeye çalışıyorlar. Buna karşı çıkanlara yasak, baskı ve şiddet uyguluyorlar. Gerekğinde katliam yapmaktan kaçınmıyorlar.

Çok kimlikli olma sadece toplumların değil, kişilerin de önemli bir sorunudur. Dünyada yaşayan tüm insanlar çok kimliktir. Her insan, birçok kimlikle beraber doğar. Doğar doğmaz bir ırk, cins, renk kimliğimiz olur. İçinde doğduğumuz aile ve topluma bağlı olarak bir din ve mezhep kimliğimiz olur. Bir hemşehri kimliğimiz olur.

Daha sonra yaşam içinde bir meslek

kimliği ediniriz. Bir spor kulübü, bir müzik grubu yandaşı olma kimliğini ediniriz. Mutfak zevki, giyim kuşam kimliğimiz oluşur. Bunları daha da uzatmak mümkün.

Kısacası, doğuştan ve sonraki yaşam içinde çeşitli kimlikler ediniriz. Bu kimliklerden bazıları, toplum içindeki sosyal, ekonomik, kültürel ve politik statümüzü belirleyen ana kimliklerdir. Bazıları ise daha detay kimliklerdir. İnsanın yaşamını

Egemenler, işçi sınıfı ve sosyalistlerin üzerine yürürken Türk-Kürt, Alevi-Sünni, kadın-erkek, burjuva ideolojisinden yana olan tüm insanları harekete geçiriyorlar. Kürtlerin üzerine yürürken, işçi-patron, kadın-erkek, Sünni-Alevi tüm Türk milliyetçileri yanına alıyorlar.

Ateist ve sosyalistlerin üzerine yürürken Müslümanları cihada çağırıyorlar. Müslümanların üzerine yürürken bu sefer de laik insanları kışkırtıyorlar.

derinden etkileyen ve toplumdaki statüsünü belirleyen ana kimliklerimiz; ırk, sınıf, dil, renk, cins, dinsel ve ideolojik inanç kimlikleridir.

Hepimiz, bu saydığımız kimliklerimizle yaşadığımız toplum içinde, birisiyle yöneten diğerleriyle yönetilen, biriyle ezen diğeriyle ezilen, biriyle sömüren diğeriyle sömürülen konumundayız. Örneğin, patronu Alevi bir Kürt erkeğiyle; onun fabrikasında işçi olarak çalışan sünni bir Türk kadınının durumuna bakalım.

Patron olan kişi, Kürt ve Alevi kimliğiyle ezilen, horlanan ve baskı gören konumundadır. Ama cins ve sınıf kimliğiyle ezen, horlayan ve sömüren konumundadır. Türk emekçi kadın ise, cins ve sınıf kimli-

ğiyle ezilen horlanan, ırk kimliğiyle de aşağılayan ve sömüren konumundadır.

Görüldüğü gibi küçük bir iş yerinde bile, iki insan kimliğinin çetrefilli bir ilişki ağı oluşturduğunu görüyoruz. Bu iki insan, karşılıklı olarak birbirlerini ezen ve ezilen, sömüren ve sömürülen durumuna düşüyorlar. Bu ilişkiler, devlet vatandaş arasında daha da karmaşık bir hal alıyor.

İşte bu kimlik karmaşası yüzünden insanlar, genellikle yanlış yerlerde saf tutmakta ve farkında olmadan şikâyetçi olduğu düzene yandaş olup ona omuz vermektedirler.

İşte kurulu düzenin sahibi olan egemenler, bu kimlik karmasından yararlanarak, ezip, aşağılayıp sömürdüğü toplumsal grupları birbirine karşı kışkırtarak, kullanarak, hatta vuruşturarak toplumu yönetmektedirler.

Örneğin egemenler, işçi sınıfı ve sosyalistlerin üzerine yürürken Türk-Kürt, Alevi-Sünni, kadın-erkek, burjuva ideolojisinden yana olan tüm insanları harekete geçiriyorlar. Kürtlerin üzerine yürürken, işçi-patron, kadın-erkek, Sünni-Alevi tüm Türk milliyetçileri yanına alıyorlar. Ateist ve sosyalistlerin üzerine yürürken Müslümanları cihada çağırıyorlar. Müslümanların üzerine yürürken bu sefer de laik insanları kışkırtıyorlar.

Egemenlerin bu yönetim anlayışı yüzünden, ezilen toplumsal gruplar arasında kin ve nefret duyguları geliyor. Oluşan güvensizlik ortamında gruplar kabuğuna çekilip cemaatleşiyor. Böylece Kürt-Türk, Sünni-Alevi, laik-dindar biçiminde birine güvenmeyen hatta düşman kamplar oluşuyor. Böylece her toplumsal grup, diğerlerine karşı kendini koruyacak bir kurtarıcı bekler hale geliyor. Sonuçta toplumda barış, diyalog, uzlaşma, birlikte yaşama yerine çatışma, çekişme ve gerektiğinde vurularak kurtulma özelemleri yaygınlaşıyor. Bu ortamda ırkçılık ve faşistçe eğilimler kitleselleşiyor. Toplumsal sorunları zorla çözme, karşıdakini yok ederek geleceğini güven altına alma, kurtarıcı bir siyasi anlayış haline gelmektedir.

Bu toplumsal, kültürel ve politik eğilim bulaşıcı bir hastalık gibi toplumu etkisi altına alıyor. Olaylara sağduyulu, serinkanlı ve bilimsel olarak yaklaşanlar, hain olarak niteleniyorlar. Bu bulaşıcı toplumsal hastalık, egemen düzene karşı çıkan toplumsal guruplar içinde de yaygınlaşmakta ve onları karşıt olduğu sistemi taklit eder bir konuma sokmaktadır. Her toplumsal grup, kendine özgü bir resmi ideoloji oluşturarak bireyleri bu resmi kalıbın içine sıkıştırma yoluna gidiyorlar. Farkında olmadan, karşı oldukları, değiştirmeye çalıştıkları egemen düzenin yöneticilerini taklit eder hale gelmektedirler.

Örneğin İslami kesim, insanlardan ırk, sınıf ve cins kimliklerini inanç kimliğine kurban etmesini istiyor. Türk-Kürt, işçi-patron, kadın-erkek tüm insanları "Elhamdülillah hepimiz Müslümansız." biçimindeki bir kalıbın içine sıkıştırmaya kalkıyorlar. Bazı Müslümanların fabrikatör, bazılarının onların kapısında karın tokluğuna çalışan işçiler olduğunun bilinmesini istemiyorlar. Bazı Müslümanların kültür ve dillerinin yasaklandığını, radyo ve televizyonunun olmadığını, çocuklarına istedikleri ismin konulmasının yasaklandığının bilinmesini istemiyorlar. Bu benim kimliğimdir diye türbanları için mücadele ederken, diğer taraftan Ramazanda oruç yiyen arkadaşlarını dövüyor, köyleri yakılıp yıkılan ve öldürülen Müslüman Kürtler için kıllarını bile kıpırdatmıyorlar.

Aleviler de, Kürt ulusal kimliğinin Aleviliğe kurban edilmesini istiyorlar. Varsa yoksa Alevilik, Kürtlük, sınıf, cins kimliğinden onlar da pek hoşlanmıyorlar. Bunların konuşulmasını istemiyorlar.

Feministlerimizin de durumu farklı değil. Onlarda "bırakalım şu Kürtlüğü, işçiliği, Aleviliği, Müslümanlığı hepimiz kadınız. Bizim için tek bir kimlik söz konusudur. Bu da kadınlığımızdır." biçiminde bir resmi ideoloji oluşturmuş bulunuyorlar. Onlar da bir kadının konken oynarken, başka bir kadının onlara ve misafirlerine hizmet ettiğinin dile getirilme-

sinden hoşlanmıyorlar. Onlara göre dili, kültürü yasak kadınların varlığını dile getirmek vatani bölüp parçalamaktır.

Üzülerek söyleyeyim ki ilerici, devrimci, sosyalist ve hatta komünist kesimde de durum çok farklı değil. Onlara göre de asıl olan emektir, emekçi kimliğidir. Irk, cins, inanç kimliği, sınıf kimliğinin genel çıkarına engel olmayacak biçimde geri plana atılmalıdır. Buradaki resmi ideoloji de "Bırakalım bu konuları hepiniz proletariz, sosyalistiz." biçiminde özetlenebilir.

Doğrudur, proleter olan kişiler arasında sınıfsal bir çelişki yok. Ama yaşadığımız toplumda iki proleter ciddi şekilde karşı karşıya gelebiliyor. Örneğin aynı fabrikada çalışan karı-koca proleter, paydostan sonra eve geldiklerinde, kadın proleter mutfağa gidip erkek proletare yemek hazırlar, sofrayı kurar, bulaşıkları yıkar. Yemekten sonra da sayın erkek proleterin canı elbette ki şöyle tavşankanı bir çay ister. Haydi, kadın proleter yeniden mutfağa. Erkek proleter, bu cins kimliğinin dile getirilmesinden hoşlanmaz elbette.

Keza bazı kadın ve erkek proleterin, bazı sınıfdışlarının dilinin yasaklanmasından, radyo ve televizyona sahip olmamalarından, çocuklarına istediği adı verememesinden rahatsız olmuyorlar.

Peki, Kürtlerin durumu nasıl? Onu hiç sormayın. Kürt kesiminde durum daha da elem verici. Bazı kesimler var ki, kızıp karşı çıktıkları resmi ideolojinin bir benzerini oluşturmaya çalışıyor. Onlara göre de oluşturdukları kalıbın içine girenler iyi Kürtler, girmeye karşı çıkanlar kötü hatta hain Kürttürler.

Onlara göre içinde bulunulan durum, mücadele biçimi, hedeflenen amaç, birey ve toplumsal gurupların yapacağı şeyler bellidir. Bu tartışılmaz gerçekler kitlelerin önüne konulmuştur. Kutsal program, kutsal örgüt, kutsal ideoloji ve kutsal başkan belirlenmiştir. Herkese düşen görev bu kutsal varlığa biat etmektir. Bu kalıbın içinde biçimlenmektir. Bunu kabul etmeyenler vatan ve milletin birliğini, esenliğini, özgürlüğünü istemeyen hainlerdir.

Bilindiği gibi; Türkiye’de, resmi ideolojiden yana olan Kürt, iyi Kürttür. Kemalist solcu, iyi solcudur. Atatürkçü Alevi, iyi Alevidir. Keza Atatürkçü Müslüman, iyi Müslümandır. Olmayanlar ise ülkenin birliğini, dirliğini, esenliğini ve gelişmesini istemeyen hainlerdir.

Bu iki yaklaşım birbirine çok benzer. Kısacası egemen düzene karşı çıkan toplumsal muhalefet grupları, farkında olmadan şikayetçi oldukları düzeni taklit etmektedirler. Onlar da öncelik verdikleri kimliği baz alan bir resmi ideoloji oluşturarak, insanları bu yeni resmi ideolo-

Kürt toplumu da Ortadoğu’da yaşayan toplumlar gibi çok halklı, çok dilli, çok kültürlü, çok dinli ve çok sınıflı, çoğulcu bir toplumdur. Bu toplumsal yapı, asırların birikimi sonucunda oluşmuş eşi bulunmaz bir zenginliğimizdir.

Bu çoğulculuğu; su, petrol, maden ve bitki örtümüz, yeraltı ve yerüstü zenginliklerimiz gibi korumalıyız.

lojinin dar kalıbı içine sokmaya çalışıyorlar. Eşyanın tabiatına aykırı olan bu çaba yüzünden, yasakçı, baskıcı, inkârcı ve totaliter bir yönetim anlayışına yöneliyorlar. Bu siyasete karşı çıkanlara da keza, şikayetçi oldukları düzenin sahipleri gibi, çirkin belirlemelerde bulunuyorlar.

Ezilen, horlanan ve sömürülen toplumsal bir grubu motive eden, merkezileştiren ve bir amaca yönlendiren bu politik anlayış, birçok akli başında insan tarafından

da, başvurulması gereken bir yöntem olarak kabul ediliyor. Ama bu kimseler, başvurulması zorunlu görünen bu yöntemin, geleceğin nifak tohumları olduğunu kavramıyorlar. Mazlumları kurtarmak amacıyla oluşturulan bu politikaların, nasıl bir canavara dönüştüğünü en iyi biz Kürtler biliriz. Çünkü bizler; tek devlet, tek bayrak, tek dil, tek din, tek kültür sloganlarıyla oluşturulan bu politikanın kurbanlarıyız. Bu açıdan, bu tür politikaları kurtuluş yolu olarak göstermemiz; affedilmez bir hatadır, tarihten ders almamaktır.

Kürt toplumu da Ortadoğu’da yaşayan toplumlar gibi çok halklı, çok dilli, çok kültürlü, çok dinli ve çok sınıflı, çoğulcu bir toplumdur. Bu toplumsal yapı, asırların birikimi sonucunda oluşmuş eşi bulunmaz bir zenginliğimizdir. Bu çoğulculuğu; su, petrol, maden ve bitki örtümüz, yeraltı ve yerüstü zenginliklerimiz gibi korumalıyız.

Toplumumuzda var olan kimliklerimiz, birbirinin varlığına saygı göstermeli, kendisi için istediğini başkaları için de istemelidir. Herkes karşılıklı olarak etkileşmek için kapılarını birbirine açık tutmalı, her birey ve her toplumsal grup istemlerini, özlem ve beklentileriyle ilgili düşüncelerini özgürce söylemeli, toplumun ortak çıkarları için barışçı, demokratik bir uzlaşma kültürünün oluşması için çaba göstermelidir.

Kısacası Kürtler de çağdaş, uygar bir toplum olabilmek için çok renkli, çok sesli, katılımcı, paylaşımcı bir toplumsal yaşamı kendine amaç edinmelidir. Sahip olduğumuz zengin mozaik, çağdaş bir yaşam kurmamız için en büyük sermayemizdir. Bu çok değerli sermayemizi gözümüz gibi korumalıyız. Atalarımızdan bize miras kalan bu sermaye, yalnız ekonomik ve kültürel dünyamızı değil, politik dünyamızı da renklendirecek en büyük varlığımızdır.

Türkiye'nin sosyo – ekonomik yapısı

“Cumhuriyetin Türkleştirme politikası, Kürtlerin yaşadığı bölgelerin ekonomik, mali ve siyasi olarak geri bıraktırılmasına yönelik olduğundan, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları kendi dinamikleriyle oluşan doğal farklar değildir, bilinçli bir tercihin sonucu, bir devlet politikasıdır.”

Mehmet KARA

1. Osmanlı'ya Kısa Bakış

Tarım ekonomisi niteliği taşıyan Osmanlı Devleti'nde, iç ve dış ticaretin neredeyse tamamı azınlıkların elinde bulunuyordu. Sanayi üretimi, el sanatlarından öteye geçemiyor ve sanayi ürün ihtiyacı ithalatla karşılanıyordu. Sanayi olmadığı için adını hak eden bir işçi sınıfı da yoktu. Dolayısıyla kendi egemenliğini kurmak için gayret gösterebilecek bir burjuvazi de yoktu. Para ve ticaret işlerinin çoğunluğunu yöneten gayrimüslimler, Osmanlı Devleti'nden çok büyük güçlerden birinin koruması altında yaşamayı tercih ediyorlardı. Ayrıca, Fransız Devrimi'nin bir sonucu olarak ulusçuluk, Müslüman halklar arasında henüz yaygın olmasa da Osmanlı topraklarına girmişti. Yunanlılar, 1829'da bir ulusal devlet kurmayı başardılar. Öteki uluslar, Yunanistan'ı izle-

diler ve Sırbistan, Bulgaristan ve Arnavutluk'ta aynı şekilde ulus devletler kurdular. Siyonistlerin aksine, Ermeniler ve Kürtler ise Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra hiçbir büyük güç, davalarına sahip çıkmadığı için başarısızlığa uğradılar.

Osmanlı Devleti'nde, son dönem modernleşme çabaları sonucu ordu içinde ortaya çıkan reformcu subaylar kuşağı, 1889 yılında İttihat ve Terakki (Birlik ve İlerleme) Komitesi olarak bilinen gizli bir dernek kurdu. Modern Türk tarihinde, hepsi önemli roller oynayan, Enver Paşa,

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yeni bir Türkiye ile yeni bir Türk oluşturma süreci başladı. Irkçı uygulamalar hızla hayata geçirildi, Şark Islahat Planı ile Kürtlerin ulusal kimliği ve demokratik hakları reddedildi, "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası çerçevesinde Kürtlere para cezaları verildi.

Cemal Paşa ve Mustafa Kemal Atatürk bu derneğin üyeleri idi.

İttihat ve Terakki Partisi, iktidara geldikten sonra ve I. Dünya Savaşı boyunca, imparatorluğun yaşayabilmesinin koşulu olarak sermayenin "Müslümanlaştırılması" görüyordu. Bu amaçla, imparatorluğun iktisadi yapısında önemli bir ağırlığa sahip olan Rum ve Ermenilerin gücünü kırmaya ve onların işlevini de Müslüman unsurlara transfer etmeye yönelik bir politika izlemişti. Savaş boyunca Rum ve Ermenilerin ekonomik etkinliği azaltıldı. Dört yıllık savaş boyunca devlet desteği sayesinde "Müslüman" sermaye hızlı bir gelişme gösterdi. Söz konusu dönemde kurulan şirket sermayesi %3'ten %38'e yükseldi. Ermeni Tehciri ve Rumların kitleler halinde göçe zorlanması sonucu bu

iki Hristiyan kesimin servetleri bulundukları bölgelerdeki Müslümanların eline geçti.

Kürt beyleriyle Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler ise bir ittifak anlayışı içindi. Beyler Osmanlı nüfuz ve himayesini tanımışlar, askerleriyle padişah yanında savaşa katılmışlar; Osmanlı idaresi de onların işlerine pek karışmamıştır. Beyler kendi nüfuz alanlarında asayiş bizzat korumuş, artı ürüne el koymuş, yargı yetkisini kullanmışlardır. Kürt egemen çevreleriyle Osmanlı yönetimi arasında var olan bu ilişkiler, Cumhuriyet döneminde de öz itibarıyla aynen devam etmiştir.

2. Cumhuriyetin İlk Yılları

Cumhuriyeti kuran kadrolar ile İttihat ve Terakki Komitesi tarafından yapılan 1908 hareketinin yönetici kadroları, aşağı yukarı aynı kişilerden oluşuyordu. Cumhuriyeti kuranlar sanki İttihatçılardan başkasıymış gibi gösterilmeye çalışıldı. Cumhuriyetle başlayan dönem, Batı kapitalizmiyle bir hesaplaşma dönemi değil, yeni bir uzlaşma ve denge oluşturma dönemidir.

Cumhuriyetin kuruluşundan sonra yeni bir Türkiye ile yeni bir Türk oluşturma süreci başladı. Irkçı uygulamalar hızla hayata geçirildi, Şark Islahat Planı ile Kürtlerin ulusal kimliği ve demokratik hakları reddedildi, "Vatandaş Türkçe Konuş" kampanyası çerçevesinde Kürtlere para cezaları verildi.

Osmanlı Devleti'nde sermaye birikimi sağlanamadığından bir burjuva sınıfı oluşmamıştı. Sorunun çözümü için kolları sıvayan Türk ulusalcıları, 1923 yılında İzmir İktisat Kongresini topladılar. Tüccar, çiftçi, sanayici ve işçi kesimlerinin siyasal yönetim ile bütünleşmelerini sağlamak ve yabancı sermaye çevrelerine ekonominin gelecekte alacağı biçimi açıklamak temel amaç idi.

Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gelişmeler şöyle özetlenebilir;

•Özel girişimciliğin özendirilmesi ve desteklenmesi amacıyla 1927 yılında Teşvik-i Sanayi Kanunu çıkarılmış, özel sanayiciye ucuz ya da bedava sınai tesis arsası, birçok vergi muafiyeti, ve teşvik primi sağlanmıştır.

•Cumhuriyetin kuruluşundan 1938 yılına kadar; şeker (Uşak, Eskişehir, Alpullu), Dokumacılık (Bursa, Bünyan), Çimento (Ankara), Bez (Bakırköy, Ereğli ve Kayseri), Keçiborlu Kükürt, Paşabahçe Cam, Gemlik Suni İpek, Bursa Merinos fabrikaları ülkenin batısına açılmış, 1936'da Çubuk Barajı kurulmuş, 1938'de Divriği Demir Madeni İşletmesi açılmıştır.

•Yatırımların bölgesel dağılımının dengeli olması, bir başka deyişle yatırımların yurt düzeyine yayılması prensibinin öngörüldüğü öne sürülen Birinci Beş Yıllık Sanayi Planında yatırımların yapıldığı il ve ilçeler şöyle sıralanmış; Gemlik, Zonguldak, Isparta, İzmit, Keçiborlu, Bodrum, Bakırköy, Kayseri, Ereğli, Nazilli. (Bölgesel yatırım dağılımının dengeli olduğunu iddia edenler hiç coğrafya dersi almamış galiba. 1938 yılına kadar sadece Malatya ve Iğdır'da Mensucat fabrikası kurulmuş. Batıya 24, Kürdistan'a 2 yatırım, denge buyusa, dengesizlik nasıl olurdu acaba?)

•1925 yılında Takrir-i Sükun Kanunu çıkarılarak; tek parti diktası getirilmiş, işçi sınıfının örgütlenmesi, 1 Mayıs kutlamaları ve Komünist Partisi kurulması ile Kürt dilinin konuşulması yasaklanmıştır.

•1934 yılında "2510 Sayılı Mecburi İskan Kanunu" çıkarılmış, ırkçılık ve asimilasyon konusunda net ifadeler kullanılmıştır. Yasanın 1. Maddesinde "Türkiye'de Türk kültürüne bağlılık dolayısıyla nüfus oturuş ve yayılışını düzenleme yetkisi dahiliye vekiline verilmiştir." 2. Maddesinde "İskan mıntıkaları üçe ayrılmış; 1. Mıntıka: Türk kültürü nüfusunun tekasüfü (yoğunlaşması) istenen yerler; 2. Mıntıka: Türk kültürüne temsili (asimilasyonu, eritilmesi) istenilen nüfusun nakil ve iskanına ayrılan yerler; 3. Mıntıka: Yer, sıhhat, ikti-

sat, kültür, siyaset, askerlik ve inzibat sebepleri ile boşaltılması istenilen ve iskana ve ikamete yasak edilen yerlerdir". Yasanın diğer maddelerinde özetle "Çingeneler ile Türk kültürüne bağlı olmayan aşiret fertlerinin 2 numaralı mıntikalara dağınık olarak yerleştirmeye, gerektiğinde Türkiye dışına çıkarmaya dahiliye vekili selahiyettardır" deniliyor.

•1934 yılında çıkarılan İş Yasası 1936'da Mussolini'nin yasaları model alınarak güçlendirilmiş, işçilerin ne sendika kurmalarına ne de grev yapmalarına izin verilmiştir.

•1930'larda her türlü muhalefet komünizm olarak damgalanmış ve şiddetle cezalandırılmıştır.

3. Cumhuriyet Sonrası Siyasal Yaşam

Türkiye Cumhuriyeti, Osmanlı devlet geleneklerini ve bu arada İttihat ve Terakki milliyetçiliğini devralmakla yetinmedi, bu milliyetçiliği birçok yönden daha da geliştirip olgunlaştırdı. Irkçılık ve şovenizm, yeni devletin üzerine temellendiği ana ilkelerdi. İşte çok ulusluluğu, çok kültürlülüğü reddeden ve "tek ulus, tek devlet, tek şef" biçiminde sloganlaştırılan bu politika ekonomik, sosyal, politik ve kültürel alanlarda atılan her adımın ana belirleyicisi olma özelliğine sahiptir.

Cumhuriyeti kuran kadrolar, ilk iş olarak resmi bir ideoloji oluşturmaya koyuldular. Yaptıkları ise daha çok Mustafa Kemal'in kişiliği etrafında bir kişi kültü yaratmak ve Tek Parti dönemi "İnkılaplar"ının önemini abartmak oldu. Cumhuriyetin yeni yönetici elitinin ve dayandığı tarihsel olarak geri sosyal sınıfların ihtiyacı olan bu resmi ideolojiyi oluşturmak da ittihatçı artıklarına ve onların devamı olan Cumhuriyet aydınlarına düşecekti. Ancak bunlar kapitalist topluma özgü aydınlar gibi, devletten "görece bağımsız" değillerdi. Bu durum, düşünsel entelektüel alanı kısırlaştırmış, anti-demokratik, tektip, bağnaz bir düşünce kalıbının yerleş-

mesi sonucunu doğurmuştur. Afrika'nın, Asya'nın, Latin Amerika'nın uzak yerlerindeki ırkçı-faşist baskılara "tepki gösteren" kimi Türk aydınlarının, burunlarının dibindeki bir ulusun yaşadığı trajediyi göz ardı etmeleri, Kürt sorunu karşısında bağnaz birer şoven kesilmeleri; diktatörlere karşı olmaları, ama kendi geçmişlerindeki diktatörleri bunun dışında tutmaları vb. çifte standardın ne kadar köklü olduğunu da göstermektedir.

Cumhuriyet yönetiminin kitlelere bakı-

juvazinin işlevini, Rum ve Ermenilerden "Müslüman tüccara" aktarmak dışında yapısal nitelikte hiçbir dönüşüm söz konusu olmadı.

Aslında "devletçilik" denilen politikalar, sermaye birikimini (burjuvazi yetiştirme süreci) sağlamaya yönelik stratejinin dünya ekonomik krizi koşullarında aldığı biçimdi. Mustafa Kemal de devletçiliği, "kişilerin özel teşebbüslerini esas saymak, fakat büyük bir milletin ve geniş memleketin bütün ihtiyaçlarını ve birçok şeylerin

yapılmadığı ülke ekonomisini devletin eline almak" olarak anlıyor.

Resmi tarih söylemlerinde yer aldığı gibi siyasal faaliyetin merkezi Meclis değil, Halk Partisi'ydi. 1935'te, Almanya'daki Nazi örneğini izleyen CHP, parti ile devletin birleştirilmesini öngören bir tasarımı kabul etti; genel sekreter içişleri bakanlığı görevine getirilirken, partinin vilayet örgütlerinin başkanları kendi vilayetlerine vali olarak atandılar. Kemalistler Türkiye'de tek parti diktatörlüğü oluşturma yönündeki en önemli adımı atmışlardı. Ayrıca CHP'nin "Altı Ok"u, 1937'de yapılan bir değişiklikle Anayasa'nın 2. maddesine "Türk Devleti'nin Temel Nitelikleri" olarak geçmiştir.

Resmi tarih söylemlerinde yer aldığı gibi siyasal faaliyetin merkezi Meclis değil, Halk Partisi'ydi.

1935'te, Almanya'daki Nazi örneğini izleyen CHP, parti ile devletin birleştirilmesini öngören bir tasarımı kabul etti; genel sekreter içişleri bakanlığı görevine getirilirken, partinin vilayet örgütlerinin başkanları kendi vilayetlerine vali olarak atandılar. Kemalistler Türkiye'de tek parti diktatörlüğü oluşturma yönündeki en önemli adımı atmışlardı.

Ayrıca CHP'nin "Altı Ok"u, 1937'de yapılan bir değişiklikle

Anayasa'nın 2. maddesine "Türk Devleti'nin Temel Nitelikleri" olarak geçmiştir.

şıyla, Osmanlı "yenilikçi" yönetiminin bakışı arasında hiçbir temel fark yoktu. Cumhuriyet yönetimi için de kitleler, vergi veren, askerlik yapan, güdülen, pasif ve edilgen bir yığından başka bir şey değildi. Cumhuriyet bürokrasisi, İmparatorluğun bürokrasisiydi. Cumhuriyetin yönetici ekibine yeni unsurlar katılmamıştı. Memurlar İstanbul'dan Ankara'ya taşınmışlardı.

Milli Mücadele ve sonrasında üretim ilişkilerine dokunulmadı. Komprador bur-

olarak geçmiştir.

4. Bölgeler Arası Gelişmişlik Farklarının Çeşitli Açılardan Analizi

Cumhuriyetin Türkleştirme politikası, Kürtlerin yaşadığı bölgelerin ekonomik, mali ve siyasi olarak geri bırakılmasına yönelik olduğundan, bölgeler arasındaki gelişmişlik farkları kendi dinamikleriyle oluşan doğal farklar değildir, bilinçli bir tercihin sonucu, bir devlet politikasıdır.

Sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine göre, bölgeler arasında karşılaştırma analizinde Türkiye ortalamasının üstünde veya altında olan bölgeler 2010 yılına göre şöyle sıralanmıştır:

Marmara	1,70211
Ege	0,48296
İç Anadolu	0,48138
Akdeniz	0,02069
Karadeniz	(-) 0,51355
Güneydoğu Anadolu	(-) 1,01123
Doğu Anadolu	(-) 1,16236

*Devlet Planlama Teşkilatı; Bölgelere göre sosyo-ekonomik gelişmişlik endeksi.

Görüldüğü gibi Türkiye ortalaması sıfır olarak varsayıldığında; gelişmişlik endeksinde batı bölgeleri ortalamasının üstünde, Kürdistan ise ortalamasının oldukça altında kalmaktadır.

Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH); bir ekonomide belli bir dönemde ülke sınırları içinde üretilen mal ve hizmetlerin parasal değeridir.

Bölgelere göre GSYİH dağılımı ise şöyledir;

Marmara	%37
Ege	%16,75
İç Anadolu	%16,08
Akdeniz	%12,72
Karadeniz	%9,08
Güneydoğu Anadolu	%5,10
Doğu Anadolu	%3,27

*www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm; 2000 yılı verilerine göre.

Görüldüğü gibi Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Gayri Safi Yurt İçi Hasılasının toplamı, Karadeniz Bölgesine bile yetişememektedir.

Ekonominin finansmanı, dolayısıyla özel yatırımların geliştirilmesi açısından banka mevduat ve kredileri önemli bir yere sahiptir. Türkiye'deki toplam banka mevduat ve kredilerinin bölgelere göre dağılımı ise şöyledir;

Bölgeler	Mevduat	Kredi
Marmara	%46,7	%45,1
Ege	%9,6	%9,8
İç Anadolu	%19,0	%13,6
Akdeniz	%6,5	%8,5
Karadeniz	%3,7	%4,6
Güneydoğu Anadolu	%1,6	%3,0
Doğu Anadolu	%1,5	%1,7

*Türkiye Bankalar Birliği; 2010 yılı (Tabloda ayrıca Kıbrıs ve Yabancı ülkeler var)

Tablodan anlaşılabacağı gibi Kürdistan'da finanse edilecek bir ekonomik yapılanma olmadığından toplanan mevduat %3,1 ve dağıtılan kredilerin toplamı %4,7 olarak gerçekleşmiştir.

Yine 2010 yılı verilerine göre bazı istatistikî bilgiler aşağıdaki gibidir;

•Kamu yatırım harcamaları konut, kanalizasyon, su, enerji, yol, eğitim, sağlık gibi alanlarda pozitif etkiye bulunmasının yanı sıra, kamu harcamasının yapıldığı bölgeye kaynak transferi yaratmaktadır.

Kamu yatırım harcamalarında Marmara bölgesi %27 ile 1. Sırayı almaktadır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu ise %7 ile sonuncu sırada yer almaktadır.

•Okur-yazar oranı Marmara'da %92,4; Güneydoğu Anadolu'da %73,2'dir.

•İç Anadolu bölgesinde 581 kişiye 1 hekim düşerken Doğu Anadolu'da 1.329 kişiye 1 hekim düşmektedir.

•Türkiye genelinde köylü ailelerinin %30'u tamamen topraksızdır. Bunların bir mezarlık toprakları bile yoktur. Topraksız köylülerin oranı, feodal kalıntıların güçlü olduğu Kürdistan'da %38'e yükselmektedir. Güneydoğu Anadolu bölgesinde köylü ailelerinin %4'ü toprakların %50'sine sahiptir.

•Gelişmiş bir toplumla geri kalmış bir toplum arasındaki temel fark, ülkelerin sahip oldukları insan varlıklarının nitelikleri arasındaki farktır. Geri bölgelerden gelişmiş bölgelere doğru oluşan göçler, gelişmenin temel faktörü olan genç işgücü

ile sermayenin bölge dışına gitmesi anlamına gelmektedir.

1980 sonrası Kürdistan'dan batıdaki çeşitli illere göçen Kürt sayısı 4 milyona yaklaşmıştır.

Türkiye genelinde 2010 yılı gelir dağılımı ise şöyledir;

Nüfus	Milli Gelirden Alınan Pay
1. %20'lik dilim	46,4
2. %20'lik dilim	21,9
3. %20'lik dilim	15,3
4. %20'lik dilim	10,6
5. %20'lik dilim	5,8

*Türkiye İstatistik Kurumu

Görüldüğü gibi milli gelirin yarıya yakını Türkiye nüfusunun %20'sine, kalanı nüfusun %80'ine dağılmaktadır.

SONUÇ

Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerinde yükselen Türkiye Cumhuriyeti'nin temelindeki harç, ırkçılık ve şovenizmdir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye halkları tek parti diktatörlüğü altında inletilmiş, Kürdistan'a ait yeraltı ve yerüstü zenginlik kaynakları batıdaki sanayi bölgelerine transfer edilmiş, sanayi, tarım ve hayvancılığı geliştirme yönünde gerekli adımlar atılmamış, nehirleri üzerinde kurulan barajlardan sağlanan elektrik yörenin dışındaki sanayide kullanılmıştır. Bir örnek olarak, Elazığ yöresinde çıkarılan bakır, krom ve kurşun bu yörenin ekonomisine bir katkıda bulunmayıp, belli işlemlerden geçirildikten sonra

Türkiye'nin Batı bölgelerine naklediliyor ve sanayi başta olmak üzere ekonominin hizmetine orada sunuluyor. Diğer madenlerin durumu bunlardan farklı değil.

İster doğrudan zor yoluyla, isterse yaşanan çatışma ortamı ve açlık sonucu ile dolaylı biçimde olsun, insanlarımız doğup büyüdüğü toprakları terk etmek zorunda kalmışlar, göçtükleri Türkiye'nin değişik bölgelerinde ucuz işgücü oluşturmuşlardır. Bu durum Kürdistan'da buğday ekecek, sebze-meyve yetiştirecek, hayvan besleyecek, maden işletecek, fabrikada çalışacak milyonlarca kolun üretim alanından çekilmesi demektir. Kuşku yok ki eğer bu insanlarımız ülkelerini terk etmemiş olsalardı, fiziki ve beyinsel güçlerini orada harcayacak, onun maddi ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunacaklardı. Oysa milyonların batıya göçü, onu bu olanaktan yoksun kılıyor, yoksulluğu katmerleştiriyor.

Türkiye'de 12 Eylül darbesiyle açılan dönem ise, kendinden öncekilerden çok daha büyük yıkımlar getirmiş, Türkiye'yi zindana çevirmiştir. O günden sonra tüm demokratik hak ve özgürlükler rafa kaldırılmış, baskı ve terör toplum yaşamına hâkim tek geçerli kural haline getirilmiştir.

Askeri Faşist darbenin üzerinden 32 yıl geçmesine rağmen darbeciler tarafından yapılan anayasa, siyasi partiler yasası, seçim yasası ve benzeri birçok yasa değiştirilmemiş, ancak ayrıntı sayılabilecek iyileştirmeler son 10 yılda Avrupa Birliği'nin zorlamalarıyla gerçekleştirilebilmiştir.

Kaynakça:

Ahmad, Feroz; *Modern Türkiye'nin Oluşumu*,

Başkaya, Fikret; *Paradigmanın İflası*,

Çimen, Mirzali; *Dünü ve Bugünüyle Geri Kalmışlık Sorunu*,

Saad-Filho, Alfredo; *Kapitalizme Reddiye, Yurtsever, Haluk; Sınıf Savaşları ve Devlet*

www.dpt.gov.tr

www.tuik.gov.tr

www.tbb.org.tr

www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm

Şeyh Sait Kürt milli hareketinin Türk basınına yansıma biçimi

“Dönemin Türk gazetecilerinin haber dünyasını belirleyen tek güç, Türklerin çıkarları adına zengin Kürdistan coğrafyasını sömürgeleştirerek Türk vatani olarak telaki etmek ve asimilasyon politikaları dahilinde Türkçülük fikirlerini Kürtler arasında yaygınlaştırmak idi.”

Ali Haydar KOÇ

Türkiye yönetimi, Türk ve dünya kamuoyu nezdinde basın yoluyla yürüttüğü sınırsız hayali propagandalarla, 1925'te Şeyh Sait önderliğinde ortaya çıkmış olan ve tamamıyla ulusalcı istem-özelliklere sahip olan Kürt milli hareketini, gerici, irticacı ve çağdaş Türk yönetimine karşı çıkan feodal ağaların, şeyhlerin, seyitlerin toplumsal tepkisi biçiminde kamuoyuna sunmuştu. Aynı tarihlerde çıkarılan Takrir-i Sükun Kanunu ile; “irtica ve isyana ve ülkenin sosyal düzenini, huzur ve sükununu ve emniyet ve asayişini ihlale yönelen örgüt, kışkırtma, özendirme, girişim ve yayını hükümet Cumhurbaşkanının onayı ile doğrudan doğruya ve idareten yasaklamaya yetkilidir.” hükmü getirilerek, bununla muhalif sayılabilecek kesimlerin de susturulması öngörülmüştü.

Buna bağlı olarak 3 Mayıs 1925'te çıkarılan ek bir kararname ile “Havale-I Şarkiyede Idare-I Örfiye Mintikasında Tatbik Edilecek Sansür Talimatnamesi” de kabul edilerek

yürürlüğe konulmuştu (Bkz. İzzet Öztoprak, Kurtuluş Savaşında Türk Basını, Servet İskit, Türkiye’de Matbuat Idareleri ve Politikaları, 1943. Mete Tunçay, Türkiye Cumhuriyetinde Tek Parti Yönetiminin Kurulması 1923-193, Orhan Koloğlu, Takvim-i Vakai, Türk Basınında 150 yıl, 1831-1981, N.A.Banoğlu, Basın Tarihimizin Kara ve Ak Günleri). Türkiye devleti, Kürt ve Kürdistan’a dair bütün tarihi bilgileri yokede bilmek için, "neşriyat ve propaganda komitesi" tarafından yönlendirildiği Türk gazetelerini, dergilerini ve sesli yayınları denetimde tutarak, yayılması gerekli görülen propaganda faaliyetlerinde kullanarak, kamuoyunda Kürdistan’ın, Türk yurdu ve Kürtlerin de “dağ Türkü” olduğuna dair zihniyete siyasal ve idari zemin hazırlıyordu.

Bu yazımda, 1925’te ortaya çıkan Kürt milli hareketinin CHP

tarafından denetimde tutularak, „neşriyat ve propaganda komitesi“ tarafından verilen propaganda bilgileriyle yönlendirilen dönemin Türk basınına nasıl yansıdığına dair dönemin bazı gazete ve dergileri örneğinde ele alarak, 20.yüzyıl Kürt tarihinin önemli bir siyasal devrini oluşturan ve çok geniş bir araştırma sahasına sahip olan bu konu hak-

kında kısaca bazı bilgiler vermeye çalışacağım.

Şubat 1925’te başlayan Şeyh Sait Kürt milli hareketi ve bu hareket ile birlikte Türkiye Cumhuriyeti devleti, Türk ırkçılığının çıkarları adına Kürdistan’da soykırımlar, zorunlu göçürtmeler, inkar ve asimilasyon süreçlerini başlatarak, Kürdistan’da yakla-

şık yüzyıldır bitmeyen faciaların, zulümlerin, eziyetlerin ve toplumsal felaketlerin önünü açmıştı. Kürdistan’da gerçekleştirilen bütün bu zulümlerin dönemin Türk basınına yansımaları, başka bir insanlık felaketini karşımıza çıkardığı gibi, Türkçülüğün çıkarlarından başka bir şey görmek istemeyen devrin ırkçı muhafazakar Türk

aydınlarının ve gazetecilerinin Kürtlere reva görülen bu zulümler karşısındaki tavır-davranışlarına dair zihniyetlerini, tek şef ve tek partinin verdiği talimatlarla belirleyen düşünsel dünyalarını karşımıza çıkarmaktadır. Ankara yönetimi tarafından Mayıs 1925'ten sonra yapılan bütün resmi açıklamalarda "hükümetin kararlı tutumu, milletin ve basının desteği sayesinde isyan bastırılmıştır" biçiminde dile getiriliyordu. Örneğin, Kürdistan'da yapılacak basın faaliyetleri, 3 Mayıs 1925'te çıkarılan "Havale-I Şarkiye de Idare-I Örfiye Mıntıkasında Tatbik Edilecek Sansür Talimatnamesinin" belirlenen sınırları çerçevesinde yapıyordu. Bu talimatnamenin bir başka özelliği de Kürt basın ve yayın organlarının hiç bir faaliyet yapamayacağını, yapanların ölüm ile cezalandırılacağı hükümünü içeriyordu.

Kürdistan'da bu talimatnamenin siyasal ve sosyal tesirlerini 1960'lara kadar görmek mümkündür. Ayrıca bu talimatnameye dayanarak, 5 Mart 1925'te İstanbul'da çıkan Tevhid-i Efkar, Son Telgraf, İstiklal, Sebilürreşat, Aydınlık, Orak Çekiç, İkaz ve Doğrusöz gibi bazı gazete ve mecmualar kapatılmıştı (Bkz. Ergun Aybars, Yakın Tarihimizde Anadolu Ayaklanmaları, Behçet Cemal, Şeyh Sait İsyanı). Bu gazete ve mecmuaların yaptıkları bütün haberler, Kürtlere hakaret etme yönünde idi. Kapatılmalarının asıl sebebi ise, Osmanlı devletinden gelen alışkanlıktan dolayı "Kürt ve Kürdistan" kavramlarını "gerici, irticacı ve feodal Kürt/Kürdistan beyleri, şeyhleri" biçiminde haberlerde kullanmış olmaları idi. Örneğin: Orak Çekiç gazetesinin 5 Mart 1925'te çıkan son sayısında Şeyh Sait isyanı hakkında şu görüşlere yer verilmişti: " ... Yo-

bazların sarıkları yobaz zümresine kefen olmalı, ... yobazlarıyla, ağalarıyla, şeyhleriyle, halifeleriyle, sultanlarıyla birlikte kahrolsun derebeylik, ... irtica ve derebeyliğe karşı mücadele için, köylüler, ameleler etrafında teşkilatlanmalıdırlar, ... İngilizlerin oynattığı irtica kuklası, ... ekalliyet milletlerinin sergerdelerini ayaklandırmamanın, eski bir İngiliz ve Rus oyunu olduğunu, ... Şeyh Sait ne biçim eşkiyadır, ... Genç'teki ayaklanmanın gerisinde Kürdistan derebeyleri vardır, ... Cumhuriyet hükümeti derebeyliği tasfiye edecektir." (Bkz. Orak Çekiç gazetesi 5 Mart 1925, Mete Tunçay Türkiye'de Sol Akımlar-I-1908-1925-). Dönemin Türk yönetimi, buna benzer haber ve yayınlar yapan Ahmet Şükrü Esmer, Velid Ebuzziya, Abdulkadir Kemali, Fevzi Lütfi,

İlhami Safa, Ahmet Emin Yalman, Suphi Nuri İleri Eşref Edip, Sadri Ethem, ve İsmail Müştak vs. gibi gazetecileri ve gazete sahiplerini bile "zararlı ve yıkıcı yayın" yapmak ile suçlayarak, cezalandırmıştı. (Bkz. Avni Doğan, Kurtuluş ve Kuruluş Sonrası-1964).

Tamamıyla Kürt ulusal haklarını elde etme amacıyla ortaya çıkan 1925 Şeyh Sait Kürt milli hareketi, Türk basınına çok farklı haber ve yorumlarla yansıtılmıştı. Türk gazetecilerinden Refik Nuri, Tanin gazetesinde 1925 Kürt milli hareketini şöyle tarif etmektedir; "İsyanın en büyük sebeplerin-

den biri idaresizlik, dini tahrikat, yabancı parmağı, isyanın umumi bir Kürt hareketi olarak kabul edilmemesi, ... bu isyanın dışarıdan da desteklendiğini, Ermeni ve Nesturilerin de bu isyana destek vererek iştirak ettiklerini ele geçen delillerle anlaşıldığını, gerek Ermenilerin ve gerekse Nesturilerin Şeyh Sait ile birlikte bu işe müştereken başladıklarını ve yegane maksatlarının da müstakil bir Kürdistan ve Ermenistan kurmak olduğunu, bunun için de din ve şeriatı ön plana çıkararak işe başladıklarını... "vs. gibi yorumlar yapmış idi (Bkz. Tanin gazetesi, 2 Mart 1925).

Mehmet Asım Bey ise, Vakit gazetesinde şunları dile getirmektedir: " ... İsyanın çıkış sebebinde İngiliz tahrikinin

temiyoruz." diye isyana kalkıştılar. Bu durum dikkate alınırsa memleketimizi mahveden ve tahrik eden bu tür isyan faaliyetlerinin asıl sebebi gaflet ve cehalet olduğu anlaşılabacaktır... İstiklalin manasını bile anlamaktan uzak olan bu insanların..." (Bkz. Vakit gazetesi, 11 Nisan 1925). Türkiye basını "Neşriyat Ve Propaganda Komitesinin" talimatları doğrultusunda iş bölümü yaparak, kendilerine önceden hazırlanarak verilen haberleri kendi yorumları imiş gibi kamuoyunda propaganda ediyordular. Türk basınında, Türk ordusu tarafından soykırıma ve zorunlu göçürmelere tabi tutulan Kürtlerden ve Kürdistan'da gerçekleştirilen insanlık dışı zulümlerden ve haritadan silinen Kürt şehirlerinden, kasabalarından, bin-

lerce Kürt köylerinden hiç bahsedilmemesi, Türk yönetiminin Kürdistan'ı işgal etme konusunda daha önceden planlı (Kürt soykırımını dünya kamuoyundan gizleme niyetinden dolayı) hazırlıklar yaptığına işaret etmektedir.

Türk basının en çok öne çıkardığı konulardan biri; Kürt milli hareketinin dış kaynaklı olduğu biçimindeki bilgilerdir, ki bu uydurma ve hayali bilgiler, içinde

olduğu, isyanda saltanat ve hilafet usulünü getirmek isteyenlerin tesiri bulunabileceğini, Genç gibi ziraattan başka hiçbir faaliyet sahasına sahip olmayan yerlerde meydana gelen bu isyan hareketinde aşar usulünün kaldırılmasının tesir ettiğini, 50-60 lira ile iltizam edilen köylerden binlerce lira vergi toplamaya alışmış olan ağalar, bu kazançlarının kurumuş olduğunu görünce buna tahammül etmediklerini, bu nedenle aşarın kaldırılmasından galeyana gelen birtakım kişiler Şeyhler ile beraber harekete geçen ahalinin "Biz Cumhuriyet idaresi is-

yaşadığımız 21.yy.da da hala bazı kesimleri etki altında tutmakta veya hala bazı kesimler bu bilgileri kullanarak kamuoyunu yanıltma siyaseti izlemektedirler. Örneğin; bu konuda "Neşriyat Ve Propaganda Komitesi" tarafından hazırlanan çokça hayali mektupların varlığını Türk basınında görmek mümkündür. Bu mektupların en önemli özelliklerinden biri ise, Kürt liderlerin öldürülmesinde delil olarak kullanılmış olmalarıdır. Örneğin Cumhuriyet gazetesinde verilen bir haberde; "Yakalanan isyancılarından Emin Bey sorgusunda Hanili Şeyh Hü-

seyin'den Şeyh Ali Rıza'ya gelen bir mektuptan bahsettiğini, ... Bu mektupta Diyarbakır'ı aldıktan sonra İngilizler ile birleşileceği ve Cizre'de İngilizler ile temas edileceği..." (Bkz.Cumhuriyet gazetesi, 1 Haziran 1925). Ayrıca bir başka haberde Binbaşı Kasım kaynak olarak gösterilmektedir; "... mütareke senelerinde Kürt münveranından sabık mebus Yusuf Ziya'nın şark vilayetlerine giderek müstakil Kürdistan için çalıştığını Kürdistan'ın kurulması maksadıyla İstanbul'da teşkil edilen Kürdistan İstihlası Cemiyetine girmeleri için Kürt halkını teşvik ettiği ve cahil halkı infiale çalıştığını, bu cemiyete mensup olan kuvvetlere parola konulduğunu ve bu cemiyetin İngilizlerle münasebette bulunduğunu, cemiyete İngilizler tarafından her türlü yardımda bulunacağı hakkında Yusuf Ziyanın teminat verdiğini ve bu halin beş seneden beri devam ederek Kürdistan istiklal arzusunun uyandırıldığını... Şeyh Sait'in isyan vakası ortaya çıkınca İngilizlerle muhaberesinin olduğunu..." (Bkz.Cumhuriyet Gazetesi, 21 Nisan 1925).

Kürt basın-yayınlarının tamamıyla kanuni-cezai tedbirlerle susturulmasının gerçekleştirildiği bir zamanda, Türk yönetimi tarafından etnik temizlik niyetiyle kapalı havza haline getirilen Kürdistan ve Kürtler hakkında "Neşriyat Ve Propaganda Komitesi" tarafından basına hazır bir şekilde servis edilen haberlerde Kürtlerin, Ortadoğuda çıkarları olan devletler tarafından isyana teşvik edildiğini yani "dış mihraklar" konusunu yoğun bir şekilde propaganda ederek kamuoyunu yönlendiren Türkiye basını, buna karşılık Kürtlerin bağımsızlık idealinden dolayı isyan ettiklerinden ve sayıları yüzbinleri aşan Kürt soykırımından, Kürdistan'da yaşanan zorunlu göçertme, asimilasyon gibi facialardan hiç bir şekilde söz etmemekte idi. Dönemin Türk basını, bağımsız bir devlet kurma amacıyla Kürdistan'da, 1925'te ortaya çıkan Kürt milli hareketi hakkında Ankara'dan verilen merkezi talimatlar dahilinde kamuoyunu haberdar

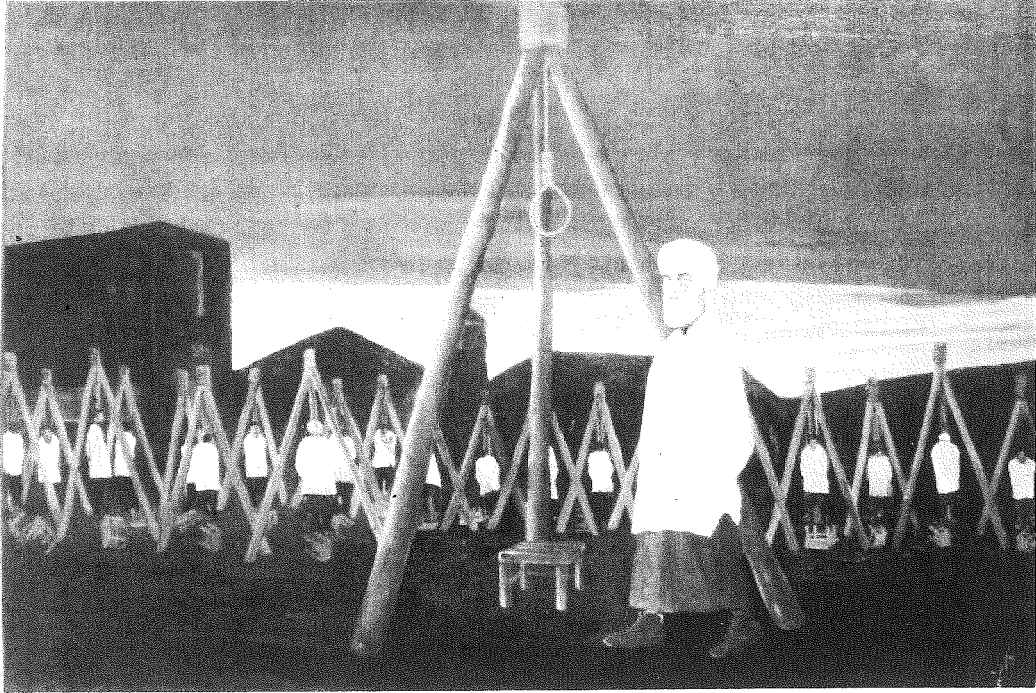
ederek, askeri seferlerle Kürdistan'da yürütülen Türkçülük faaliyetlerine dair sınırların Kürtleri de kapsadığını sık sık gazete/dergilerde propaganda ediyordular. Bu ve buna benzer haberleri dönemin Türk gazete ve dergilerinde sıkça görmek mümkündür.

Şeyh Sait Kürt milli hareketi döneminde İçişleri Bakanı olan asker kökenli Mehmet Cemil Uybadin, 1913'ten sonra İttihat ve Terraki Cemiyetinin üst düzey kadroları arasında yer alıyordu. Kürdistan'a yönelik bütün açıklamalardan sorumlu idi. Kürt milli hareketinin yayılma alanı, seferberliğin ilanı, ilk etapta etnik temizliğin yapılacağı mıntıkalar, bölgeler, yok edilecek aileler, yakılacak şehir, kasaba, köyler ve genel olarak iskan yani zorunlu göçürtme politikası ile ilgili Dahiliye Vekili Cemil Bey (Uybadin) basına yaptığı açıklamalardan birinde şunları dile getirmektedir; "Heyet-i vekiliye içtimasında vaziyeti mütalaa ettikten sonra yeniden bazı emirler verdik. Elaziz'in müdahilinde vaka olan ikinci bir müsademede ahali ve askerlerimiz asileri oradan da firara mecbur etmiştir. Elaziz'de hükümet tesis etmiş, vali vazifeye başlamıştır. Harput'taki müsademede asilerden yüzü mütecaviz telef olmuştur. Asilerin başında bulunan Şeyh Mahmut ile mahiyetindeki elli nefer esir edilmiştir. Asiler ahali tarafından şiddetle takip edilmektedir. Şimdiden bazı kıtaatımız Diyarbakır ve Harput'a yetmiştir. İsyen sahası malum olduğu üzere, Palu, Lice, Genç ve Piran'a münhasır kalmıştır. Umumi seferberlik ve ihtiyat zabitlerinin silaha davet edileceği hakkındaki haberler yalandır. Suret-i kıtada tekdir edebilirsiniz yalnız iskan mıntıklarına civar olan vilayetlerde kısmen seferberlik ilan edilmiştir.O civardaki ihtiyat zabıtları da vazifeleri başına gelmiştir..." (Bkz. Vatan gazetesi, 28 Şubat 1925). Dahiliye vekilinin bu açıklamaları, Türk yönetiminin Kürtlere yönelik soykırım yapma amacıyla 1913'ten sonra İttihat ve Terraki yönetimi tarafından yapılan etütler sonucunda hazırlanan planların ana-taslaklarını Kürdistan'da, 1925 ve

sonrasında olduğu gibi uyguladığına işaret etmektedir. Yani 1913-1918 yılları arasında Kürtlere yönelik uygulanan ve yarım kalan soykırım projesi Türkiye Cumhuriyeti devleti tarafından 1925'ten sonra tekrardan canlandırılmıştı.

"Neşriyat Ve Proganda Komitesi" tarafından yönlendirilen Türk gazetecilerinden Mehmet Asım Bey Şeyh Sait Kürt milli hareketi hakkında şu değerlendirmeleri yapmaktadır: " Genç'ten başlayan isyan hareketi Elaziz'de kuvvetli bir mukavemete çarptı ve azgın bir denizin sahildeki yalçın kayalara vuran müthiş dalgaları gibi kırılarak, dökülerek berbat ve perişan bir halde geriden geriye gitti... Hükümetin kuvvetleri yetişmeden evvel halk kuvvetleri irticai ha-

işleri Bakanı Cemil Bey, Piran hadisesi hakkında tafsilat vermiş ve civardaki zabıta kuvvetleri ile uçaklar vesair vasıtalarla tenkili keyfiyeti lazım gelenlere emredilmiştir. Meseleye kapanmış nazarı ile bakılmaktadır. Ankara mehafili bu işte İngilizlerin parmağı olduğu fikrindedir... Genç isyanı etrafında muhtelif şayialar duran etmektedir. Hadise irticaya dayanan fikirlerle başlamıştır..." (Bkz. Cumhuriyet Gazetesi, 24 Şubat 1925). Dönemin Türk gazetecilerinin haber dünyasını belirleyen tek güç, Türklerin çıkarları adına zengin Kürdistan coğrafyasını sömürgeleştirerek Türk vatani olarak telaki etmek ve asimilasyon politikaları dahilinde Türkçülük fikirlerini Kürtler arasında yaygınlaştırmak idi. Türk yönetiminin

reketlerin önüne geçmek için vazife-i vataniyelerine başlamışlardı..." (Bkz. Vakit gazetesi, 28 Şubat 1925). Gazetelerdeki köşe yazıları ve yapılan haberler devletin özel propaganda birimleri tarafından hazırlandığı için, Türk basınında Kürt isyanı hakkında farklı bilgileri ve bakış açıları bulmak mümkün olmamaktadır. Örneğin; "Bu günkü vekiller heyeti toplantısında İç-

talimatları doğrultusunda Türkçülüğe dayanan aşırı ırkçılık fikirleriyle hareket eden Türk gazeteci ve yazarları, bu aşırı ırkçılık duygularından dolayı Türk ordusunun Kürdistan'da gerçekleştirdiği soykırımları göremiyordular/görmek istemiyordular.

Türk yönetimi, Kürtlerin askeri ve siyasal gücünü parçalamak için, Kürtlerin belli bir kesimini çeşitli siyasal manevralarla, çe-

şitli vaatlerle oyalayarak, onları 1925 Kürt milli hareketinden uzak tutma siyaseti izleyerek, Kürt milli hareketinin yayılma alanını daraltarak askeri ve siyasal gücünü zayıflatmaya çalışıyordu. Bu siyasal anlayışa bağlı olarak Kürt isyani konusunda propaganda faaliyetlerini de belli Kürt çevreleri üzerinden yürüten Türkiye yönetimi, talimatlarla Türk basınına da bu alanda yönlendirmiş idi. Türk basınında bu konu hakkında çokça haberler yapılmıştı. Örneğin; dönemin Türk basınında Kürt Zaru Ağa diye birine dayandırılarak verilen bilgiler şöyle aktarılmaktadır; „Ben ne Şeyh Sait denilen melunu tanırım ne de onun adamlarını. Allah onların belasını versin ben bu heriflerin isimlerini bile bu vakte kadar duymadım. Bunlar gavurdurlar, lanet olsun onlara. Allah devletimize, milletimize ve gazi paşaya zeval vermesin..." (Bkz. Cumhuriyet gazetesi, 28 şubat 1925). Ayrıca Türk basınında bazı Kürt aşiretlerinin Ankara yönetimine çektikleri telgraflarla Şeyh Sait'in İngilizlere alet olduğunu ve kendisini desteklemeyeceklerini bildirdiklerini, Şeyh Sait'e karşı hükümetle beraber hareket edeceklerine dair haberlerin yoğun bir şekilde yapılmış olması, Ankara yönetiminin talimatları doğrultusunda Türk basınına yönlendiren "Neşriyat Ve Propaganda Dairesinin" Kürtlere karşı çok yönlü çalışmalar yürüttüğüne işaret etmektedir. (Bkz. Vakit gazetesi, 25 şubat 1925).

Yine Vakit gazetesinde geçen bir haberde; Diyar Ağa'nın isyan hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir: "Birden bire Şeyh Sait'in isyan ettiğini duyduk, Elazığ'a gelerek hükümeti basmış. Vallahi şaşırdık. Gökten mi indi, yerden mi çıktı bu hain dedik. Bir kısmımız tepelerde bekledik, Dersim'e sokmadık. Herkes ne bulsa bulur, bizde keçi, koyun hırsız çoktur ama hain yoktur. Bu herif azmıştı devlete karşı asi oldu. Biz Cumhuriyete sadık insanlarız, 1326 (1910/11) senesinde de İngilizler ile Rus konsoloshaneleri bizi isyana teşvik etmişti. Bize çok para vermek istiyorlardı.

Biz onları bastık ve paralarını almadık. Hükümetimize sadık kaldık..." Diğer taraftan Sabık Mustafa Ağa da şunları söyler: "Hükümetimize candan bağlıyız. Eğer Şeyh Sait veya Şeyh Şerif buraya gelseydi vallahi silah atardık. Bütün ağalar Elazığ'a indik, kumandan paşayı gördük. Ona sadakatimizi söyledik, "Şeyhlerin ne yüzünü gördüm ne de sözünü işittim. Onları görmek istemeyiz de, canımız millet uğruna feda olsun. Biz vallahi bu hainin nereden çıktığına şaşırp kaldık. Sebep olanların akıbeti için ne diyeyim." Köroğlu Şaban Ağa da "Şeyh Sait ve beraberindekiler allahımıza isyan etti..." (Bkz. Vakit gazetesi, 3 Mart 1925, Vatan gazetesi, 14 Mart 1925).

Türk yönetiminin talimatlarıyla Ankara'dan servis edilen haberleri kullanan Türk basını, bazı Kürt kökenli şahsiyetlerin görüşlerini de 1925'te ortaya çıkan Kürt isyanına karşı planlanan propaganda faaliyetlerinin önemli bir parçası olarak kullanmış idi. Bağımsız Kürdistan devletini kurma amacıyla ortaya çıkmış olan Kürt milli hareketine karşı başarılı olabilmek ve Kürdistan'da Türk idari sistemini kurabilmek için, Kürtler arasında ayrımcılığı esas alan bölgesel ve yöresel propagandaları yaygın bir şekilde kullanan Türkiye devleti, bununla Kürdistan'da birbirlerinden lokalize edilmiş alanlar yaratarak, Kürtler arasında düşmanlıklar yaratma yönünde çalışmalar yürütüyordu.

1925'te ortaya çıkan Kürt milli hareketine yönelik Türk yönetiminin aldığı askeri tedbirler hakkındaki bilgiler, "Neşriyat Ve Proganada Komitesinin" yayınladığı talimatlar dahilinde haber ve yayınlar yapan Türk basını tarafından kamuoyuna duyuruluyordu. Ankara yönetiminin kurucu kadroları, Kürtlerin bağımsızlığını engellemek için 1925'ten itibaren sık sık kamuoyunu tehdit eden beyanatlar yayınlayarak, Kürdistan'da gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirecekleri soykırımlara meşru bir zemin hazırlama siyaseti izliyordular. Yayımlanan bu beyanatlarda tarihte "Kürt ulusu ve Kür-

distan" diye bir ülkenin hiç bir zaman olmadığı, onun için bu kavramların artık kullanılmaması gerektiği, bu kavramları kullananların ağır cezai tedbirlerle cezalandırılacağı ilan edilerek, artık Türk unsurun Kürdistan'ın tek varisi ve hakimi olduğu ilan edilmişti.

Ankara yönetiminin birinci dereceden kadroları tarafından yayınlanan bu beyanat ve talimatlarda, Kürtlerin bağımsızlık davasına destek verebilecek Türkler de tehdit edilmişti. 1925'te Türk yöneticiler tarafından çıkarılan Takriri Sükun Kanunu ve yayınlanan beyanatlarla Kürtlere karşı alınan tedbirlerle, Türkiye'de Kürt milli hareketine karşı tarafsız/temkinli davranan kesimler ve oluşan/belki de Kürtlerin lehine oluşabilecek toplumsal muhalefet sıkıyönetim uygulamalarıyla kontrol altında tutularak, bastırılmıştı. Bu tehditleri dönemin Türk basınında sık sık görmek mümkündür. Yani 1925'te Kürdistan bütün yönleriyle kapalı bir havza haline getirilmesi sağlanarak, Türk yönetimi (dış kamuoyunu dikkate alarak) aldığı bu tedbirlerle gerçekleştirmeyi planladığı etnik temizlik ve soykırım programlarına kolaylıklar sağlayan siyasal bir zemin hazırlıyordu. Örneğin diktatör M.Kemal Atatürk, 1925'te yayınladığı bir beyanatta şu görüşleri dile getirmekteydi; "... Bütün millet meclisinin maddi ve manevi kuvvetleri ile hükümet-i Cumhuriyete icap eden vesait-i mesahayı asiler aleyhine tevcih eylemiş ve pek yakında husula getireceği tedbiri almıştır. Bununla beraber hükümet-i Cumhuriye bütün memlekette

huzur ve sükunu emniyet ve asayiş tehdit edebilecek bilcümle anasıra karşı kanun mahsus ile salahiyet almış ve bu salahiyeti azim ve kanaatle derhal tatbik etmek kararını vermiştir. Cumhuriyeti tahrip edecek neşriyata ve Cumhuriyetin ordusunu ve zabıtasını herhangi bir sebeple istifsa vasıta ad edecek olanların en şiddetli ahkam-ı kanuniye ile takip ve tenkilleri mukarrerdir.. Devletin sarsılmaz nüfuzu kudreti sokaklarda mütecaviz sarhoşların dağlarda hırsızların herhangi bir maksatla Cumhuriyet mesahasına mukavemete yeltenen asilerin ve efkar masume-i milleti ihlal edenlerin tenkil edilmesini emreder. Askeri devlet memurlarını her şeyden evvel bu yüksek vazifelerini tereddüt ve kamil-i azim ve şiddetle ifaya davet ederim..." (Bkz. Vakit Gazetesi, 8 Mart 1925, Tanin Gazetesi, 8 Mart 1925) Ayrıca dönemin Türkiye Başbakanı

İsmet İnönü'de yayınladığı beyanatlarda şu görüşleri dile getirmişti; "... Şunu arza mecburum ki Cumhuriyet evlatları Cumhuriyetin tehlikede olduğunu gördükleri anda katı suretle hareket etmişlerdir. Tedbir-i askeriye devamdadır. Tenkil ve tathirin sonunu bekleyerek ondan sonra ittihaz edeceğimiz tedbir hakkında meclis-i alinize maruzatta

bulunmak için vakit yoktur. Müsaade ederseniz bu tedbirleri de bir iki gün zarfında arz edeceğim..." (Bkz. Tanin gazetesi, 8 Nisan 1925, Vatan gazetesi, 8 Nisan 1925 Vakıf gazetesi, 8 Nisan 1925). Bu görüş ve beyanatlar aylarca dönemin Türk basınında propaganda edilmişti.

Ankara yönetimi tarafından Kürt isyanı hakkında basına yapılan açıklamalarda, en çok vurgu yaptıkları konular arasında Kürtlerin yokedilmesi gerektiği, Kürdistan'ın Türk vatanının ayrılmaz önemli bir parçası olduğu, buraların tarihte Türklere ait olduğu, şaki ve hain Kürtlerin Türklüğün ve Türk ordusunun kahraman pençesinden kurtulamayacakları, vatana ihanet eden hain ve gerici Kürtlerin Türk ordusu tarafından yokedilecekleri ve tarihte Türkler bu coğrafyada (Kürdistan'da) vardı-varlıklarını sürdüreceklerdir yani tarihte buralar Türktü, Türk olarak kalacaktır vs. gibi propagandaları kamuoyunda yaygın bir şekilde işliyordular. Ankara yönetimi tarafından kurulan "Neşriyat ve Proganda Komitesi" tarafından yönlendirilen Türk basını, Türk unsurun çıkarlarını esas alan yayınlarla birlikte; başta diktatör M.Kemal Atatürk olmak üzere Türk ırkçılarının beyanat ve açıklamalarına çokça yer verirken, diktatör M.Kemal Atatürk'ün talimatlarıyla Türk ordusu tarafından Kürdistan'da gerçekleştirilen katliamlardan, soykırımlardan, zorunlu göçürtmelerden ve evlerinde diri diri yakılan Kürtlerden hiç söz etmeyerek uzak durması, dönemin Türk aydınlarının, Türk gazetecilerinin ve Türk siyaset gruplarının-partilerinin tamamıyla ırkçılık sınırları içinde yeralan fikirlerle hareket ettiklerine işaret etmektedir.

Savaş esnasında Kürtlerin askeri gücünü parçalamak için bir çok siyasal manevraya başvuran Türk yönetimi, bir yandan soykırım planlamalarını adım adım gerçekleştirirken, diğer taraftan Kürt savaşçılarına ve Kürt halkına yönelik değişik propaganda yöntemlerine başvuruyordu. Örneğin 1925'in ilkbaharından itibaren başlayarak

Kürdistan'ın bütün vilayet, kasaba, nahiye ve köylerinde Osmanlıca ve Arapça bildiriler dağıtılmıştı. Dağıtılan bildirilerde ise şu bilgiler dikkat çekmekte idi: "... İsyân sahasına gelen kırk birinci fırkamız Genç dağlarında mühim çarpışmalar yaparak Genç üzerine doğru yürüyüşüne devam eder, ... Ordu kumandanlığı asiler ile beraber dağlara kaçan ahaliye bir beyanname dağıtır. Bu beyannamede halka; "Ey ahali. Başınıza geçerek sizi daima yalan sözlerle haftalardan beri bir çok zarara felakete sokan Şeyh Sait ve avenesini gördünüz mü? Bugün hükümetin ordusu, hainleri her taraftan tart etti, artık bunlar dağ başlarında kaya deliklerinde kendilerini gizleyecek yerler arıyorlar. Düşman propagandasıyla hükümete karşı hainlik edenlerin işte hali budur. Bunun için size tekrar ihtar ediyorum: Daha büyük zarara, perişanlığa düşmemek için herkes köyüne ocağına dönsün. Rahat rahat hayatını sürsün, tarlasını eksin. Hainlerin kimler ve nerede olduklarını haber versin. Ordu daima mazlum halkın başına felaketler getiren bu hainleri arıyor. Sizler de bundan sonra köylerinizde evlerinizde çocuklarınızla rahat yaşayabilirsiniz. Şayet yine hainlerin sözlerine uyar ve köylerinize dönmez, hükümetimize dehalet etmez iseniz sonra köylerinizi, evlerinizi yanmış bulacaksınız Bu size son ihtarımdır..." (Bkz. Vatan gazetesi, 10 ve 13 Nisan 1925, Vakıf gazetesi, 13 Nisan 1925). Talimatlarla hazırlanan ve dağıtılan bu bildiri ve beyannamelerde bütün Kürtler tehdit edilmiş idi. Bu bildirilere uyup köylerine dönen bütün köylüler evleriyle birlikte yakılarak katledilmişler idi. Yani bu bildirilerde yapılan açıklamaların da Kürtlerin yerlerini tespit edip, daha sonra öldürmeye yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır. Ayrıca Kürdistan'da dağıtılan bu bildiriler, Ankara yönetiminin talimatlarıyla hareket eden Türk basını aracılığı ile de kamuoyuna ulaştırılması sağlanarak propaganda malzemesi olarak kullanılıyordu. Dönemin Türk basını Kürtleri soykırıma tabi tutma tehditlerini içeren

ve Kürdistan'da etnik temizliğin önemli bir parçası olarak görülen bu bildirlerden övgüyle söz etmiş idi.

Şeyh Sait ve beraberindeki savaşçıların esir düşmeleri sonucunda dahiliye vekili Cemil Bey şu beyanatta bulunmuş idi: "Hareket-i askeriye'nin vasıf şekli bitmiştir. Fakat tahrirat henüz bitmedi. Şeyh Sait'in yakalanmasıyla asiler tamamen terk-i silah etmiş değildirler. Silvan'da bir kısım asi var, Genç dahilinde ve diğer civar mıntıkada asiler var.

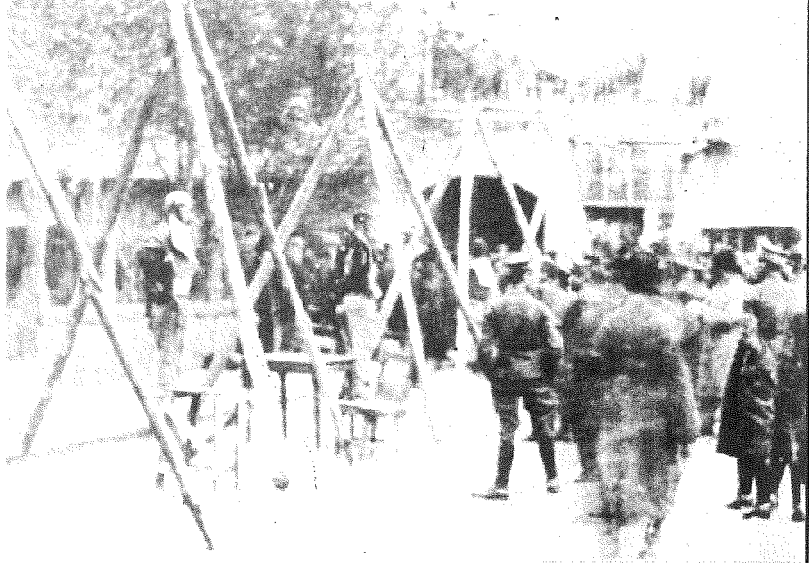
Bunları birer birer tenkil edeceğiz...

Mensur tedbir hakkında evvelce beyanatta bulunmuştum. Asileri tenkil için beyemihal layihaya lüzum yoktur. Eldeki kuvvet hükümete bu salahiyetleri bahis etmiştir. Derebeylik için Teşkilat-I Esasiye de bir kayd yoktur. Bunları kaldıracamız, aşiretleri iskan

edeceğiz. Bundan başka silahları toplanacaktır. Şimdiye kadar tevkif edilmemiş olanlar bir bir bulunup tevkif edilecektir..." (Bkz. Cumhuriyet gazetesi, 19 Nisan 1925, Vakit gazetesi, 19 Nisan 1925, Vatan gazetesi, 17 Nisan 1925). Türk basınına yansıyan bu açıklamalara göre Kürdistan'da etnik temizlik politikasının Teşkilat-ı Esasiyeye yani 1924'te yapılan ilk Türk anayasasına uygun olduğu yorumu yapılmaktadır. Yani dahiliye vekili Cemil Bey Kürtlere karşı yapılacak soykırım ve etnik temizliğin Türk yasalarına ve Türk unsurun çıkarlarına uygun olduğundan söz etmektedir. Türkiye anayasası, Türk ırkçılığının temel teminatı olduğu dile getirilmiştir.

Kürdistan'da 1925'te kurulan "Şark İs-

tiklal Mahkemesi" temsilcileri ve görevlileri, Diyarbakır'da yayınladıkları bir beyanname ile Kürtleri tehdit etmişler idi. Örneğin bu beyannemede verilen bilgilere göre; "... Türk inkılap meskunundan doğan Türk hayatı Cumhuriyetinin en milli meselesi olan Büyük Millet Meclisinin, Teşkilat-I Esasiye Kanunuyla haiz olduğu salahiyet ile Ergani, Elazığ, Diyarbakır, Urfa, Bitlis, Hakkari, Dersim, Siverek, Mardin, Malatya, Muş, Genç ve Van vilayetleri ile Er-

Şeyh Sait ve arkadaşlarının idam edilişi

zurum vilayetinin Kığı ve Hınıs kazalarını ihtiva eden mıntıkada vazife görececek Şark İstiklal Mahkemesi kendi idare-i kazası dahilinde bulunan halka bervecih aynı hususanı beyan eder. İstiklal Mahkemesi devletin Kanun-u Esasiyesi ve ahkam-ı umumiyesi ile Türk Cumhuriyetinin ve Türk milletinin emniyet ve refahını ihlal edecek veya Cumhuriyet ve inkılabın revcine zafiyet ibraz edecek en küçük hareketi her ne suret ile olursa olsun iştiraki vatan ve millet muvasalasında cinayet ad eder..." (Bkz. Vakit gazetesi, 14 Nisan 1925, Ahmet Süreyya Örgüevren, Şeyh Sait İsyanı ve Şark İstiklal Mahkemesi). Kürdistan'da, Türk milletinin huzur ve refahını bozan bütün Kürtler, Türkleri rahatsız etme gerek-

çesiyle katil sayılarak, idam edilmişlerdi. İstiklal mahkemelerinin Kürdistan'da onbinlerce Kürdü idam etmeleri ve zorunlu sürgüne yollamaları gibi uygulamalar, kamuoyunu Türk ırkçılığı yönünde hazırlayan ve yönlendiren Türk basınında çok olumlu bir gelişme olarak yansıtılmıştı.

Sonuçta Türk yönetimi, "Neşriyat Ve Proganada Komitesi" tarafından 1925'te yönlendirdiği gazete ve dergiler aracılığıyla Kürtlere karşı denetimli propaganda faaliyetlerini yürüterek, kamoyunda Kürtlerin Türk, Kürdistan'ın da Türkiye'nin önemli bir vatan parçası olduğu algısını güçlendirme siyaseti izliyordu. Şeyh Sait Kürt milli hareketinin dönemin Türk basınına yansımaları, Türkiye Cumhuriyetinin Kürdistan'a yönelik aldığı soykırım ve etnik temizlik yapma tedbirlerini, Türk ordusunun kahramanlığı, Türk milletinin yüce çıkarları, gerici Kürt ağa, şeyh ve beylerinin yokedilmesi gerektiği, irticacı bir hareket, dış mihrakların maşası bir isyan.." vs. biçiminde tek taraflı Türk unsurunun çıkarlarına göre ele alınmıştı. Dönemin Türk basını, Kürt ulusunun bağımsızlığı için 1925'te ortaya çıkmış olan Kürtlere karşı Türk yönetiminin Kürdistan'da gerçekleştirdiği soykırımlar ve acımasız zulümlerden, zalimce işlenmiş insanlık facılarından söz etmemesi ve hiç

bir şekilde konu olarak ele almaması dikkat çekici önemli bir insani haksızlığı karımıza çıkarmaktadır.

Türk yönetiminin işgal ve sömürge politikalarına karşı 20.yüzyılın ilk çeyreğinde, çocuklarının ve torunlarının özgürlüğü için mücadele etmiş olan şeyhlerimiz, seyitlerimiz yani Kürt liderleri Şeyh Sait, Seyit Rıza ve onlarla birlikte hareket eden binlerce Kürt 1925-1940 yılları arasında bizim neslimize Kürdistan adında bir ülke, Kürdistan adında bir vatan ve Kürtlerin ülkesinde özgürce dalgalanan bir bayrak bahsetme adına verdikleri mücadelelerden dolayı Türk yönetimi tarafından acımasızca soykırıma tabi tutularak katledildiler. Torunları utanmasın ve onlarla gurur duysunlar diye Kürdistan'ın bağımsızlık mücadelesinin haklılığına bağlı olarak şehit olmayı tercih ettiler. Kendi topraklarında mezarsız bırakıldılar. Kürdistan'da onların mezarlarına ayrılması gereken bir avuç toprak Ankara yönetimini ürkütmüştü/ürkütmemektedir. Mezarsız bırakılan atalarımızın, dedelerimizin, nenelerimizin naaşları nerede, hala bilmiyoruz. Hala bilinen bir bilinmezlik sorusunu soruyoruz. Naaşlarını bulsak bile, uğruna canlarını feda ettikleri sömürge Kürdistan'da hala onların mezarlarına ayıracağımız özgür ve bağımsız topraklarımız yok.

Atatürk ve Aleviler

“Sözün özü; insanların öz kimlikleriyle ve özgürce yaşayabilecekleri gerçek bir demokrasi, herşeyden önce bunun önündeki en önemli engel olan resmi ideolojinin, yani Kemalizmin sorgulanmasına ve bununla girilecek imtihandan başarıyla çıkılmasına bağlıdır. Ve tabii, Alevi toplumunun bir önceliği ise, bu sorgulamaya bağlı olarak, içinde bulunduğu "tek yanlı aşk"tan kurtulmaktır...”

Mehmet BAYRAK

“Milli Mücadele” yıllarının saygın, hatta efsanevi kişiliklerinden biriyken, Cumhuriyet’in ilk kuruluş yıllarında Mustafa Kemal’le ters düşerek, eşiyile birlikte Birleşik Amerika’nın yollarını tutan romancı ve hikayeci Halide Edib Adıvar, kendisinin de doğrudan tanığı ve sözcülerinden olduğu dar ve zor günleri işleyen bir romanına „Türk’ün Ateşle İmtihanı“ adını verir.

Biliniyor ki, kişi veya toplumlar için hayati önem taşıyan sorunlar karşısında verilen ölümcül sınavlar, „im-tihan“ olarak adlandırılıyor. Öte dünya inancı ve algısı olan insanlar için, en büyük imtihan "ruz-i mahşer"de yani mahşer gününde verilecek olan sınavdır...

Ancak bu tür algısı ve inancı olmayan insanlar için de, olguların sorgulanması, başka bir deyişle imtihana tabi tutulması son derece hayati nitelikte önemli bir ko-

nudur. Nitekim, Hülya Yetişen adlı bir gazeteci arkadaşın, 2009 yılı sonlarında bizimle yapıp, 8 Ocak 2010'da "Kurdistan Post" adlı internet gazetesinde ve Ocak-2012 ayında da "Kürt Sorununda Çapraz Sorgu" adıyla yayımladığı kitapta yer verdiği röportajın sonunda görüşlerimi şöyle noktalamıştım:

"Artık günümüzde, Koçgiri'den başlayarak Dersim'le devam eden ve yakın dönemde Elbistan'la başlayıp günümüze kadar gelen tüm Alevi katliamları sorgulanmaya başlandı... Bu, bence Alevi toplumu için son derece önemli bir dönemeçtir. Artık Aleviler, Kemalizm'le bir imtihana girdikleri gibi, CHP'ye besledikleri tek yanlı aşkı da terk edeceklerdir. Kısaca, yaşadığımız süreç Alevi toplumu ve Alevilik için bir Milat olabilir..." (Age, s. 139 ve M. Bayrak: Dersim-Koçgiri, Özge yay. Ank. 2010, s. 487).

Dersim- Koçgiri konulu kitabımın son sözlerini teşkil eden bu görüşlerim, sözkonusu çalışmamdan da yararlanan Cafer Solgun'un ilgisini çekmiş olmalı ki, aynı yıl içinde "Aleviler'in Kemalizm'le İmtihani" adıyla bir kitap yayımlamıştı. Gerek bu kitapta gerekse Neşe Düzel'in kendisiyle yaptığı bir konuşmada; bir ibadet yeri olan Cemevleri'nden Atatürk'ün resimlerinin indirilmesi gerektiğini söylediği için, tehditler almaya başlamıştı.

Aleviler gibi örgütsüz bir toplumdun; 1993'te Sivas- Madımak katliamı, 1995'te İstanbul- Gazi katliamı ve nihayet CHP Grup Başkanvekili Onur Öymen'in Meclis konuşması üzerine

Hasan Reşit Tankut

gecikmeli olarak girebildiği bu sorgulamaya; ezilen bir kimlik olarak Kürdler, 1920'li yılların başlarından itibaren girdiği halde, küçük istisnalar dışında, Türk Solu hiç bir zaman gerçek anlamda giremedi.

1925 Takrir-i Sükun'u Üç Kimliğe de Savaş Açtı

1925 Takrir-i Sükun'u, gerek Kürd, gerek Alevi gerekse sol kimliklerin reddi ve imhası üzerine ikame edilmiş bir "gerici" harekettir. "Susturma rejimi" olarak da nitelendirebileceğimiz Takrir-i Sükun'la birlikte; tek-tipleştirme ve Türk- İslamlaştırma politikasının "kaba ve zoraki dizaynı" için düğmeye basılıyor ve pervasız bir uygulamaya geçiliyordu.

Yeterince olgunlaşmadan patlak veren 1925 Kürt İhtilali'nin bastırılmasından sonra Kürdler'e karşı topyekün bir mücadele başlatıldığı gibi; aynı yıl içinde çıkarılan Tekke ve Zaviyeler Kanunu ile de Alevilik resmen yasaklanıyor ve o tarihten sonra ibadetleri hem kolluk kuvvetleri hem de CHP teşkilatlarınca izlenmeye başlanıyordu. Bu gerçeklik, 1949 yılında, Aleviler'i CHP'ye bağlı tutma bağlamında etno-politika raportörü Prof. Hasan Reşit Tankut tarafından hazırlanan bir gizli raporda da itiraf ediliyordu.

O tarihten sonra Aleviler, hiç bir zaman özgürce ibadetlerini yürütemedikleri gibi, dini önderleri izlenmeye alınmıştı. Alevi ayet, beyt ve deyişlerinin radyolarda okunması da

Şükrü Kaya ve Atatürk

İttihad'dan miras kalan ırkçı
"toplum dizayncısı" Şükrü Kaya
zamanında,

Aleviler'in ibadet enstrümanı
sazın şehre sokulması da yasaklan-
mıştı. 1930 yılında valiliklere gön-
derdiği bir genelgeyle, etnik ve
inançsal kültürlere yasaklar getiren
Kaya, 1932'de hazırladığı bir gizli
raporla, en büyük Alevi havzaların-
dan biri olan Dersim'den yapılacak
sürgünlere ve göçürtmelere
zemin hazırlamıştı.

yasaktı. Dahası, İttihad'dan miras
kalan ırkçı "toplum dizayncısı"
Şükrü Kaya zamanında, Alevi-
ler'in ibadet enstrümanı sazın
şehre sokulması da yasaklanmıştı.
1930 yılında valiliklere gönderdiği
bir genelgeyle, etnik ve inançsal
kültürlere yasaklar getiren Kaya,
1932'de hazırladığı bir gizli ra-
porla, en büyük Alevi havzaların-
dan biri olan Dersim'den yapılacak
sürgünlere ve göçürtmelere zemin
hazırlamıştı.

Tek parti rejimi döneminde,

CHP teşkilatları Devlet'le o kadar içiçe
geçmişti ki, etno-dinsel arındırma ve tek-
tipleştirme bağlamında gerçekleştirilecek
uygulamalarda ve Aleviler'in izlenmesinde
adeta bir kolluk kuvveti görevi yapmak-
taydı. Nitekim, yine Şükrü Kaya'nın İçiş-
leri Bakanı olduğu 1930'lu yıllarda, en
büyük Alevi havzalarından biri olan İçto-
roslar bölgesi Alevilerini izlemek ve asi-
mile etmek amacıyla yoğun bir çaba
gösterildiğine tanık oluyoruz.

Geçmişte, İçtoroslar'da Alevi- Kürt
Aşiretler konulu çalışmam başta olmak
üzere, Maraş'ın Çiğil köyü örneğinden gi-
derek, cem töreni yapan köylülerin bir jan-
darma onbaşı tarafından nasıl toplanıp
Pazarcık'ta tutuklatıldığını, mağdurların
yakınları olan sözlü kaynakların anlatı-
mıyla ortaya koymuştum. Şimdiyse, buna

çarpıcı bir örnek olarak, doğrudan resmi yazışmalarla yürütülen bir izleme ve cezalandırma operasyonuna yer vermek istiyorum.

Kemalist Devlet İle Kemalist CHP Kolkola

İçişleri Bakanlığı ile Cumhuriyet Halk Fırkası (Partisi) Genel Katıplığı (Sekreterliği) ve CHP İl Teşkilatları arasında sürdürülen gizli yazışmalarda; özellikle İçtoroslar'a tekabül eden Maraş, Malatya, Antep, Adıyaman ve Sivas il sınırları içerisinde bulunan Aleviler'in izlenmesi ve Aleviliği fiilen yürütenlerin cezalandırılması istenmektedir.

Sözgelimi, İçişleri Bakanlığı ve CHP Genel Sekreterliği'nce inceleme yapmakla görevlendirilen Burdur Saylavı (Milletvekili) H. Onaran, Parti Genel Sekreteri Recep Peker'e gönderdiği 15 Nisan 1935 tarihli gizli rapor-yazıda şu hususlara yer verilmektedir:

"1- Bektaşılık hareketleri hakkında İçişleri Bakanlığı'ndan verilip örneği gönderilen bilgiyi Maraş'a avdetimde (dönüşümde) okudum.

Bakanlığın bildiriminde sözü geçen ve kökü Sivas vilayetinde olan işin Maraş Vilayetini alakalandıran yönü;

A) Bundan birkaç ay önce, Maraş Vilayetinden İçişleri Bakanlığı'na da bildirildiği gibi, Sivas'ın Şarkışla'sında elde edilen bu hareket ipuçlarının açılması için yapılan sorgularda dedelik ettikleri anlaşılan üç kişinin (Şarkışla'nın Höyük köyünden Mehmed Ali, Ali ve Veli) Pazarcık kazasının bazı köylerine giderek Dedeliği yürütmeleri,

B) Maraş'ın Müslim mahallesi eski muhtarları mührü ile bazı imzaları ve bu arada bu mahallenin eski muhtarlarından Halil Kahya'nın imzasını taşıyıp Sivas'tan bize gönderilen iki mektuptur.

Mustafa Suphi

2- Vilayetimiz, Maraş'ın Müslim kıpti mahallesi eski muhtarları Kıpti Memed ve Halil Kahya'ların evlerini araştırmış ve her ikisini de sorguya çekerek kendilerini, bunlardan Halil Kahya'nın evinde bulunan ve dedelikle alakadar beş parça kağıtla beraber Adliye'ye vermiş ve Sivas ile, Pazarcık'ın bağlı olduğu Antep Vilayeti'ne de yazmıştır.

3- Birinci maddede adları geçen üç kişiden Veli, Pazarcık kazasında yakalanmış ve Antep Vilayetinden bura Adliyesine gönderilmiş ve burada yakalananlarla birleştirilmiştir.

4- Adliye, bu adamlardan yalnız Veli'yi alıkoyarak, diğerlerini bırakmıştır. Tevkif edilen Veli ise, duruşma için Sivas Vilayetine gönderilecektir.

5- Maraş'ın Müslim mahallesi, şehrin kenarında Kıpti mahallesidir. Bu Kıptiler, Alevidirler fakat ne bu mahallede ne de Maraş'ın diğer mahalle ve köylerinde dedelik için hiç bir harekete geçmemişlerdir. Maraş şehrinin diğer mahallelerinde ve Maraş kazası köylerinden – son zamanlarda Pazarcık'tan bize geçen birkaç köyden başka- hiç birinde Alevilik'le alakadar ve Alevi meslekenden kimse yoktur.

6- Eskisine nisbetle çok kırılmış ve azalmış olan Maraş'ın tanınmış taassubu sekiyle bazı mahallelerde, Arap harfleriyle küçük çocukları okutmağa yeltenen bazı cahil kadınlar Vilayetçe yakalanmış ve mahalle aralarında bazı evlerde kapatılarak burada okutanlar Adliyeye verilmiş ve cezalandırılmıştır.

7- Gerek Vilayet ve gerekse teşkilatımız (CHP), bu çeşit hareketler üzerinde ve hasaten Elbistan ve Göksün kazaları köylerinde biraz fazlaca bulunan Kürdler ve Çerkezler hakkında daima uyanık bulunmaktadır.

Derin saygılarımı sunarım. C. H. F. V. I.

H. Başkanı/ Burdur Saylavı“.

Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Cumhuriyet Arşivi'nde (490-01/ 587-24-3) numara ile kayıtlı bu belgenin, yüzlerce örneğinin bulunduğunu tahmin etmek güç değildir... Bu belgeler Alevi toplumunca bilinmese bile, uygulamaları insanların bilincinde yer ettiği için, köylerde ancak köy girişlerine ve dam başlarına gözcü konarak cem törenleri yürütülebiliyordu...

Gerçek buyken ve bugün bile Aleviler'in ibadet yeri olan Cemevleri/ Cemxaneler resmen ibadet yeri olarak kabul edilmezken; gerek resmî ideolojinin yeminli kalemleri gerekse sözde sol geleekten gelen kimi yazarlar, Kemalist rejimin Aleviliği ve Alevileri nasıl kurtardığını; dahası, bir kardeşinin adının "Ömer" olduğunu bilmeyerek, Atatürk'ün "Alevi" olduğunu ballandıra- ballandıra anlatmaktan geri durmamaktadırlar. Hele bunu, son yüzyılın en büyük soykırımlarından birine uğramış olan Dersim'in kimi yazarları yapınca, insan ne diyeceğini bilemiyor...

Bir traji-komik olaya da, 10 Kasım 2011 tarihli Taraf gazetesi manşetten yer veriyordu. "Atatürk için yas orucu tutacaklar. Allah akıl fikir versin" başlıklı haberde, şöyle deniyor: "Geçen hafta CHP'ye katılan Zöhre Ana lakaplı Süheyla Gülen'in onursal başkanlığını üstlendiği Açık Kapı Derneği, bugün Atatürk için (yas orucu) tutma kararı aldı."

Genel Başkan Kemal Kılıçdaroğlu tarafından parti rozeti takılan resimle verilen haberde; Zöhre Ana'nın „üfürükçülük ve para karşılığı şifa dağıttığı" gerekçeyle geçmişte 1 yıl hapis cezası aldığına vurgu yapılıyor ve partililerin, adı geçen üyeliğine karşı çıktıkları hatırlatılıyor... Bir zamanlar, başını

sokacak bir gecekondu için, Belediye Meclisi üyesi olan eşimden yardım gören bu ailenin, sonradan "köşeyi döndüğü" söyleniyordu. Ancak, bu noktada benim için önemli olan, üstteki suçlamalarla geçmişte birkaç kez gözaltına alınan Zöhre Ana'nın, uğruna "yas orucu" tuttuğu M. Kemal Atatürk'ün 1925'te çıkardığı ve kendisini de doğrudan ilgililendiren Tekke ve Zaviyeler Kanunu hakkında ne düşündüğüdür!..

"Türk ve Kemalist" Mahreçli Sol, Bir "Kemalizm Tapkını" Olarak Liderlerine Bile Sahip Çıkamadı!..

Siyasetçi Suat Bozkuş, „Büyük Katliamlar“ konulu bir yazısında şöyle diyor:

"28 Ocak 1920 tarihinde (1921 olacak MB) Trabzon'da tekneye bindirilip götürülen TKP kurucusu ve MK üyeleri olan (Onbeşler)in hançerlenerek dalgalara yem edilmesi bir işaret fişegidir. O günden sonra sol ve komünizm adına ot bitmesine bile izin verilmemiştir. Her türlü engelle rağmen taş-toprak altından filizlenen kardeşler, asker postası ve tanklarla ezilmiştir." (Öz-Po, 18.2.2012). Bozkuş'un verdiği ikinci önemli katliam ise, 1 Mayıs 1977 katliamıdır.

1925 Tahrir-i Sükun'uyla Kürtler'in ve Aleviler'in haklarının gasbedilmesi bir yana; bu tarihten sonra çok partili sisteme son verilmiş, Komünist Parti yasaklanmış,

işçi sınıfının dernek ve sendikeleri kapatılmış, 1 Mayıs işçi bayramı yasaklanmış, daha da önemlisi "işçisi sınıfını savunmak" cezaî müeyyideye bağlanmış ve bundan milyonlarca insan zarar ve hasar görmüştü. Buna rağmen, emek cephesi ve sol açısından Kemalizmin ciddi bir eleştirisi yapılmadığı gibi, Rasih Nuri İleri gibi "Atatürk ve Komünizm" gibi kitaplarla,

Çetin Altan gibi gazeteciler "Atatürk'ün Sosyal Görüşleri", Attila İlhan gibi yazarlarsa "Hangi Atatürk" gibi kitaplarla onu "Solcu" olarak sunmuşlardı.

Bu nedenle de Atatürk'ün ciddi bir sorgulanması yapılmadığı gibi, onun "Onbeşler" in katlindeki rolü de esgeçilmişti. Kuşkusuz bunda, Sovyetler'in ülke ve sistem çıkarları ile onun güdümündeki TKP'nin tutumu önemli rol oynamıştı.

1970'li yıllarda çıkan Politika gazetesinde, M. Suphi ve arkadaşlarının öldürülüşüyle ilgili bir yayın yapıldığını hatırlıyorum. Ancak, "İstiklal Mahkemeleri" üstüne yaptığı doktora çalışması Danıştay kararıyla kabul edilen, günümüz Kemalist tarihçilerinden Prof. Dr. Ergün Aybars'ın 1980 yılında yayımladığı ve kendisinin aklama çabalarına rağmen, M. Kemal ile Kazım Karabekir'in bu katliamdaki rolünü açıkça ortaya koyan makalesi, o günden beri kitaplığımda.

İsmet İnönü'nün damadı Metin Toker başta olmak üzere, birçok yazar M. Suphi ve arkadaşlarının öldürülme olayının Ankara'nın bilgisi altında olduğunu söylediği gibi, Aybars'ın kendisi de şunu söylemek zorunda kalmıştır:

„Tuabse yoluyla Kars'a gelmekte olan bu heyetin Ankara'ya gönderilmemesi, B.M.M. Başkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı tarafından bildirilmişti. Ancak zor kullanılmadan ikna yoluyla Subhi ve arkadaşlarının geri dönmeleri isteniyordu. Kazım Karabekir, halk tarafından tepki gösteril-

mesine ve Subhi'nin kendi isteğiyle Anadolu'yu terk etmesine çalışıyordu. Bu sebeple M. Subhi'ye, Bidlis yoluyla Ankara'ya gitmek istemesine rağmen, Trabzon yoluyla gitmesi empoze edilmiştir.“ (Asis. Dr. Ergün Aybars: Mustafa Subhi'nin Anadolu'ya Gelişi, Öldürülüşüyle İlgili Görüşler ve Erzurum'dan Trabzon'a Gidişiyle İlgili Belgeler; A.Ü. DTCTF Tarih Araştırmaları Dergisi/ 1979- 1980, Cild: XIII, Sayı:24, Ank. 1980).

Türk İnkılab Tarihi Enstitüsü arşivinden alınan, Onbeşler'in tasfiyesiyle ilgili bu belgelerin hemen tamamı; Büyük Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal ile Şark Cephesi Kumandanı Kazım Karabekir ile Valilerden Hamdi ve Rüşdü Beyler arasındaki gizli yazışmalardan oluşmaktadır.

M. Subhi ve arkadaşlarının Karadeniz'de boğdurulmalarında doğrudan görev alan Yahya Kahya'nın, "Daha üstüme varırlarsa, herşeyi olduğu gibi ortaya dökerim" dedikten hemen sonra, 3 Temmuz 1922'de "fail-i meçhul"e kurban gitmesi zaten herşeyi anlatmıyor mu?..

Sözün özü; insanların öz kimlikleriyle ve özgürce yaşayabilecekleri gerçek bir demokrasi, herşeyden önce bunun önündeki en önemli engel olan resmi ideolojinin, yani Kemalizmin sorgulanmasına ve bununla girilecek imtihandan başarıyla çıkılmasına bağlıdır. Ve tabii, Alevi toplumunun bir önceliği ise, bu sorgulamaya bağlı olarak, içinde bulunduğu "tek yanlı aşk"tan kurtulmaktır...

Efsane bir direnişçi portresi; Elazığ - Palu Cephesi Komutanı: YADO

Sêyidhan KURIJ

Giriş

1900'lerin başında ulus tanımı üzerine yapılan tartışmalarda önemli taraflardan biri olan Yahudi kökenli yazar Otto Bauer, ulus kolektif hafızadır, demişti. Ebetteki bu tanım tek başına ulusu tanımlamak için yeterli değildir, fakat

önemli bir belirleme olduğuna katılıyorum.

Ulusların kolektif bir hafızaya sahip oldukları doğrudur. Her ulusun fertlerinin birlikte acı duydukları, tasalandıkları ve birlikte sevindikleri hafızalarında yer edindikleri tarihi olaylar vardır. Bir topluluğun ulus sayılabilmesinde bu

ortak ruh halinin çok önemli bir yeri vardır. Kürt halkı için bu tür olaylar son derece önemlidir. Örneğin 1925 halk hareketi, Ağrı hareketi, Dersim hareketi, Mahabat Kürt Cumhuriyeti bu tür olaylardandır. Bu olaylar gündeme geldiğinde yüreği burkulmayan Kürt hemen hemen yok gibidir. Bu ruhsal durum insanların ideolojik tercihlerinden bağımsızdır. İşte kolektif hafıza denen şey bu olsa gerek.

Kürdistan'ın diğer parçaları üzerine bu konuda fazla bir şey söyleyebilecek durumda değilim. Ancak devletin ideolojik aygıtlarının ve Türk sol hareketinin de ideolojik hâkimiyetinden dolayı kuzeydeki Kürt Hareketi bu tarihi hafıza konusunda oldukça zayıf bir konumda idi. 1980 cuntasından sonra önemli bir sayıdaki Kürt siyasi kadrosunun ve aydınının önce Ortadoğu'ya, oradan da Avrupa'ya gitmesi Kürt aydınlanma hareketinde yeni bir süreci başlattı. Ortadoğu'ya ve özellikle Suriye'ye giden Kürt aydınları burada birinci kuşak Kürt milliyetçisi olan (Buradaki milliyetçi kavramı Kürdistan'ın özgürlüğü için mücadele edenler için kullanılıyor) ve 20. yüzyıldaki bütün Kürdistan'ın özgürlüğü hareketinde aktif yer almış Kürtlerin (Bedirhaniler, Cemi Paşazadeler, Memduh Selim, Nuri Dersimi vs)

izlerine rastladılar. Bu aydın- araştırmacılar Avrupa da çalışmalarını sürdürdüler. Bu çalışmaların sonucu 1990' lı yıllardan sonra yakın dönem Kürdistan tarihi ve Kürt hareketleri konusunda oldukça ciddi çalışmalar yayınlandı. Bu yayınların sonucu birçok Türk araştırmacı da 20. yüzyıldaki Kürt hareketleri konusunda objektif değerlendirmeler yapmak zorunda kaldı. Deyim yerinde ise devlet bu alanda yenildi. Artık devletin resmi sözcüleri dahi Kürt hareketleri hakkında temkinli konuşmak zorunda kaldılar.

Biz burada uzun uzadıya Kürdistan tarihini anlatmak istemiyoruz. Kürdistan tarihi bugüne kadar daha çok kronolojik olarak yazıldı. Ne yazık ki Kürtlerden yetkin, bilimsel formasyona sahip tarih felsefecileri yetişmedi. Bu alan henüz bakirdir ve uzmanlarını bekliyor. Bu konuda birkaç şey söyleyip asıl konuma geçmek istiyorum.

Bilindiği gibi, 15. yüzyılda İdris Bitlisi'nin arabuluculuğu ile Kürt mirleri ve Osmanlı Padişahı Yavuz Sultan Selim arasında bir antlaşma yapıldı. Kürt hareketi son döneme kadar bundan dolayı İdris Bitlisi'yi hain olarak niteliyordu. Ancak son yıllarda bu anlayışta bazı değişiklikler olduğu gözleniyor. Kanımca İdris Bitlisi'yi hain olarak değerlendirmek olaya fazlaca kaba yaklaşmanın bir sonucudur. Olguları kendi somut tarihsel koşulları içinde değerlendirmeyip, bugün bulunduğumuz yerden ele alınca bütün yönleri ile kavramak mümkün olamaz. Sözüünü ettiğimiz bu antlaşmadan sonra Kürdistan mirleri otonom bir statüye kavuştular ve bu durum 18. yüzyıla kadar sürdü. Avrupa'da buharlı makinenin icadı ile sanayileşme dönemi başladı. Sanayi ve ticaretin gelişimi ile burjuva sınıfı ortaya çıktı. Bu sınıf feodallerin ayrıcalıklarına son vermek, serbest dolaşım, serbest ticaret, kölelerin özgürleşmesi, vatandaşların kanun önünde eşitliği ve daha başka şiarları ile halkı da arkasına alarak tarihe Fransız devrimi olarak geçen o büyük kalkışmayı gerçekleştirdi. Böylece eşitlik, özgürlük ve kardeşlik şiarları Fransa'dan bütün dünyaya yayıldı. Ayrıca ve en önemlisi de bu sınıf feodal bölünmüşlüğü gelişmesinin önünde bir engel olarak gördüğü

için bu bölünmüşlüğü ortadan kaldıracak merkezi devletler (Ulus-Devlet) kurdu. Avrupa'daki Ulus-Devletlerin çoğu bir prensin diğer prensliklere boyun eğdirerek kendi boyunduruğu etrafında birleştirmesi ile kuruldu.

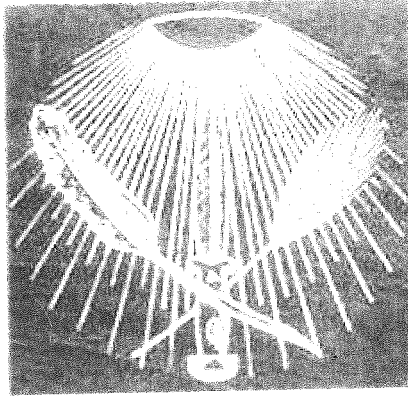
Osmanlı İmparatorluğu bu gelişmeye ayak uyduramadı. Uluslaşma sürecinin etkisi ile Osmanlı'nın boyunduruğunda olan birçok Balkan halkı (Yunanlılar, Bulgarlar) ve Araplar İmparatorluğa baş kaldırıp kendi devletlerini kurdular. Osmanlı devleti bir taraftan toprak kaybının getirdiği korku diğer taraftan merkezileşme ihtiyacı duyması ve Avrupa da başlayan sanayileşmeye ayak uydurabilmesi için ihtiyacı olan sermayeyi sağlamak nedeni ile Kürdistan mirlerinin otonom yapılarını ortadan kaldırmaya ve Kürdistan'ı direkt kontrol etme politikalarına yöneldi. Babiâli hem Kürdistan'dan topladığı vergiyi (haracı) artırdı hem de Kürtlerden Osmanlı ordusuna daha fazla asker vermeleri talebinde bulunmaya başladı.

Dünyada esen özgürlük, eşitlik ve kar-

deşlik şiarlarından ve de uluslaşma sürecinden Kürtlerin etkilenmemesi mümkün değildi. Bir taraftan Osmanlı'nın baskısı, diğer taraftan uluslaşma süreci etkisi ile Kürt mirleri de Avrupa'daki prensler gibi kendi devletlerini kurma girişiminde bulundular. Kürdologlar ilk Kürt ulusal hareketi olarak 1906 yılındaki Abdurrahman Paşa kalkışmasına işaret ediyorlar. Bu hareket bir Mir'in önderliğindedir.

Mirlerin önderliğindeki en son Kürt ulusal hareketi Cizira Botan Miri Bedirhan Paşa önderliğindeki harekettir. Bilindiği gibi Bedirhan Paşa diğer aşiretler ve diğer mirler ile ittifak kurup kendi önderliğinde bir Kürt devleti kurmak amacı ile harekete geçiyor. Batılı devletlerin de yardımı ile Osmanlı İmparatorluğu bu hareketi eziyor. Osmanlı ordusunun danışmanı Alman General Moltke hareketi ve bastırılmasından sonra Osmanlı ordusunun yaptığı katliamı mektuplarında detaylı olarak anlatıyor. Bedirhan Paşa yenilgiden sonra sırası ile İstanbul, Girit ve Şam'da zorunlu ikamete tabi tutuldu. Bu yenilgi ile birlikte Kürdistan'da mirlerin hâkimiyeti son buldu.

Bundan sonraki ulusal hareketlerde belli bir süre önder olarak şeyhleri görüyoruz. Kürdistan'da mirlerden boşalan otorite boşluğunu Osmanlı devletinin memurlarından çok şeyhler dolduruyorlar. Şeyhler mirlere nazaran daha avantajlıdır. Mirlerin otoriteleri belli bir coğrafik alan ile sınırlı idi, oysa şeyhler aşiretler üstü bir kuvvet olarak daha geniş bir alanda otorite sahibi olabiliyorlardı. Şeyhler Kürdistan'ı sürekli dolaştıkları için daha iyi tanıyorlar ve halk ile daha sık ilişkiler kurabiliyorlar. Bu dönemdeki şeyhler ve aşiret önderleri arasındaki ilişkiler ayrı bir yazının konusu olabilir. Tarikatların ve özellikle Nakşibendi tarikatının Kürdistan'da çok yaygın bir et-

kinliğe sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Zaten Nakşibendi tarikatının kurucusu da Mevlana Halidi Kürdi (Bağdadi) isimli bir Kürt'tür. Şeyhlerin önderliğindeki ilk ulusal hareket Şeyh Übeydullahi Nehri önderliğindeki kalkışmadır. Bu hareket ile Kürtler ilk defa Kürdistan'ın iki parçasında ve iki düşman devlete karşı direniyorlar. Şeyh Übeydullah o zaman İngilizlere gönderdiği

bir mektup da hem millet tarifi yapıyor, hem de Kürt milletinin istemlerini dile getiriyor. Burada dikkat çekici olan Übeydullah'ın o zaman sosyolog Durkheim'ın millet tarifine benzer bir millet tarifi yapmasıdır. Şeyh Übeydullah'ın önderliğindeki hareketin yenilgisinden sonra Kürdistan'da yeni bir

dönem başlıyor.

Daha sonraki dönemde Abdülhamit ince bir politika ile İstanbul'da aşiret mektepleri açıyor ve feodallerin çocuklarını bu okullarda topluyor. Abdülhamit'in bu politika ile istediği sonuca tam olarak ulaştığı söylenemez. Çünkü bu okullarda okuyan birçok Kürt dünyada esen uluslaşma rüzgârının etkisi ile Kürt ulusalcısı olarak karşımıza çıkıyor. İkinci Meşrutiyet'ten sonraki özgürlük ortamından yararlanarak Kürt dernekleri kuranların, Kürt gazete ve dergileri çıkaranların çoğu bu çocuklar arasından çıkıyor. Artık Kürt toplumunda önce İstanbul'da olmak üzere yavaş yavaş örgütlü mücadele dönemi başlıyor. İlk örgütler İstanbul'da kuruluyorlar ve Kürt ismi ile faaliyetlerini yürütüyorlar. Burada dikkat edilmesi gereken nokta henüz Kürdistan adının kullanılmıyor olmasıdır. Kürdistan adı ancak 1918'den sonra kurulan örgütlerde kullanılmaya başlıyor, Kürdistan Teali Cemiyeti gibi.

1918'den sonra Kürt hareketinde örgüt önderliği dönemi başlıyor. Bu genellemenin dışında kalan olaylar vardır elbette

(Şeyh Mehmed Berzenci ve Simko hareketi gibi). Her ne kadar Koçgiri halk hareketi direkt bir örgütün önderliğinde olmasa da, hareketin önderlerinden Haydar Beyin ve harekette önemli bir rolü olan Veteriner Dr. Nuri Dersimi'nin Kürdistan Teali Cemiyeti üyeleri olduğu biliniyor.

1925 Hareketi

Şimdi asıl konumuz olan 1925 Halk Hareketi'ne gelelim. Cumhuriyetin kuruluşundan sonra Kürtler, kurulan devletin bir ulus-devlet olduğunu gördüler. Bu devlette Kürtlerin hiç bir statüleri yoktu. Adından anlaşılacağı gibi, kurulan cumhuriyetin bir Türk Cumhuriyeti olduğu açıkça deklere ediliyordu ve Kürtler hiç bir şekilde bir ulus olarak kabul edilmiyordu. Bunun üzerine 1918-1922 arasında Mustafa Kemal ve arkadaşlarını destekleyen Kürtler de dahil, Kürtler arasında yeni arayışlar başlıyor. Bunun sonucu olarak Erzurum'da Kürdistan İstiklal Komitesi (AZADI) isminde bir örgüt kuruluyor. Örgütün başkanlığına Miralay Halit Cibril getiriliyor. Ayrıca Örgütün kurucuları arasında Bitlis milletvekili Yusuf Ziya, Yüzbaşı İhsan Nuri, yine bir subay olan Yusuf Ziya'nın kardeşi ve başka Kürt subayları ve bazı aşiret önderleri bulunuyorlar. Örgüt yöneticileri bölgede önemli bir nüfuz sahibi olan Şeyh Said ile konuşuyorlar ve onu da örgüte üye olmaya ikna ediyorlar. Şeyh Said bir Nakşibendi Şeyhi olarak bölgede önemli bir etkinliğe sahiptir. Onun aynı zamanda ruhani bir kişilik olarak aşiretler arasında uzlaşmacı bir rol oynayacağı da düşünülüyor. Ayrıca Şeyh Said bir tüccar olarak Halep ve Güney Kürdistan ile de sürekli bir ilişki içindedir. Bu yönüyle Kürdistan'ın diğer parçaları ile de ilişkisi olan biridir. Şeyh Said oğlu Ali Rıza ile birlikte AZADI'de aktif bir rol alıyorlar. AZADI Kürdistan'da kurulan bir örgüttür. AZADI'nin Kurucuları arasında İstanbul'da kümelenmiş Kürt entelektüelleri görülmüyorlar. Bunun birçok nedeni var şüphesiz. En önemli nedenlerden biri

cumhuriyetin kuruluşu ile birlikte birçok Kürt entelektüelinin Türkiye'yi terk etmek zorunda kalmasıdır. Özellikle Bedirhaniler, Cemil Paşazadeler ve Kürdistan Teali Cemiyeti'nin diğer birçok yöneticisi daha başından Mustafa Kemal ve arkadaşlarının oyunlarının farkındalar fakat ne yazık ki Kürdistan'da ayrı bir hareket örgütleyemiyorlar. Tabi ki Kemal ekibi kazanınca da ülkeyi terk etmek zorunda kalıyorlar. Şeyh Said'in oğlu Ali Rıza İstanbul'a gidip bazı görüşmelerde bulunuyor. Hatta yenilgiden sonra kurulan Diyarbakır İstiklal Mahkemesi'nde Şeyh Abdulkadir ve arkadaşları bu görüşmeler bahane edilerek idam ediliyorlar. Zinar Silopi (Kadri Cemilpaşa)'nın "Doza Kürdistan" isimli kitabında verdiği bilgiye göre daha sonra Zinar Silopi "AZADI" örgütünün Diyarbakır sorumluluğunu üstleniyor. Ayrıca Çermikli Doktor Fuat'ın da Şeyh Said ile yakın ilişkileri bulunuyor.

Bilindiği gibi "AZADI" örgütünün yöneticileri Miralay Halit Cibril ve Bitlis Milletvekili Yusuf Ziya tutuklanınca, devlet yetkilileri Şeyh Said'i de ifade için çağırıyorlar. Fakat Şeyh Said ifade vermeye gitmiyor, aksine Kürdistan'ı dolaşmaya çıkıyor. Şeyh Said'in ilk uğradığı yerlerden biri Cebaxçor dur. O Cebaxçor da meşhur aydın ve AZADI üyesi Tayip Ali, Şeyh Şerif, Yado (Yadin Mehmed Ebas), Şeyh Evdilay Melekun, Çan Şeyhleri ve bölgenin ileri gelenleri ile görüşüyor, oradan Dara Heni'ye, oradan da Piran'a geçiyor.

"AZADI" örgütünün Cebaxçor sorumlusu Tayip Ali'dir. Tayip Ali daha önce İstanbul'da okumuş ve öğrenciliği esnasında 1912'de kurulan HEVÎ Kürt talebe cemiyetine üye olmuştur. Yani Tayip Ali İstanbul'da Kürt hareketi ile tanışmıştır ve hareket içinde faaliyet yürütmüştür. Şeyh Said Cebaxçor'a geldiğinde Tayip Ali "Fahran" nahiye müdürlüğü görevinde idi. Şeyh Said'in Bingöl'un Çan köyünde yaptığı toplantıda Tayip Ali "biz planlı ve programlı hareket etmeliyiz, böyle olmaz, böyle harekete geçerse kaybederiz" diye-

rek Çan Şeyh'lerinin düşüncelerine itiraz etmiştir. Bundan dolayı Şeyh hasan ile tartışmıştır.

O dönemde Cebaxçor idari olarak Bitlis vilayeti Genç sancağına bağlı bir kazaydı. Bu kazanın merkezinin adı Çolig idi. Tayip Ali buranın yerli ailelerinden Mutevelizadeler (Key Mutêliyûn) idi. Ayrıca bu aileden İsmail Hakkı da Kürt hareketi içinde aktif idi.

Yado Sehdim Telha ile birlikte "AZADİ" örgütünün mesajlarını Diyarbakır'dan alıp Erzurum'a götürüyordu.

Piran'da 1925 yılının Şubat ayında Şeyh Said'ın kardeşi Abdurrahim'in evinde Türk jandarmalarının çıkardıkları bir provokasyon ile tarihe 1925 Kürt Ulusal Hareketi olarak geçen hareket başlıyor.

Yado hakkında yapılmış çalışmalar

Bu yazının amacı 1925 Kürt halk hareketini yazmak değildir. Amacımız 1925 Kürt halk hareketinde önemli bir rol almış Elazığ cephesi askeri sorumlusu YADO'yu anlatmaktır. 1925 Kürt Halk Direnişin de çok önemli bir rol almış, Elazığ bölgesinin askeri sorumluluğunu yapmış halk kahramanı YADO üzerine çok az şey biliniyor. Yado'yu anlatan ilk yazılı eser Mir Kamuran Bedirhan'ın 1937 yılında Almanca yayınladığı "Der Adler des Kurdistan - Kürdistan'ın Kartalı" adlı romanıdır. Mir Kamuran Bedirhan Yado ile Suriye de "Hoybun" örgütünün kuruluşu esnasında kısa bir sürede olsa görüşmüş idi. Zira Yado ve Bedirhan kardeşlerin birlikte çekilmiş fotoğrafları mevcuttur. Ancak Kamuran Bedirhan'ın anlattığı roman kahramanı bire bir Yado'ya karşılık gelmiyor. Yazar romana kendi fantezilerini serpiştirmiş. Çünkü bu romanda Kamuran Bedirhan kahramanına 1930'da "Hoybun"un önderliğinde sürdürülen Ağrı direnişinde de önemli bir yer veriyor. Oysa Yado'nun Ağrı direnişinde yer almadığını, almadığını biliyoruz. Yine Veteriner Dr. Nuri Dersimi de "Kürdistan tarihinde Der-sim" adlı kitabında Yado dan bahsediyor.

Ayrıca Kadri Cemil Paşa'nın Zınar Silopi ismi ile yazdığı "Doza Kürdistan" Yado'nun bir fotoğrafına yer vermiş ve altına Yado Ağa yazılmıştır. Gerçekte Yado ağa değildir. Genel Kurmay Başkanlığının yayınladığı "Cumhuriyet döneminde Kürt İsyanları" isimli kitapta da Yado ve arkadaşlarından söz ediliyor.

Yado ile ilgili diğer bazı çalışmalar

Seyidhan Kurij, Yado yew deyira vaci-yena welat mi de, Hevi, İstanbul, 12 Nisan 1997,

Seyidhan Kurij, Sereskeri Cehpeyi Har-pêt - Pali: Yado, Stockholm Armanc, Adar 1994

Ahmet Bulmuş Çewlikte Yaşadılar, Ankara, 2009

Nevin Güngör Reşan, Navdarên Kurd, Doz, İstanbul, 2008.

Osman Aydın, Kürt Ulus Hareketi, İstanbul, Doz, 2006

Felat Özsoy-Tahsin Eriş, 1925 Kürt Direnişi, Peri, İstanbul, 2007

Şevket Beysanoğlu, Diyarbakır Tarihi, Neyir, 2001, Ankara

Cegerhwin, Jinenigariya min, Weşanên Roja Nû, Stockholm

Karerli Memed Efendi, Yazılmayan Tarih ve Anılarım (1915 - 1958), Kalan, Ankara, 2010

Necmettin Büyükkaya, Kalemimden Sayfalar, Vate, 2008, İstanbul,

Tahsin Sever, 1925 Hareketi ve Azadi Örgütü, Doz, İstanbul, Nisan 2010,

Lokman Polat Yado üzerine bir yazısı ve Teli'yi anlatan bir hikâyesi.

Yasin Bayanay ve Orhan Zuaxpayic'in yazıları.

Kemal Burkey, Memo Darêz, Mahmut Arif Ayçiçeği ve Mehmet Butakin Yado üzerine şiirleri. Vate dergisinin ikinci sayısından itibaren Yado üzerine yazılan şiir, yazı ve röportajlar.

Yine Cegerxwin "Şehnameyê Şehidan" adlı şiirinde Yado'yu da anıyor.

Kürt dengbejleri de Yado üzerine kılamlar söylemişler bunlardan başlıcaları, Selim

Begê Cibriyan (1926)'ın ölümünü anlatan kلام, Yado'nun yaralanması üzerine Meh-bube Kaygalak'ın söylediği kلام ve Eh-medê Bêrti'nin söylediği "Yadin Paşayê Bavê Çerkez" isimli ve Yasin Bayanay "Yado" isimli kلامlardır.

Daha önce Bingöl ve çevresindeki yaşlı insanlardan yararlanarak YADO üzerine Kirdki (Zazaca) yazdığım bir yazı "Medya Güneşi" ve "Armanç" dergilerinde yayınlanmıştı. Yine YADO'nun üvey kızı Dılşa Hanım ile yaptığım bir röportaj "HEVÎ" gazetesinin 12 Nisan 1997 tarihli 21. sayısında yayınlandı. Benim röportajımdan sonra "HEVÎ"nin 22. sayısında Hukukçu - Yazar Osman Aydın'da YADO üzerine bir yazı kaleme aldı. Yazar ve Şair W.K.Merdimin' in Yado ve o Şeyh Şerif ile ilgili yaşlı Bingöllüler ile yaptıkları bir kaç röportaj "VATE" dergisinde yayınlandılar. Yine Vate dergisinin 16.sayısının arka kapağında Yado ve Sehadin Telha'nin olduğu büyük ihtimal ile Suriye'de çekilmiş 4 kişilik bir resim yayınlandı.

Daha sonra 2005 yılında Almanya da yayınladığımız "Peyama Kurd gazetesinde Mehmud Arif Ayçiçek "YADO Û TELI" isimli bir yazı yazdı.

Dılşa Hanım Yado'nun ilk eşi Rabia

Hanım'ın kızıdır. Rabia Yado ile uzun yıllar dağlar da yaşadıktan sonra şehir'e geliyor. Rabia Hanım daha sonra sırası ile Elazığ ve Kayseri olmak üzere 10 yıla yakın sürgünde yaşıyor. Daha sonra bir süre Dersim'de yaşıyor. Oğlu Çerkez Dersim de bir asker tarafından öldürülüyor.

Yado Agha and Yado Agha's sons, the
Kurmanji and Zazaki people of the region.

Sürgün cezasının sona ermesinden sonra Rabia Hanım Bingöl'e geliyor. O Bingöl'e geldikten sonra Şarge (Yol çatı) köyünden Ali Can (Eli El) ile evleniyor, daha sonra Simani (kale Önü) den Mahmut Aymaz (Mehmud Qazi) ile evleniyor ve ondan da

ayrılıyor. Rabia Hanım 1960 yılında Bingöl'de vefat ediyor.

Son 10-15 yıldır bu konu üzerinde çalışıyorum. Bu süre zarfında Bingöl'ün Şarge (Yolçatı) köyünde Şeyh Şerif ve Yado kuvvetlerine katılmış Elazığ'da yakalanıp 7 yıl değişik cezaevlerinde yatmış Hacı Zülfü ile 1992'de Şarge'de görüştüm ve bu görüşmeyi o zamanki "AZADI" gazetesinde yayınlattım. Daha sonra YADO'nun üvey kızı Dilşa ve daha başka akrabaları ile YADO'yu veya arkadaşlarını görüşmüş birçok insanla görüştüm.

Hem YADO'nun eşi TELİ ile aynı köyden olmamız hem de bizim bölgenin 1925 Halk ayaklanmasından çok etkilenmesi sonucu bizim çocukluğumuz Şeyh Said ve YADO ile ilgili kahramanlık hikâyeleri dinleyerek geçti. Kişiliğimizin şekillenmesinde, yurtseverlik duygularına sahip olmamızda ve de ulusalcı bir ruha sahip olmamızda bu çocukluk döneminin anlatımları belirleyici oldu. YADO bizim için bir masal kahramanı idi. 1925 halk hareketinin ezilmesinden ve silahlı Kürt kuvvetlerinin geri çekilmesinden sonra, askerler bizim köyü (KUR) basıp yakıyorlar ve hile ile teslim aldıkları 33 kişiyi gerek kurşunlayarak gerekse süngüleyerek öldürüyorlar. Devlet'in estirdiği bu terör sonucu bölgede yakılıp yıkılmayan, şehit vermeyen köy hemen hemen yok gibi. Devletin yaptığı bu zulüm bizlere sürekli anlatıldı.

Devlet Belgelerinde Yado

Ayrıca T.C. devletinin bazı belgelerinde de YADO'dan söz ediliyor. Örneğin 24.10.1928 tarihli Mardin Valisi Tefik Hadî tarafından devlet yetkililerine yazılan bir rapora göre YADO Sitewre çevresinde bir karakol basıp ele geçirdiği silahlar ile Suriye'ye geçmiştir. Yine 09.07.1929 tarihli bir belgeye göre Yado Halep'te Ekrem Cemil Paşa ile birlikte bir otelde kalıyor ve Kör Hüseyin Paşayı Kuzey Kürdistan'dan (Serxet) Güney Kürdistan'a (Binxet) geçiriyor. Umumi Müfettişliğin bir raporuna göre ise Yado 16.09.1929'de 20 kadar arkadaşı ile Binxet'den gelip Diyarbakır üze-

rinden Palu tarafına geçiyor.

Yado kimdir?

Yado'nun ailesi Dara Heni (Genç) çevresinde meskûn Zıktê aşiretindendir, Yado'nun dedesi Ebas Genç'in "Hançigê" köyünden gelip Çolig'in Yexkit mahallesine yerleşmiş ve burada Beganlardan evlenmiştir. Ebas'ın Mehmed Selim ve İsmail adında iki oğlu olmuştur. Yado Mehmed Selim'in oğludur. Bundan dolayı Yado Mehmed Ebas olarak tanınır. Yado Çolig de Tahsildar olarak çalışıyordu. O Osmanlı devleti adına köylerden vergi topluyordu.

Yado'nun ilk evliliğini kendi akrabası olan Rabia ile yapıyor. Daha sonra ise Bingöl'un "Kur" köyünün mezrası "Qeldar" köyünden Ezimşer'in kızı Teli ile evleniyor ve Bingöl'de tahsildar olarak yaşamını sürdürüyor.

Birinci dünya savaşında Ruslar Karlıova ile Bingöl arasındaki Sêxi'ye (Çobantaşı) ve Arçuk (Alatepe) köylerine kadar geliyorlar. Şimdi oranın ismi Şeref meydanıdır. Bu dönemde daha çok halktan oluşan 3 alay Ruslara karşı savaşıyorlar. Bu alaylardan biri de Şeyh Şerif komutasındaki alaydır. Yado 1916-17 yıllarında Şeyh Şerif'in alayın da görev alıp Ruslara karşı savaşıyor. Alay da erzak yokluğundan açlık baş gösteriyor. Bunun üzerine Yado gidip Rus askeri depolarından erzak getirmeye çalışıyor. O bu esnada Ruslara esir düşüyor, sonra nöbetçinin uyuduğu bir esnada kaçıyor. Yado ilk defa burada ayağından yaralanıyor.

Yado 1922'de tahsildarlık görevini bırakıyor. Azadi örgütü kurulunca Halit Cibril haber salıp Sehdim Telha'yı Amerika'dan getiriyor. Yado Sehdim Telha ile birlikte "AZADI" örgütünün mesajlarını Diyarbakır'dan alıp Erzurum'a götürüyordu.

1924 yılında Çolig'de savcı ile kaymakam arasında bir problem ortaya çıkıyor. Bu esnada savcının evi soyuluyor, bu olaydan Yado sorumlu tutuluyor. Ondan dolayı o firar durumuna düşüyor. Yado firar olduğu dönemde en çok Teli'nin ailesi ken-

disine sahip çıkıyor. Teli 'nin iki kardeşi Hüseyini ve Mehmedi Yado'nun firar olduğu dönemden son çatışmaya kadar yanında kalıyorlar. Teli 'nin kardeşleri Yado'nun en yiğit ve en çok güvendiği silahşorlardandır. Hüseyini kendi köyleri olan Qeldar ve Çekan köyü arasındaki bir bölgede öldürülüyor. Mehmedi ise Suriye'den geri döndükten sonra Bingöl'ün Alizan köyü civarındaki bir çatışmada öldürülüyor.

Yado'nun ilk eşi kendi akrabası olan Rabia dır. İkinci eşi ise Bingöl'un "Kur" köyünün mezrası "Qeldar" köyünden Ezimşer'in kızıdır. Suriye de iken de Seh-din Telha'nın kızı Gülşah ile evleniyor.

Rabia Filit, Mahmut ve Çerkez isimli üç erkek çocuk doğuruyor. Filit ve Mahmut çocuk iken kızamık hastalığından ölüyorlar. Çerkez (1922-1934) anası Rabia ile birlikte Tunceli de sürgünde iken bir asker tarafından öldürülüyor. Teli, Cezayir isminde bir erkek ve iki kız çocuğu doğuruyor. Kızlar çocuk iken ölüyorlar. Asıl adı Cezayir olan çocuk askerden sonra Filit olarak yaşamını sürdürüyor. Bingöl belediyesinde işçi olarak çalışan Filit (1926-1989), emekli olduktan bir süre sonra Bingöl' de öldü.

Teli 'nin iki kardeşi Hüseyini ile Mehmedi de Yado ile birlikte idiler. Teli 'nin ailesi bölgede "Key Ezimşer" olarak tanınır.

1925 Kürt Halk hareketinde Yado'nun rolü

15 Şubat 1925'de Şeyh Said Genç (Dara Heni) geliyor ve Zikte'den Valêr'lı Sadık Bey, Girnos'dan Selim Ağa, Dara Heni'dan Yusuf Ağa ve Kubar'dan Derwêş Ağa'nın desteği ile şehri ele geçiriyor ve Dara Heni'yi başkent ilan ediyor. Modan'lı Feqi Hesên Genç valisi olarak tayin ediliyor. Yado ve arkadaşları 16 Şubat'da Çolig (Bingöl) ün kontrolünü ele geçiriyorlar. Daha sonra Şeyh Şerif, Şeyh Hasan, Şeyh İbrahim, Şeyh Mustafa ve Yado Arif Faris'in evinde bir araya gelip Palu - Elazığ, Erzincan - Kığı cephelerinin organi-

zesi konusunda kararlar alıyorlar. Şeyh İbrahim Cebaxçor kaymakamı olarak atanıyor. Şeyh İbrahim daha önce müftü idi.

Yado ve Şeyh Şerif Palu - Elazığ cephesinin sorumluluğunu üstleniyorlar. Onlar köylerden silahlı güç toplayarak Elazığ'a doğru yola çıkıyorlar.

Yado ve Seh-din Telha binbaşılardır, onlar Gezîk üzerinden, Şeyh Şerif ve kardeşi Şeyh Hüseyin Gökdere üzerinden Elazığ üzerine yürüyorlar. Onlar iki koldan Palu'nun Mi-rehmedun köyünde birleşiyorlar.

Bu cephede Seh-din Telha, Şeyh Şerif'in kardeşi Şeyh Hüseyin, Dakon köyünden Far Şêm, Palu'nun Heylun köyünden Memiş Qas, Karakoçan köyünden Sarcanlı Resul Ağa, Palu'nun Hor köyünden Şerif Şêr gibi bölgenin önemli şahsiyetleri görev alıyorlar. Kürt kuvvetleri Palu'yu ciddi bir direniş olmadan ele geçiriyorlar (21 Şubat 1925). Musyanlı Derwêş Nûr Palu kaymakamı olarak tayin ediliyor.

Elazığ Valisi Hilmi Bey Kürt güçlerini Fırat Suyu'nun karşı kısmına geçirmeme amacıyla Hafik Köyü'ne takviye birlikleri gönderiyor. Ancak gönderilen birlikler Şeyh Şerif birlikleri karşısında direniş gösteremeyerek kısa zamanda dağılıyorlar. Dağılan tüm birliklerle irtibatı kesilen vali, 23 Şubat 1925 günü sabahı durumu öğrenmek üzere makam arabasıyla oğlunu Hafik'e gönderiyor. Bir zaman sonra geri dönen haberci, Türk birliklerinin Kürt direnişçileri karşısında tutunamayarak dağıldığını, Şeyh Şerif birliklerinin ise, Elazığ'a 20 km. uzaklıktaki Abusu Köyü'ne doğru ilerlemekte olduğunu bildirir. Bunun üzerine Vali, Osman Bey kumandasındaki topçu, mitalyöz ve süvari birliklerini, Hüseyinik'in doğusundaki Karakaya Tepesi'nden, Kesirik Köyü'ne kadar uzanan hat üzerinden mevzilendirir. Bu birlikler gelenleri şehre sokmamaya çalışırlarsa da, çıkan çatışma sonucu mevzilerini terk ederek kaçma zorunda kalırlar. Kürt güçleri doğu ve güneydoğu istikametinden Elazığ'a giriyorlar.

Şeyh Şerif ve Yado'nun kuvvetleri 05.03.1925'de Elazığ'ı zapt ediyorlar. El-

ziğ halkı tamamıyla Kürtlerin saflarına geçiyor. Şeyh Şerif Dersimli Hasan Hayri'nin Hüseyin'teki evine misafir oluyor. O 06.03.1925'de Elazığ'ın merkezine gidiyor, Müftü Mehmet Efendi'yi Elazığ'a vali tayin ediyor ve Hasan Hayri ile birlikte Dersim'e aşağıdaki telgrafı çekiyorlar:

"Sükûnetinizi koruyun, yakında bir heyet ile Dersim'e geleceğiz. Başarılar."

6 Mart 1925

Elazığ Cephesi Komutanı
Eski Dersim Milletvekili

Şeyh Şerif
Hasan Hayri

Hasan Hayri ve Şeyh Şerif'in gönderdikleri telgraf Dersim'de genel bir heyecan ve galeyan yaratıyor. Seyid Rıza'nın düşüncesine göre Elazığ'ı işgal eden Kürt kuvvetleri Malatya ve Diyarbakır üzerine yürümeliydiler. Seyid Rıza'da Dersim kuvvetleri ile Erzincan üzerinden Sivas'ı almak istiyordu.

Bu arada Harput'un altındaki Hüseyin köyündeki askeri cephane de büyük bir patlama oluyor ve bu patlama bu bölgedeki birçok insanın ölümüne neden oluyor. Bu olay hareketin önderleri arasında tartışmalara yol açıyor ve hareketin önderleri arasında çelişkiler ortaya çıkıyor. Bunun üzerine başıbozukluk başlıyor. Şeyh Şerif ve YADO maalesef bu başıbozukluğun önüne geçemiyorlar. Kâzım Paşa bu durumdan faydalanarak Malatya üzerinden Elazığ'a saldırıyor ve Elazığ'da ki Kürt kuvvetlerinin Diyarbakır ile ilişkisini kesiyor. Şeyh Şerif mecburen Palu'ya doğru geri çekiliyor. Daha önce Kürtleri destekleyen Elazığ halkı Kâzım Paşa'nın kuvvetleri ile birlikte Kürtleri takibe çıkıyor. Palu ovasında Kürt güçleri ile Kâzım Paşa güçleri arasında ciddi çatışmalar yaşanıyor.

3 Nisan 1925 tarihinde Bingöl'ün yakınındaki Mendo Boğazında Kürtler ile Türk ordusunun önünü kesiyorlar. Türk Ordusunun kuvvetleri burada çok sıkışıyorlar ve birkaç defa teslim olmak istiyorlar fakat daha sonra Şadi aşireti lideri Necip Ağa

(Necip Axayê Oxi) Türk ordusunun imdadına yetişiyor. Kürt güçlerinin cephanesi de azaldığından geri çekilmek zorunda kalıyorlar. Şeyh Şerif 8 Nisan 1925'de Bingöl çevresinde bazı işbirlikçilerin yardımı ile Bingöl'ün Metan köyünde Türk güçleri tarafından yakalanıyor. Şeyh Said ve arkadaşları da Yüzbaşı Kasım'ın ihaneti sonucu Varto yakınlarında yakalanınca artık Kürdistan da şiddetli bir devlet terörü başlıyor. On binlerce Kürt öldürülüyor, köyler yakılıp yıkılıyor. Ülke bir viraneye çevriliyor. Fakat diğer taraftan da Kürtlerin direnişi sürüyor.

Yado' nun sürdürdüğü partizan savaşı

İşte bu direnişin en önemli önderlerinden biri Elazığ Cephesi askeri sorumlusu YADO (Yadin Mehmud Ebas)' tır.

1925 Halk hareketi Diyarbakır da ki idamlardan sonra bıçakla kesilir gibi kesilmiyor aksine hareket uzun bir süre partizan savaşı biçiminde sürüyor. YADO Mendo boğazındaki geri çekilişten sonra arkadaşları ile dağlara çekiliyor. Bu bir süre Bingöl-Karakoçan-Palu bölgelerinde kalıyorlar Bölgede partizan savaşı sürdüren başlıca guruplar şunlardır:

Yado, Heseni Begun, Şeyh Hüseyin, Sehdin Telha, Botiyanlı Emê Faroyi (Emerê Farisi), Eminê Miki, Heci Koloz, Musê Silemani, Selim Begê Cıbrıyan, Şeyh Abdurrahim, Şeyh Mustafa, ve Şeyh Tahar gurupları.

Dılşa Hanım'ın annesinden aktardığına göre Yado ve bazı arkadaşları ve eşi Rabia ile ilk kışı Depi (Karakoçan) bağlı Oxçıyan köyünün "Dolan" mezrasında Hüseyin Ağa'nın konağında geçiriyor. Teli hamile olduğu için onu Elazığ'ın Kung köyüne gönderiyor. 1926 ilkbaharında Türk askerleri köyü basıyorlar ve burada ki çatışmada Rabia'nın akrabası Mehmed öldürülüyor. Mehmet'in mezarı burada ÇİMİK denilen mevkide bulunmaktadır.

Yukarda belirttiğimiz gibi devlet güçleri nasılsa direniş kırıldı, bütün engeller orta-

dan kalktı diye geçtikleri her yeri yakıp yıkıyorlar. Bütün direnişlerden sonra olduğu gibi bu defa da devlet direnişçilerin aile ve çocuklarıyla yakın akrabalarını sürgüne yollamaya başlıyor. Başta direnişe katılan Çan Şeyhleri'nin aileleri olmak üzere, Bingöl ve çevresinde direnişi sürdürenlerin aile ve akrabaları bir yerde toplatılıyorlar. Yado ve diğer guruplar derhal harekete geçerek Fahrân nahiyesinde bu aileleri kurtarmak için devlet güçlerine saldırıyorlar. Yado bu çatışmada ayağından yaralanıyor. Arkadaşları onu alıp Çan'ın Mergmir bölgesine götürüyorlar. Yado burada 20 gün tedavi ediliyor. Yado'nun hekimi Bingöl'un "Darabi" köyünden Hıdır Alan'dır. Hıdır Adana'da bir Ermeni hekim tarafından yetiştirilmiştir. O günden sonra Yado aksamaya başlıyor. Ayrıca bu çatışmada Akrag'dan Ömer Zek vuruluyor.

Aileleri toplamanın bir amacı da dağdaki direnişçilerin gelip teslim olmalarını sağlamaktır. Bu tedbirler yetmeyince devlet halkın içinden satın aldıkları bazı kişileri, direnişçilere karşı kullanıyor. Bu işbirlikçilerin içinde eskiden direnişçiler ile beraber olan bazı Kürtler de var. Halk arasında bu işbirlikçilere "Çete hukmat" veya "Milis" deniyor. Bu yapı Hamidiye Alayları döneminden kalma devletin Kürdü Kürde vurdurma politikasının bir devamıdır. Aynı politika bugün köy koruculuğu biçiminde devam ediyor. Bu çeteler yerli oldukları ve araziye iyi bildikleri, ayrıca da bir kısmı daha önce direnişin içinde yer aldıkları için Kürt direnişçilerine çok büyük zararlar veriyorlar.

Başta Yado'nun gurubu olmak üzere Şeyh Husen ve Heseni Begun gurupları Mendo, Kirron ve Hezik çatışmalarında ortak hareket etmelerinden dolayı Türk ordusuna büyük kayıplar verdiriyorlar.

Yado uzun süre memleketin Kara Cehen-nem Ormanları, Metan Dağı, Hesar Dağı, Akdağ, Otala Dağı, Şem Dağı, Koz Dağı, Hamirpêrt Dağı, Bingöl, Dağları, Mergemir, Şerevdin, Kanireş Yaylaları, Az, Puex, Sancak, Şirnan bölgelerinde kalıyor.

Fakat şartlar gittikçe zorlaşıyor. Devlet köyleri yakıp - yıkıp boşaltıp direnişçilerin barınma imkânlarını ortadan kaldırmaya çalışıyor, hem de onların aile fertlerini ve akrabalarını yakalayıp sürgüne göndererek, direnişçileri teslim olmaya zorluyordu. Bu şartlarda kışı ülkede geçirmek imkânsız gibi idi.

Binxete (Suriye) ye gidiş

Yado ve diğer guruplar 1927 yılının sonbaharında Guevdere'nin Heylan köyünde toplanıp,

"Binxete" Suriye'ye gitme kararı alırlar. Bu karar sonucu idam edilmiş, hapishanelerde olan ve direnenlerin aileleri ile birlikte yaklaşık 500 kişi, 700 at ile „Binxete" e doğru yola koyuluyorlar.

Bunlardan bir grub Varto, dan bir grub Karlıova'dan, Lice üzerinden, bir grub Çebaxçor'dan Palu'nun Zivêr köyüne, oradan Palu'nun Ekrag köyüne, oradan Akdağ üzerinden Karabegan grubunu da yanlarına alıp Piran'a gidiyorlar. Bütün gruplar Piran (Dicle)'de bir araya geliyorlar. Bütün grupların sorumlusu Şeyh Abdurrahim idi.

Bu grup Şeyh Abdurrahim önderliğinde Suriye'ye doğru giderken Karacadağ'ın Çelbiran köyüne gidiyorlar. Köyün bütün erkekleri köyü terk edip Ergani'de karakol da bu Kürt savaşçıları şikayet ediyorlar. Asker sabah erken gidip köyün etrafını sarıyorlar. Askerler ansızın ateş ettiklerinden mitralyöz ateşi ile hemen 80 at ölüyor. Ayrıca iki uçak da direnişçileri havadan bombalıyorlar. Kürt direnişçiler büyük bir kahramanlık sergileyerek Türk alayını dağıtıyorlar, askerler ağır makineli silahlarını bırakıp kaçıyorlar. Böylece kâfile yola devam ediyor. Burada Qerabeganlı Mela Hesên ve iki direnişçi şehit düşüyor. Bu günden sonra uçaklar sürekli onları takip ediyorlar. Karacadağ'da Yado bir uçağı düşürüyor. Hala bu yere "Yado'nun uçak düşürdüğü yer", denir.

Bu kâfile de Yado'nun dışında Seh-din Telha, eşi Cemile, kızı Gulşah, Heseni Begun ve eşi, Huseni Begun, Şeyh Mistefay Çun, Guenik Ağaları, Şeyh Şerif'in yeğeni Giyasettin, Şeyh Abdurrahman,

Ehmed Beg, Halil Efendi, Hesenê Cafer Ağa, Mala Muhacın Ağa û Evdila Beg gibi Kürt direnişçileri de vardı. Kürt kafile 600 Km' lik çatışmalar ile geçen 12 günlük zorlu bir yürüyüşten sonra Suriye'ye varıyorlar. Suriye o zaman Fransa'nın mandası idi. Kürt direnişçilerini karşılayan Halep Valisi hepsinden silahlarını teslim etmelerini istiyor. Fakat Yado "biz silahlarımızı teslim etse idik, Türklere teslim ederdik, buralara kadar gelmezdik, biz bir milletin davasını savunuyoruz" diyor. Suriye yöneticileri onları değişik yerlerde ikame ediyorlar.

Hoybun ve 1928 afı

Yado burada da siyasi faaliyetlerini sürdürüyor. Değişik kaynaklardan aldığımız bilgilere göre Yado ve Sehdim Telha Lübnan'ın Bhamdun şehrinde yapılan "Hoybun" un kongresine katılıyor.

Araştırmacı Yazar M. Malmisanij' in

büyük ihtimalle Suriye' de "Hoybun " çalışmalarını esnasında çekilmiştir. Sehdim Telha'nın hanımı Cemile hanım da Yado ile bugünkü Lübnan topraklarında Bhamdun şehrinde "Hoybun " kongresine katıldığını anlatmıştır.

"Hoybun" Lübnan'da o dönem sürgünde bulunan Kürt aydınları, Şeyh Said hareketinden sonra Suriye' ye geçen hareketin önderleri ve diğer Kürt ileri gelenleri tarafından kuruluyor.

Kürt aydını Memduh Selim'in çalışmaları neticesi, Kürt Teali Cemiyeti, Kürt Teşkilat-i İctimaiye Cemiyeti, Kürt Millet Fırkası ve Mısır da faaliyet yürüten Kürt İstiklal Cemiyeti birlikte 1927 yılının sonbaharında Lübnan'ın Bhamdun şehrinde "Kürt Ulusal Kurultayı" düzenliyorlar. Bu toplantı bir kaç hafta sürüyor. Kurultay sonunda 5 Ekim 1927 de "Hoybun" örgütünün kuruluşu gerçekleşiyor.

"Hoybun" un kuruluş toplantısına İngi-

Hoybun cemiyeti üyeleri

Bedirhaniler üzerine yazdığı "Cizira Botanlı Bedirhaniler" isimli kitap da Memduh Selim, Celadet Ali Bedirhan, Kamuran Bedirhan, Yado ve Sehdim Telha 'nin birlikte çektiikleri bir resim var. Bu resim

liz ve Fransızların engelinden dolayı Şeyh Said'in oğlu Şeyh Ali Rıza katılamıyor. Şeyh Ali Rıza temsilen amcası Şeyh Mehdi ve Şeyh Said'in kâtibi Liceli Fehmi Bilal'ı toplantıya gönderiyor. Fakat Şeyh Ali Rıza

ve taraftarları "Hoybun" da aktif olarak yer almıyorlar. O dönemdeki Kürt aydınlarının hatıralarına baktığımızda bunun nedeni Şeyh Ali Rıza'nın 1928 affından (7 Mayıs 1928) yararlanarak Türkiye'ye dönmek istemesidir. Ali Rıza'nın oğlu M. Fuat Fırat, babasından aktararak bunun nedeninin Ermeniler ile yapılan ittifakın bazı maddelerine yapılan itiraz olduğunu iddia ediyor.

Yado Suriye'de Sehдин Telha'nın kızı Gulşah'ı evlenmek amacı ile kaçırıyor, fakat bu evlilik olmuyor. Sehдин Telha

davasından tutuklanmışlardır. Onlar Ankara'da yargılanıyorlar. Yargılama sonucu Şeyh Selahattin 9 yıl hapis cezasına Sehдин idam cezasına, çarptırılıyor fakat cezası müebbet hapis cezasına çevriliyor. Sehдин Telha Erzurum cezaevine naklediliyor ve altı buçuk yıl burada kalıyor. Erzurum cezaevinden Sivas cezaevine gönderiliyor. Bu arada çıkan af kanunu ile cezası azalan Sehдин Telha'nın hafta sonları dışarı çıkmasına izin veriliyor. 1942 yılı Haziran ayının 13 veya 14. günü Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Sivas'a geliyor.

1942 yılı Haziran ayının 13 veya 14. günü Cumhurbaşkanı İsmet İnönü Sivas'a geliyor. Sivas ziyareti sırasında cezaevinde incelemelerde bulunuyor.

Sehдин'in üzerinde Kürt giysileri bulunmaktaymış. Bu İsmet İnönü'nün dikkatini çekiyor. İsmet Paşa yanında bulunan görevlilere onu işaret ederek,

"kim" olduğunu sorar. Kimliğini öğrendikten sonra, ilgililere "Asın bu iti !" diye talimat verir. Sehдин Telha 16 Haziran 1942 günü Sivas'ta idam ediliyor.

Sivas ziyareti sırasında cezaevinde incelemelerde bulunuyor. Sehдин'in üzerinde Kürt giysileri bulunmaktaymış. Bu İsmet İnönü'nün dikkatini çekiyor. İsmet Paşa yanında bulunan görevlilere onu işaret ederek, "kim" olduğunu sorar. Kimliğini öğrendikten sonra, ilgililere "Asın bu iti !" diye talimat verir. Sehдин Telha 16 Haziran 1942 günü Sivas'ta idam ediliyor.

Eşi Cemile Hanım'da Sivas'dan geldikten sonra önce Cebaxçor'da Cemal Elçi ile daha sonra da Hacı Temur Beki ile Hacca gitmek için hülle evliliği yapmıştır. Bu

hem Suriye'de Yado ile birlikte kalmış, hem de ülke içinde uzun süre Yado ile birlikte partizan savaşında yer almıştır.

Sehдин Karlıova'nın Azizan köyünden, Cibran aşiretinin, Suvar ailesinden idi. Suvar ailesi Cibran aşiretini yöneten ailedir. Sehдин daha ülkeye dönüp Azizan köyüne yerleşiyor, fakat 1930 yılında yapılan bir ihbar sonucu yakalanıyor. Yapılan aramalarda evinde "Hoybun" örgütüne ait bazı belgeler ve bir mühür bulunuyor.

Sehдин Telha önce Erzurum'a götürülüyor oradan da Ankara'ya götürülüyor. Çünkü o ara Şeyh Said'in oğlu Şeyh Selahattin, Ahmet Cibri (Ahmet Sever) ve başka Kürtler Şimali Kürdistan Cemiyeti

Hacı ziyareti esnasında 1970 yılında Hicaz'da vefat etmiştir.

Büyük bir ihtimal ile Yado "Hoybun" un verdiği görev üzerine Eylül 1929'de kalabalık bir grup ile ülkeye giriş yapıyor. Grubun askeri sorumlu Yado'dur. Sayın Osman Aydın'ın verdiği bilgilere göre Yado bu seferinde Karakoçan'ın Himan (Çavuşyolu) köyüne gelip, Osman Ağa'ya misafir oluyor ve Osman Ağa'ya "Hoybun" cemiyetinin bazı belgelerini ve Kürdistan bayrağını veriyor.

Yado'nun Akıbeti

Yado Hattın altından gerilla faaliyetlerini sürdürmek için Kuzey Kürdistan'a gel-

diğinde artık burada devlet hemen hemen her tarafa hakim olmuştu. Onların eski arkadaşlarının da çoğu ya cezaevlerinde ya idam edilmiş ya da milis olmuşlardır.

İlk çatışmalarda Yado'nun muhafızı Polisi İsmail, kayını Mehmedi Ezimşer ve Meh Qilç askerler ve milisler tarafından öldürülüyorlar. Kuzeni Ciwanşayı İsmail kaçıp Sivererek tarafına gidiyor.

Yado öldürülmesi konusunda birkaç an-

Çıkan çatışmada Teli yaralanıyor ve Selince mıntıkasında ölüyor. Yado ve arkadaşları Teli'yi elbiseleri ile burada gömüp, üstünü tanınmasın diye çalı çırpı ile kapatıyorlar.

Ama askerler Teli'nin mezarını görüyorlar. Köylüler de olayı duyunca gidip Teli'yi oradan çıkararak köyün "Şıqa Qumin" denen yerde gömüyorlar. Geçen yıl (2010) Teli'nin akrabaları gidip Ulyan'daki mezarını tekrar yaptılar.

latım var. Bunlardan en gerçeğe yakın olanı, hatta gerçek diyebileceğimiz değerli Ağabeyimiz Ehmedê Dirihî son yıllarda yaptığı araştırmalardır.

Onun dışında Yado ile uzun süre dağlarda kalmış Teli'nin akrabası Meh Evd'in, Yado'nun son dönemi ile ilgili anlatımları var. Meh Evd son çatışmada yaralanmıştı köylüler tarafından iyileştirildikten sonra teslim olmuştu. Ve daha sonra yaşamını Bingöl'ün „Hepsuer“ köyünde geçirdi.

Geçen yıl (2010) bir internet sitesinde Lice bölgesinden biri Yado'nun öldürülmesi ile ilgili kısa bir yazı yazmış idi.

Ayrıca bu konuda Kasimê Reşit (Kasım Demiralp)'ın Avukat Said Buzgan'dan aktardıkları var.

Yado tekrar bölgeye gelince Said Begun

onun bölgede olduğunu duyuyor. Bunun üzerine o Yado ile Bingöl ile Mendo köyü arasındaki Yado Çeşmesi'nin olduğu yerde görüşüyorlar. Said Begun Yado'ya teslim olması önerisi götürüyor. Yado Said Begun'a, "ben sana ve devlete güvenmiyorum, çünkü sizin bahtınız yoktur (Şima Bê-behti)", diyor. Said Begun bu konuşmadan sonra atını Bingöl'e doğru dizginliyor. Yado yanındakilere, "siz aşağıya doğru bu dereye inin ve Gayd' da yola çıkın, şimdi muhakkak Bingöl'e doğrudan giden yolar askerler tarafından tutulmuştur", diyor. Yado'nun kendisi de yakın birkaç arkadaşı ile Teli'nin kaldığı Hapsuer köyüne geliyor. Teli Elazığ'ın Kung köyünden ayrılıp kendi köyü olan Kur (Dikme)'un Qeldar mezarına geliyor. Fakat ailesi dağıldığından "Hepsuer" köyündeki akrabalarında kalıyor.

Yado gidip Teli ile görüşüyor, ama bu defa onu birlikte götürmek istemiyor. Yado Teli'ye "ben çok sıkı takip-teyim, bu defa seni birlikte götüremem, ama tekrara gelişimde seni alıp Suriye'ye götürürüm" diyor. Ama Teli kabul etmiyor, Teli "ben bu defa seni yalnız göndermem, ölsem de kalsam da senin ile birlikte geleceğim" diyor.

Bunun üzerine Teli oğlu Filit'ı kız kardeşi Fadimeyi Ezimşer'e teslim edip Yado ile birlikte gidiyor.

Ehmedê Dirih'in yazdığına göre son gelişmeler şöyle oluyor, "Yado Teli ve arkadaşları Hepsuer'den Bingöl'ün köyleri üzerinden Murat Irmağı'nı takip ederek Dara Heni'nin güneyine düşen Ulyan (Çevirme) köyüne kadar gidiyorlar. Askerler onları takip ediyorlar. Ulyan köyünde grup ikiye ayrılıyor. Teli Haç'ın evine gidiyor, Yado ise karşı mahallede kalıyor. Kısa bir süre sonra nöbetçi çocuklar askerlerin geldiklerini haber veriyorlar. Bunun üzerine onlar köyü terk edip yukarı dağlara doğru gidiyorlar. Çıkan çatışmada Teli yaralanıyor ve Selince mıntıkasında ölüyor. Yado ve arkadaşları Teli'yi elbiseleri ile burada

gömüp, üstünü tanınmasın diye çalı   ırpı ile kapatıyorlar. Ama askerler Teli'nin mezarını görüyorlar. Köylüler de olayı duyunca gidip Teli'yı oradan çıkararak köyün "  ı a Qumin" denen yerde gömüyorlar. Geçen yıl (2010) Teli'nin akrabaları gidip Ulyan'daki mezarını tekrar yaptılar.

Yado'nun arkadaşlarından Perhuneklı Alı'de Ulyan'ın yukarısında   ld  r  l  yor. Palu'nun Heylun köyünden olan   se Husi   bi ve Far Kek Biyez Kurnel'den sonra Yado'dan ayrılıp Dara Heni'nin Kelexsi k  y   tarafına ge  cip   eyh Hüseyin'den mermi alıp, oradan Hattın Altına geçiyorlar.

Yado, Meh Evd ve kalan arkadaşları Genç'ın Mistiyan köyünde Musay   Sil  man'a misafir oluyor ve sabah çok erkenden mermi ve yiyecek bir şeyler alıp k  y  den çıkıyorlar. Kurnel köyünden Kel Telhe ve   uk     hm   Deyi onlara pusu kuruyorlar. Bu pusu da önce Mehe Evd daha sonrada Yado yaralanıyorlar. Bu bölgede akşama kadar çatışmalar sürüyor. Yado'nun mermileri bitişinden akşama doğru   ehit ediliyor. Askerler onun cenazesinin üzerine geliyorlar ve milislere Yado'nun kafasını kesme emri veriliyor. Askerler onun kesilen kafasını alıp gidiyorlar. Diğer gün Dereye Re  i (Qiyamey   Re  i)k  y   halkı Yado'nun ba  sız vücudunu gömüyorlar."

Meh Evd burada yaralanıyor ve kendisini çalıların altına   ekip saklanarak kurtuluyor. Dereye Re   köylüleri ona      boyunca bakıyorlar, yarası iyileşiyor. O daha sonar gelip teslim oluyor ve hayatının sonuna kadar Hepsuer köyünde yaşıyor.

Bir   nternet sitesinde bir tanık bu konuda şöyle yazıyor, " Yado Lice ve Genç sınırında olan „Kevir   Bazd  " mıntıkasında Botan Aşiretine mensup Hacı     kr   isminde birinin ihaneti sonucu vurulmuştur. Botanlı Hacı Şükrü Yado'ya sen burada bekle biz sana mermi ve başka ihtiyaçlarını getiririz diyor. Yado'da onlara inanarak orada bekliyor ve bunlar askerlere haber veriyorlar. Yado kaçıyor, birkaç metre daha gidebilse a  a  lık ve kayalık bir bölgeye

ulaşacak ve kurtulacak. Ama yetişemiyor ve vuruluyor. Yado'nun vurulduğu yer bellidir ve orada bir kaya var, ona "Kevira Yado" diyorlar. Lice'den Genç'e doğru giderken "  em   Birkeleyne" var, orayı da geçtikten sonra sağ tarafta köy yolu var, "  em   Hedig  " ye gider, Korte tarafına doğru gidince orada "Kevir   Bazd  " var. Yado orada vurulmuş. Yado'nun katili Bottiyanlı Hacı     kr   dur. Bunu o bölgede herkes bilir".

Kasım Demiralp ise olayı şöyle anlatıyor, "Qurnel köyünde Yado'nun eşi Teli   ld  r  ld     zaman, burada Yado'nun çok arkadaşı da   ld  r  l  yor. Sonunda o yalnız kalıyor ve mermileri de bitiyor. Yado buradan bir köşk köye (Mezra) gidip daha önceden tanıdığı birinin evine gidiyor. Ev sahibi Yado'nun iyi bir dostudur, Yado'yu çok iyi a  ırılıyor, ona hem kendi evindeki mermileri hem de komşulardan tedarik ettiği mermileri Yado'ya veriyor.

Yado yemek yiyip biraz dinlendikten sonra, ev sahibinin kendisine tedarik ettiği mermileri ve azığı alıp yola d    yor. Yado buranın askerler tarafından sarıldığını bildiğinden bir an önce buradan uzaklaşıp dağlardaki diğer gruplar ile iletişim kurmak istiyor. O bir an önce bu bölgeyi terk etmesi gerektiğini biliyor. Yado çıkıp gitmek istediğinde ev sahibi oğluna, " oğlum Yadin Paşa bu bölgeyi iyi tanımıyor, sen onun ile birlikte git, onu köyün berisindeki ormanlık alandan geçir, ona gideceği yolu tarif edip, öyle gel" diyor.

Yado ile adamın oğlu yola çıkıp gidiyorlar. Onlar epey gittikten sonra, adamın oğlu mahsus biraz arkada kalıyor ve arkadan Yado'ya sıkıp onu orada   ld  r  yor. Yado'nun öldürülmesinin nedeni yine paradır. Çünkü o zaman ki hükümet Yado'nun başına ödül koymuştu. Yayınlanan askeri bildiriye göre, Yado'yu öldürüp onun ba  sını getirene para verilecekti.

Adamın oğlu Yado'ya kurşun sıkınca adam silahın sesini duyuyor ve hemen de oğlunun Yado'yu   ld  rd    n   tahmin edi-

yor. Genç dönüp eve gelince, adam "oğlum ben bir silah sesi duydum, olmaya ki sen Yado'yu sen devletin vaat ettiği birkaç kuruş için, dünyanın malı mülkü için Yado'yu öldüresin" diyor. Genç babasına, " hayır baba, ben nasıl devletin vereceği birkaç kuruş için Yado'yu öldürür müyüm, ormanda önüme bir kurt çıktı, ona ateş ettim, sen o sesi duymuşsun" diyor.

Fakat diğer gün bu adam gidip o ormanda Yado'nun cesedini görünce oğlunun Yado'yu öldürdüğünden emin oluyor.

Ne yazık ki bu efsane Kürt kahramanı bir kaş kuruş para için kallesçe Kürtler tarafından öldürüldü."

Bingöl'ün ilk belediye başkanlarından birinin yeğeni bana amcasının bu konuda şunları anlattığını söyledi: " Devlet Yado'nun ve diğer bazı direnişçilerin başına ödül koymuştu. Bir ara Bingöl' deki askeri yetkililer beni çağırıp bir kesik baş gösterdiler ve bu kafayı tanıyıp, tanımadığımı sordular. Ben bu başı tanıdım, Yado'nun başı olduğunu tanıdım, fakat onlar hayır bu Yado değil, dedim. Bu kafayı uzun süre Bingöl'de tuttular, sonra ne olduğunu bilmiyorum". Aynı kişi 1978-79 bir gurup Kürdistan yurtseveri ile beraber bir gözaltına alınmalarında, polis yetkililerinin karakol da bulunan bir insan kafasını, kendilerine gösterip, " bakın bu kafa sizin liderlerinizden birinin kafasıdır. Buna bakıp ibret alın, akıllı olun, devlet ile savaşılmaz", dediklerini aktardı. Bu insan kafası daha önce vilayet binasının emanetinde saklanıyormuş, fakat 1971 depreminde Vilayet binası yıkıldığından, yer probleminin dolayı bu kafa karakola getirilmiş.

Aslında Yado öldürüldükten sonra başı getirilip Bingöl'un ileri gelenlerine ve akrabalarına gösteriliyor, ama herkes bu Yado değil diyor.

Yado bilerek efsaneleştiriliyor. Halk kendi kahramanın ölmesini istemediğinden, onu ölümsüzleştiriyor. Yıllarca Yado'nun ölmediği yaşadığı anlatıldı, bu konuda türlü türlü efsaneler uyduruluyor.

Hata ailesi yıllar sonra, birinin Yado'dan bir mektup getirdiğini, fakat bu mektubun o zamanki Bingöl belediye başkanı tarafından ailesine ulaştırılmadığı, iddiasında bile bulunuyordu.

Son yıllara kadar mezarı bilinmeyen Kürdistan şehidi Yado'nun mezarı da tespit oldu.

1925 halk hareketinin yenilgisinden sonra Yado'nun sürdürdüğü partizan

savaşında yanında sürekli bulunanlardan bazıları şunlardır: Eşi Rabia'nın kardeşi Faris, amcası oğulları, Dilşa ve Poles, Teli' nin kardeşleri Mehmedi ve Hüseyini Ezimşer (Azimligil) Emin Sel, Meh Eyd, Meh Qılç, Heseni Begun ve Huseni Begun, Şahin El Cindun, Sehadin Telha vb.

Yado'nun eşleri Rabia Ve Gülşah

Yado'nun ve Teli' nin şehit düşmesinden sonra Yado'nun ilk eşi Rabia ve oğlu Çerkez üzerindeki sürgün kararı kaldırılıyor. Onlar gidip Nazmiye' de kalıyorlar. Çerkez 1934' de Dersim' de bir asker tarafından öldürülünce Rabia'nın annesi Gule gidip Rabia'yı Dersim'den Bingöl'e getiriyor. Rabia önce Bingöl'ün Şarge köyünden Eli El (Ali Can) ile evleniyor. Bu evlilikten Dilşa adında bir kız çocuğu dünyaya geliyor. Daha sonra Bingöl'ün Simoni köyünden Mehmud Gazi ile evleniyor, fakat bir süre sonra ondanda ayrılıyor. Rabia ölene kadar (1960) kızı Dışla ile Bingöl'de yaşıyor.

Yado'nun şehit olmasından sonra Suriye' de bulunan Yado'nun son eşi Dilşa Şeyh Mustafa'nın oğlu Nizamettin ile evleniyor. Bu evlilikten ikiz olarak 2 kız ve bir oğlan dünyaya geliyor. Bir süre sonra Şeyh Nizamettin

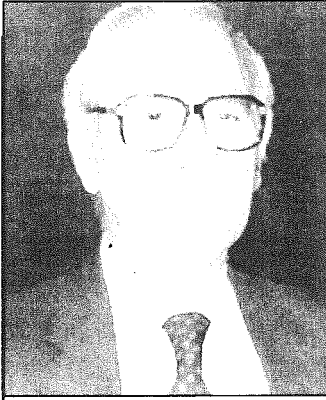
hastalıktan ölüyor. Bunun üzerine Şeyh Mustafa gelinini feqisi Mala Hüseyin Şem-san'a nikahlıyor. Dilşa bu evlilikten de 2 oğlan çocuğu dünyaya getiriyor.

Şeyh Mustafa 1952 yılında bütün aile efradı ile Suriye'den dönüp Bingöl'e yerleşiyor. Dışla ve yeni ailesi orada kalıyorlar.

Kaynaklar:

1. Veteriner Dr. Nuri Dersimi, Kürdistan Tarihinde Dersim, Komkar yayınları, Almanya
2. Kamuran Bedirhan & Qertel Herbert, Adler des Kurdistans, Almanya - 1936
3. Cumhuriyet döneminde Kürt isyanları, Genel Kurmay Başkanlığı yayınları
4. Seyidxan Kurij, Yew peyê Şeyh Seid, Şargê ra Heci Zilfi de roportaj, - Azadi, İstanbul - 1994
5. Seyidxan Kurij, Şeyh Eli Riza mecal nedit kû biraninên hwe binivise, bi M.Fuat Firat va Hevpeyvîn, Ronahi, İstanbul - 1996
6. Seyidxan Kurij, Yado bir türküdür söylenir Ülkemde, Dilşa Hanım ile röportaj, - HEVÎ, Nisan, 1997 - İstanbul, sayı 21,
7. Osman Aydın, Kısa bir açıklama, HEVÎ, 17 Nisan 1997 - İstanbul, sayı 22
8. Mehmud Arif Ayçiçek, Yado û Teli, - Peyama Kurd, Almanya - 2005
9. Mehmet Uzun (Roportaj), Guin rişya ari nidiyena, este şikiyaywo, nidus-yenû", 75 serrê Hereketê Şeyh Sait, - Vate, - Swed, Nr. 10, Zimistan 2000
10. "Cebahçurdan bir portre, YADO", Orhan Zuehpayij, - www.welatparez.com, 2007
11. W.K.Merdimin (Roportaj), Mi rê vûni Yadin! Helasê şima mi dest ra çinê ya, - Vate, - Swed, Nr. 16 Zimistan 2002
12. W.K.Merdimin (Roportaj), Tepişiyayîşê Şeyh Şerif, - Vate, Swed, Nr. 17 Wisar 2002
13. Bi Birarzayî Şeyh Şerif Burhaneddin Bilgin'a qisêkerdiş 2004 Çewlig
14. Nihat Elçi ile görüşme - Bingöl 2007
15. Kareli Mehmet Efendi, Yazılmayan tarih ve Anılarım, Derleyen Ali Rıza Erenler, Kalan yayınları, 2007
16. "Yado" - Ehmedê Dirîhi, Vate, 2010 - İstanbul, Nr. 34 Payiz
17. Yew nuştayi Qasimê Reşit (Kasim Demiralp)
18. Seyidxan Kurij (Roportaj), Eskerûn her çi ma vênabi, Vate, 2004 - İstanbul, Nr. 22 Zimistan
19. Seyidxan Kurij (Roportaj), Kur ra 33 tîn kişiyay, Vate, 2004 - İstanbul, Nr. 22 Zimistan
20. Seyidxan Kurij (Roportaj), Heber ûmey dewûn ki Şêh Seid şîyo Diyarekir ser, Vate, 2005 - İstanbul, Nr. 25 Payiz
21. Tahsin Sever, 1925 Hareketi ve Azadi Örgütü, Doz, Nisan 2010, İstanbul
22. Rohat Alakom, Hoybûn Örgütü, avesta, 1998, İstanbul
23. Şerif Farûn de qisêklerdeş, dewê Kur-Çewlig, 1992

Kürt dilinin Hint-Avrupa dilleri arasındaki yeri

M. Emin BOZARSLAN

Kürtçeden çeviren:
Sedat KARATAŞ

Bilindiğı gibi Kürt dili, Hint-Avrupa dillerinden biridir ve İran dilleri grubu arasında yer alır. Hint-Avrupa dillerinin tamamının kaynağı Sanskrit dilidir. Bu dil, çok zengin bir dil olarak bilinir ve tarihçi ve dilbilimcilere göre, Milat'tan birkaç bin yıl önce Güney Asya bölgesinde, o dönemdeki büyük Hindistan'da kullanılmış ve o bölgede bu dille konuşulmuştur.

Sonradan Güney Asyalı birçok kişi o bölgeyi terk etmiş, batıya doğru göç etmişlerdir. Bu göç sırasında bunlardan bazıları, daha sonra Kürdistan ve Pars (Fars) adını alan, İran denilen bölgeye ulaşmışlardır. Bazıları kuzey-batıya doğru gitmiş, daha sonra Avrupa adını alan coğrafyaya ulaşmışlardır. Böylece, birbirlerinden kopmuşlar, dağılmışlar ve bu bölgelere yerleşmişler.

Dağıldıkları için, geçen uzun süre içerisinde konuşmalarında birçok değişiklikler oluşmuş, bu değişik dillerin her biri bir bölgede yer bulmuş ve zaman içinde bağımsız bir dil haline gelmiştir.

İşte bir bütün olarak „Hint Avrupa“ diye adlandırılan diller, böylece oluşmuştur. Bu insanların bir bölümü Hindistan’da kaldıkları, bir bölümü de Avrupa’ya ulaştıkları ve oraya yerleştikleri için, dillerine bir bütün olarak „Hint-Avrupa dilleri“ denmiştir; yani Hindistan’dan Avrupa’ya dağılan ve buralara yerleşen diller. Böylece bu isim, tüm bu dilleri kapsayan bilimsel ve ortak bir isim olmuştur.

Hint-Avrupa dilleri, birçok kol ve dalı olan çok büyük bir ağaca benzetilebilir. Bu dillerin her bir grubu bu ağacın bir kolu, bu bölümlere ait her bir dil de bu kola ait bir dala benzetilebilir.

Bu büyük ağaç, beş ana kola sahiptir, bir diğer deyişle beş ana kolu vardır. Daha açık bir söyleyişle, Hint-Avrupa dilleri beş ana gruba sahiptir. Bu beş ana grup şöyle sıralanır:

1- Hint grubu: Bugünkü Hindistan ve çevresindeki Bengladeş, Nepal, Pakistan ve Sri Lanka gibi kimi ülkelerde kullanılan diller bir bütün olarak Hint grubunda yer alırlar ve her biri bu kolun bir dalıdır.

2- İran grubu: Kürtçe, Farsça ve Belucice İran grubunda yer alır ve bunların her biri, bu kolun birer dalıdır.

3- Cermen grubu: Almanca, İngilizce, Hollandaca ve İskandinav ülkelerinde kullanılan diller Cermen grubunda yer alır ve bunlardan her biri bu kolun birer dalıdır.

4- Latin grubu: Fransızca, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce ve Romence Latin grubunda yer alır ve bunlardan her biri bu kolun birer dalıdır.

5- Slav grubu: Rusça, Ukraynaca, Bulgarca, Makedonca, Sırpça ve diğer birkaç dil Slav grubunda yer alır ve bunların her biri bu kolun birer dalıdır.

Yunanca, Ermenice ve Arnavutça da üç Hint-Avrupa dilidir, ancak bu gruplarından hiçbirine ait değildirler. Yani adı geçen kol-

lara ait birer dal değildirler. Bu üç dil, doğrudan Hint-Avrupa ağacına bağlıdır. Bir başka deyişle, bunlardan her biri, ağacın bağımsız birer koludur ve doğrudan ağacın kökünden yükselmişlerdir.

Pehlevi / Kürtçe

Tarihçi ve dilbilimcilerin tespitlerine göre, birçok insanın eski büyük Hindistan’ı terk etmesi ve batı ve kuzey batıya doğru dağılmalarının ardından, Sanskritçeden doğan ve bağımsız bir dil halini alan dillerden biri, Avesta dilidir.

Ancak bu dilden yalnızca Zerdeşt dinine ait “Avesta” kitabı günümüze ulaşabilmiştir. Bu kitap dışında, Avesta dilinde yazılı hiçbir şey kalmamıştır.

Avesta dilinden de Pehlevi dili doğmuştur. Pehlevi, döneminde büyük bir imparatorluk olan Medya devletinin dili idi. Bu devletin vatandaşlarına da “Med” denilirdi. Tarihçilerin görüşlerine göre, Medler, Kürtlerin atalarıdır. Bir diğer deyişle Kürtler Medlerin torunlarıdır.

Pehlevi dili, konuşma dili olarak yaşamamış ve günümüze ulaşamamıştır. Yalnızca o döneme ait bazı belge ve yazılı kimi metinler kalmış, İran arşivlerinde korunmuş ve böylece günümüze ulaşmışlardır. Bu belgeler dışında, bazı taş yazıları, Medler döneminden kalan taş üzerine yazılmış bazı Pehlevi metinler mevcuttur. Bu taş yazıları Güney Kürdistan’ın Hewreman bölgesinde bulunmaktadır.

Pehlevi dili, Latinceye benzetilebilir. Latin dili de konuşma dili olarak yaşamamış ve günümüze ulaşamamıştır. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi, bu dilden beş dil doğmuş ve günümüze ulaşmıştır. Aynı zamanda Latince birçok belge ve yazılı metinler arşivlerde ve kütüphanelerde korunmuş ve günümüze ulaşmıştır.

Pehlevi dili, dil bilimciler tarafından Kürtçe, Farsça ve Belucicenin kökü ve kaynağı olarak kabul edilmektedir. Yani bu üç dil, Pehlevi dilinden doğmuştur. Zamanla Pehlevi ortadan kalkmış ve kaybolmuş; Kürtçe, Farsça ve Belucice de üç

farklı dil haline gelmiş, her biri bağımsız birer dil olmuş, kendi kalıp ve kimliğini bulmuş ve özel adlarını almışlardır.

Kürtçe ve Farsçanın kökü ve kaynağı Pehlevi dili olduğu için, Kürtçe ve Farsça birçok sözcüğün kökü de Pehlevi diline dayanmaktadır. Bir başka deyişle, Pehlevi dilinden kalan birçok sözcük, Kürtçe ve Farsçada ortak olarak kullanılmaktadır. Bu tür sözcükler her iki dilde de bulunmaktadır. Bu ortak sözcüklerden bazıları her iki dilde de aynıdır, değişmemiştir. “Azad”, “dest”, “ser”, “yek”, “deh”, “sed” vb. Bazı kelimeler biraz değişikliğe uğramıştır: Kürtçede “didan” Farsçada “dendan”, Kürtçede “lêv” Farsçada “leb”, Kürtçede “nav” Farsçada “nam”, Kürtçede “nimêj” Farsçada “nemaz”, Kürtçede “roj” Farsçada “rûz” vb. gibi.

Bu ortak sözcükler, her iki dilin kaynağından yani Pehlevi dilinden türemişlerdir. „Bu kelimeler Kürtçedir ve Kürtçeden Farsçaya geçmişlerdir ya da Farsçadır ve o dilden Kürtçeye geçmişlerdir“ denemez. Bu sözcükler her iki dilin kaynağından yani Pehleviceden türemişler ve her iki dile ulaşmışlar; kimileri her iki dilde de aynı kalmışlar, kimileri de her dilde biraz değişikliğe uğramış ve o dilin kimliğine ve kalıbına uyum sağlamışlardır.

Bu durum yani ortak ya da benzer sözcükler, yalnızca Kürtçe ve Farsçada değil, başka bazı dillerde de görülür. Örneğin, Fransızca ile İtalyancada, İspanyolca ile Portekizcede, İngilizce ve İsveçcede de aynı ya da benzer sözcükler vardır.

*

Kimi Pehlevi sözcükler Kürtçede de aynı kalmışlardır. Bir başka deyişle bu sözcükler Pehlevi dilindeki biçimleriyle Kürt

diline ulaşmış ve Kürtçede de aynı kalmışlar, hiçbir değişikliğe uğramamışlardır; ancak Farsçada biraz değişmişlerdir. Örneğin, Pehlevicede var olan “xweş” sıfatı Kürtçede aynı kalmış, ancak Farsçada biraz değişikliğe uğramış ve “xoş”a dönüşmüştür.

Bazı Pehlevi sözcükler de Farsçada aynı kalmış, hiçbir değişikliğe uğramamış, ancak Kürtçede biraz değişmişlerdir. Örneğin, Pehlevicede “men” olan birinci tekil şahıs zamiri Farsçada da Pehlevicede olduğu gibi “men” olarak kalmış, ancak Kürtçede biraz değişerek “min”a dönüşmüştür.

Kimi Pehlevi sözcükler de hem Kürtçede, hem de Farsçada az ya da çok değişikliğe uğramışlardır. Örneğin Pehlevicedeki “ayênek”, Kürtçede değişerek “eynik”, Farsçada ise “ayine” halini almıştır. Bunun gibi Pehlevicedeki “roç” sözcüğü, Kürtçede biraz değişikliğe uğrayarak “roj”, Farsçada ise daha fazla değişerek “rûz” halini almıştır. Değişikliğe uğrayan bir diğer Pehlevi sözcük de “parek” sözcüğüdür. Bu sözcük Farsçada biraz değişikliğe uğrayarak “pare”, Kürtçede ise daha fazla değişerek “pere” halini almıştır.

Not: Yukarıdaki yazının tamamı, Deng Yayınları tarafından Ekim 2011 tarihinde yayınlanan M. Emin Bozarslan tarafından hazırlanan “Ferhenga Kurdi” kitabının girişinde yer alıyor. Yazının baş kısmı, Kürt dilinin kaynağı ile ilgili bilgilenmek isteyen (Kürtçe bilmeyen) okurların yararlanabileceği düşüncesiyle Türkçeye çevrildi.

(Bu yazı www.dengekurdistan.nu sitesinden alınmıştır.)

M. Emin Bozarslan:
FERHENG KURDİ: (KÜRTÇE SÖZLÜK)

M. Emin Bozarslan tarafından hazırlanan ve tamamı 5 cilt olan Kürtçe sözlüğün 1. Cildi, geçtiğimiz günlerde, Deng Yayınları etiketiyle yayınlandı.

M. Emin Bozarslan, 2001 yılında başladığı çalışmasını, 2010 yılında bitirdi. Yaklaşık on yıllık emek ve titiz bir çalışmanın ürünü olan sözlük, Ünal Yardımcı tarafından yayına hazırlandı.

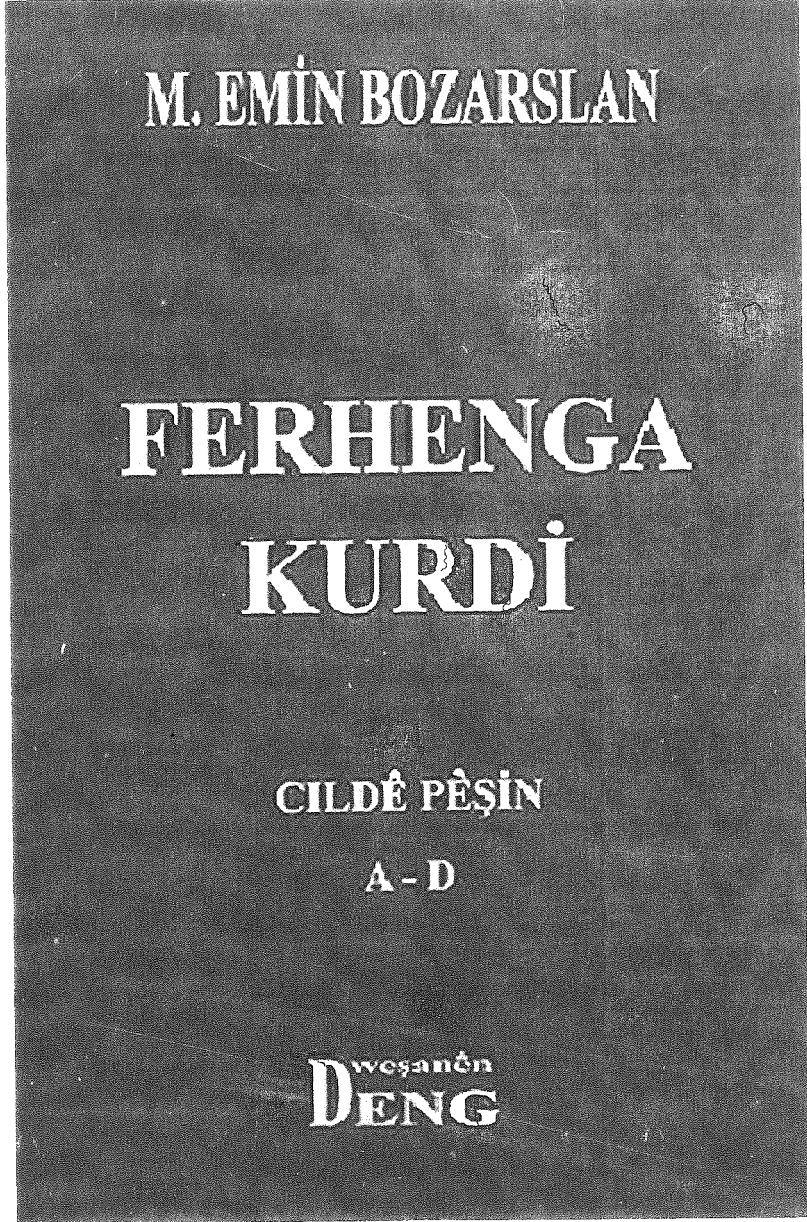
M. Emin Bozarslan, kitaba yazdığı uzunca önsözde, şu umudunu dillendiriyor;

“... Umudumuz odur ki; Kürt yazar ve dilbilimciler, ileriki süreçte Kürt dili üzerine bilimsel araştırmalar yapsınlar. Bu bilimsel çalışma ve araştırmalar Kürt dilindeki eksiklerin giderilmesine katkı sağlasın.

Biz elimizden geleni yaptık ve yapıyoruz. Bu çalışmayla birinci cildi hazırlayıp yayınladık. Kalan ciltler üzerindeki çalışmamız ise devam ediyor. Kalan ciltleri de tamamlayarak, Kürt okurların hizmetine sunmayı umut ediyoruz.”

yoruz.”

TEKNİK ÖZELLİKLER: Kitabın Adı: Ferhenga Kurdi, Yazarı: M. Emin Bozarslan, Türü: Kürtçe Sözlük, Sayfa sayısı: 795, Ebat: 16,5x 24 cm. Dikişli Sert kapak. Baskı tarihi: Kasım, 2011

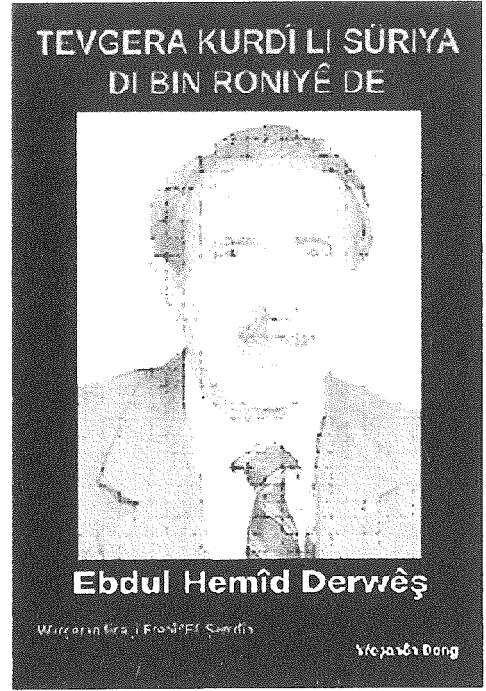

Ebdulhemîd Derwêş: **“TEVGERA KURDÎ LÎ SÛRIYA DI BIN RONIYÊ DE”**

Suriye Kürtleri İlerici Demokrat Partisi-PDPKS Genel Sekreteri Ebdulhemîd Derwêş, ya da en bilinen adıyla Hemîdê Derwêş'in anılarını kaleme aldığı “TEVGERA KURDÎ LÎ SÛRIYA DI BIN RONIYÊ DE” isimli kitap, Deng yayınları tarafından basıldı.

2000 yılında Şam'da Arapça olarak yayınlanan kitap, Elî Şemdîn tarafından Kürtçeye çevrilmiş ve PSK Genel Sekreteri Mesut Tek'in ön sözüyle yayınlanmış. Ebdulhemîd Derwêş, kitabında, özel ve siyasi yaşamının 1956- 1983 yılları arasındaki dönemini anlatıyor.

TEKNİK ÖZELLİKLER: Kitabın Adı: TEVGERA KURDÎ LÎ SÛRIYA DI BIN RONIYÊ DE, Yazarı: Ebdulhemîd Derwêş, Türü: anı, Sayfa sayısı:270, Ebat: 13,5x5x 21 cm. Karton kapak. Baskı tarihi: Kasım, 2011

M. Emin Bozarslan: ILMÊ TÛRIK

ILMÊ TÛRIK; M. Emin Bozarslan tarafından hazırlanan Kürtçe “Halk gülmeceleri” (fıkraları) serisinin üçüncü Kitabıdır. Serinin ilk iki kitabı, “MASİYÊN BEJÎ” ve “JÎ DÎNAN DÎNTIR” geçtiğimiz yıllarda yine Deng Yayınları tarafından basılmıştı. Serinin tamamı beş kitaptan oluşuyor ve kalan diğer iki kitabın hazırlıkları sürüyor.

ILMÊ TÛRIK'ta bulunan fıkraların tamamı Kuzey Kürdistan'da derlenmiş. Kürt folklorunun önemli öğelerinden olan gülmeceler, yüzyıllardır Kürt halkı arasında anlatılıyor.

TEKNİK ÖZELLİKLER: Kitabın Adı: ILMÊ TÛRIK, Yazarı: M. Emin Bozarslan, Türü: Gülmecce (Fıkra), Sayfa sayısı:148, Ebat: 16,5x 24 cm. Dikişli Sert kapak. Baskı tarihi: Kasım, 2011

M. EMİN BOZARSLAN **ILMÊ TÛRIK**

